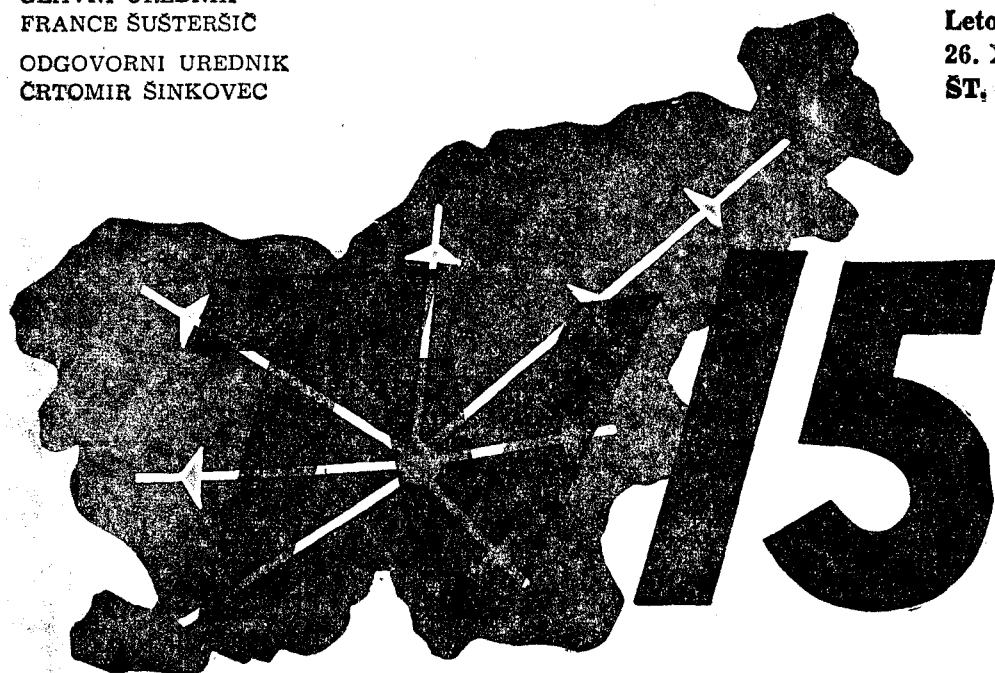

SPREHOD PO JAJCU OB 25-LETNICI AVNOJ

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIĆ
ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

Leto VI
26. XI. 1968
ŠT. 47

Kljub temu, da so sivi jesenski oblaki prekrili nebo, sem smelo zakoračil po ulicah Jajca. Mesto v osrčju Bosne, ki bo kmalu slavilo 25. obletnico za državnost jugoslovanskih narodov pomembnih dogodkov, me je prijazno sprejelo. Želel sem občutiti, kako se mesto pripravlja na ta dogodek. V treh dneh, kolikor sem se mudil v njem, sem spoznal mnogo domačinov — kmetov in »meščanov«, njihove navade, zgodovino mesta in njegovo sedanjost. Predvsem pa sem se prepričal, da mesto z vsakim svojim delom utripa za bližnjo proslavo obletnice rojstva republike.

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Kronisti o Jajcu

Kronisti so zapisali, da ime mesta izvira iz konca 14. stoletja. Domačini pravijo, da so ga poimenovali Jajce, ker leži grad na velikanski skali, ki ima obliko jajca. Sledovi naselja v samem Jajcu pa izvirajo še iz rimske dobe. Nekaterim je uspelo dokazati, da je bilo to območje Bosne naseljeno še pred časi rimskih legij. Po razpadu Zahodnorimskega cesarstva so ti kraji često menjali gospodarje. Do prihoda Slovanov jim gospodarili Bizanci, ko v 6. do 7. stoletju divjajo hudi boji za dokončno naselitev Slovanov. Do sredine 10. stoletja ni o Bosni nobenih pisanih virov. V tem stoletju jo prvič omenja kot »majhno deželo Bosno« bižantinski cesar in kronist Konstantin Porfirogenet in takrat zapiše tudi pojem »Plivska župa«. Bosna je dolgo časa zadržala rodovno-plemensko ureditev.

Leta 1138 so Bosni zagospodovali ogrski kralji. Jajce je posebno hitro stopilo v zgodovino leta 1363, ko je postalo sedež vladarjev. Leta 1528 je dokončno prišlo pod Turke. V prvi polovici 17. stoletja se v Jajcu pričeta razvijati trgovina in obrt. Na Plivi je zrastle okrog sto mlinov in stop za obdelavo kože in sukna. Zaradi velikih bremen in izkoriščanj so se v BiH v 19. stoletju pričeli pripravljati plameni upora kmetov proti turškim fevdalcem. Berlinski kongres je leta 1878 turško upravo v Bosni zamenjal z avstroogrsko okupacijo. Takrat je Jajce štelo že 3200 ljudi in 645 hiš. Avstroogrski kapital je pričel izkoriščati velika naravna bogastva dežele. Leta 1897 so v Jajcu zgradili tovarno karbida, ferostilicija in klorovih derivatov ter hidrocentraro na Plivi, eno najstarejših na Balkanu. Po zlomu monarhije se je Bosna združila z ostalimi jugoslovanskimi narodi. Med obema vojnima se je Jajce pričelo razvijati kot turistično mesto. Med drugo svetovno vojno je mesto odigralo pomembno vlogo v mnogih dejanjih narodnoosvobodilne borbe.

S kopji proti mitraljezom

V občini Jajce borci doslej še niso napisali kronike dogodkov iz NOB. Pravijo, da za to nimajo dovolj denarja. Zato sem naprosil prvoborca Jova Milovca, sedaj predsednika občinske komisije za skrb za borce, naj mi opiše delež Jajca v NOB.

»Takoj po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo so moški iz Jajca in okolice pobegnili v gozd pri Janju. Omeniti moram veliko vlogo KPJ, ki je ljudi

pripravljala na odpor proti okupatorju. Kmalu je bil ustanovljen 3. krajiški odred, ki je deloval na območju občine Jajca. Imel je dva bataljona: bataljon Iskra je vodil narodni heroj Sima Solaja, bataljon Telegić pa narodni heroj Dušan Metlić-Metlo. Odred je v začetku decembra 1942 odšel v sestavo 7. krajiške brigade. Bataljona sta ob nastanku brigade šlela okrog 800 borcev; v bataljonu Iskra sem bil četni komisar. Decembra 1942 je bil ustanovljen tudi 1. janiški odred, ki je branil območje ob levem bregu Vrbasa, decembra 1943 pa jajački odred, ki je branil položaje na desni strani Vrbasa.

Tovariš Milovac mi je nato na kratko opisal kronološki potek bojev, ki so jih bili partizani z Nemci za Jajce. Mesto je namreč bilo med vojno večkrat osvobodeno in zopet okupirano. Prvič je bilo Jajce osvobodeno 25. septembra 1942. Pri osvoboditvi so sodelovali borci 4. črnogorske, 1. proletarske, 2. krajiške brigade ter enote 3. krajiškega odreda. Po tej osvoboditvi so partizani držali mesto v rokah 12 dni. Takrat se jim je pridružilo večje število domačinov. Potem je sovražnik dobil okrepitve in partizani so morali zapustiti mesto. Novembra 1942 so napravili protiofenzivo in ponovno zavzeli Jajce ter ga držali 10 dni. 17. avgusta je bilo mesto zopet osvobodeno in takrat je prišel vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije. 7. januarja 1944 so Jajce spet zavzeli Nemci in ga uspeli braniti do 27. septembra 1944, ko je bilo mesto za vedno osvobodeno.

Kot povsod drugod so morali borci tudi na območju sedanje občine Jajce orožje iztrgati sovražniku iz rok. Tovariš Milovac mi je pravil:

»V sovražnikovi ofenzivi od 5. do 12. septembra 1942 je sodeloval polk 5000 vojakov iz Travnika. Mi smo imeli okrog 800 borcev. Na vsakih 20 borcev je prišla le po ena puška. Izdelovali smo kopja in jih uporabljali v bojih »na nož«. Med ofenzivo je okupator požgal vse domačije po Janju in okolici Jajca, ter pobil 2600 nedolžnih prebivalcev. V naši protiofenzivi, ki je sledila, je morala med prebivalstvom močno porasla. Ljudem smo pomagali obnoviti domove in jih oskrbeli z najnujnejšim.

Družbena skrb za borce v Jajcu

Iz občine Jajce in sosednje šipovske občine je v NOB sodelovalo okrog 2000 borcev. Za svobodo je v občini Jajce padlo 975 ljudi. V občini Jajce sedaj živi 923 preživelih borcev, katerim pristojno še 217 vojaških vojnih invalidov. Status borca izpred 9. IX. 1943 ima 560 občanov. Vprašanje priznanja statusa borcev v občini Jajce še ni povsem rešeno. Prošnje rešuje zavod za socialno zavarovanje v Banja Luki, ki v teh zadevah pokriva 10 občin. V občini Jajce ureja vprašanja posebne delovne dobe predsedstvo 20 ljudi.

»Pri nas imamo za priznanje dvojne delovne dobe ostre kriterije. Popolnoma izključeno je, da bi priznali dvojno dobo nekemu, ki je NOB pomagal le z blagom, razen, če ga je pošiljal z neosvobodjenega ozemlja,« je povedal tovariš Milovac.

»Tudi v naši občini smo imeli več primerov, ko so borci odhajali v pokoj predčasno, na prigovarjanja, da je treba delovna mesta prepustiti mlajšim in podobno. Ker nimajo dovolj delovnega staža, slabše živijo. V drugo kategorijo materialnih problemov štejejo borci, ki nimajo delovne dobe. Če dohodek njihovih družin ne presega 5000 dinarjev po članu, dobijo dodatek. V občini je 36 takih družin.

Stanovanjsko vprašanje bolj načrtno urejamo zadnja 4 leta. Po anketi julija letos smo ugotovili, da 75 družin borcev živi v neustreznih stanovanjih. Karakterističen za našo občino je pogoj, ki ga postavlja banka pri kreditiranju individualne gradnje borcem: če bорец ni izključni lastnik zemljišča, na katerem misli zidati hišo, mu banka ne da kredita. To stanje je dedi-

ščina preteklosti. Ob agrarni reformi leta 1920, ko je bila zemlja vzeta begom, prenos lastništva ni bil povsod zabeležen v zemljiški knjigi in tako imamo več primerov, da je kak borec lastnik zemljišča, pa tega ne more dokazati.

»Kje ste se zadrževali v času II. zasedanja AVNOJ?« sem še vprašal tovariša Milovca.

»V časih okrog zasedanja sem bil sekretar okrožnega narodnoosvobodilnega odbora ter član biroja okrožnega komiteja KPJ. V takratno okrožje je spadalo okrog 45.000 ljudi. Sedež oblasti je bil v Jajcu. Zal med zasedanjem AVNOJ nisem bil v Jajcu. Dobil sem namreč nalogo zavarovati pot Iru Ribarju-Loli od Donjega Vakufo do Glamočkega polja, od koder naj bi s Churchillovim sinom poletel v Anglijo, pa je bomba iz sovražnikovega letala žalostno prekinila njegovo življenje. Na tej poti pa sem se hudo prehladil. Tako sem prišel v Jajce šele 30. novembra na zaključno svečanost. Nanjo je maršal Tito povabil tudi predstavnike domače oblasti, da bi se jim zahvalil za gostoljubnost mesta med zasedanjem. Med četvorico predstavnikov sem bil tudi jaz. Ko smo prišli k njemu v stavbo »Elektrobosna«, nam je dal roko in se nam lepo zahvalil. Bil sem presenečen, da si je tovariš Tito takrat kljub preza-
poslenosti utrgal toliko časa, da nas je sprejel.

Tovariš Milovac mi je ob slovesu krepko stisnil desnico. »Prebivalci Jajca smo ponosni, da so bili ravno v našem mestu sprejeti sklepi, pomembni za državno jugoslovanskih narodov. Glede na borbeno pretek-

(Nadaljevanje na 3. str.)

Sodobnost in tradicija

Mesto Jajce leži ob izlivu reke Plive v Vrbas, v ozki kotlini na podnožju gore Hum. Steje 8.100 prebivalcev. Z vseh strani ga obdajajo gozdovi. Slap Plive, visok 20 metrov, stara trdnjava in druge zgodovinske znamenitosti, predvsem pa čudovita jezera Plive so omogočili, da se je Jajce predvsem po vojni razvilo v pomembno turistično središče v BiH. Temu primerno je urejeno tudi mesto. Ulice so izredno snažne, stanovanjske in poslovne stavbe pa govori, da si mesto želi sodobnosti. Gostišča vabijo s pestro in poceni izbiro jedil in žal dragih pijač. Dve izmed njih — gostišče, kjer dobiš samo jedi na žaru in majhna kavarna — sta vsekani v živo skalo, kapnike v lokalni, podobne onim v Postojnski jami, pa osvetljujejo močne luči.

Jajce je mesto velikih nasprotij. Ob starih bosenskih hišah z lesenimi strešniki se dvigajo nove, moderne stanovanjske in poslovne stavbe. Na asfaltiranih ulicah je ves dan vrvež, še posebno dopoldne. Med pisano množico različnih narodnih noš in dokaj gostim motornim prometom se človek komaj prebija. Dober lučaj iz središča mesta živijo kmetje še vedno tako kot pred sto leti. Del svoje tradicije prinesejo tudi v mesto, ko nakupujejo najnujnejše življenjske potrebščine. Še posebno živahno je Jajce ob sredah, ko je tržni dan. Kmetje pridejo na konjih, vozovih in peš. Ker vodi skozi mesto le ena cesta, kar po njej ženejo živino in drobnico. Obledeni se pestro, v oblachila, ki jih izdelujejo sami, od niti do končnega izdelka.

Ob dnevu republike čestitajo vsem borcem in delovnim ljudem

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije
ter uredništvo in uprava TV 15

BESEDE IN DEJANJA

Ena bela vrana...

Slobodan Simić, grafični delavec iz Beograda, stanujoč v Ulici 14. decembra 46 je prišel 16. novembra v občinsko skupščino v Baru in oddal ključke svoje weekend hiše, da bi vanjo nastanili eno od družin, ki je zaradi potresa 3. novembra ostala brez strehe. Delavec Simić je edini od nad 200 lastnikov vil in weekend hiš na tem območju, ki je svoje prostore odstopil za prizadete po potresu. Politika — 17. XI. 1968

Bogačenje s tujim delom

Najhuje je to, da naložimo vse naglavne grehe zasebnemu sektorju, kakor da v družbenem ne more biti deformacij. Je morda monopol podjetja ali spekulativno sporazumevanje več kolektivov o cenah kaj drugega kot bogačenje z izkoriščanjem tujega dela? Pa se vendar monopolov skoraj ne nismo dotaknili, medtem ko smo se lotili bogačenja posameznikov na nepravem koncu. Namesto da bi neupravičenim dohodkom pristigili peruti s progresivnim obdavčenjem, bi radi sploh zavrlj dejavnost, ki ustvarja dohodek. V zasebnem gostinstvu se že kažejo znamenja nazadovanja, ki bi lahko, če bi se spremenila v resničnost, odprla v turističnem gospodarstvu zajetno vrzel, katere družbeno gostinstvo še leta ne bi mogla zapolniti. Komunist — 15. XI. 1968

Špijoni na prostosti

V petek so sporčili, da je beograjsko okrožno sodišče obsodilo dva duhovnika in enega carinika

od dveh do sedem let ječe zaradi špijonaze. Medtem ko v normalnem špijonomskem svetu kradejo rakete in jih v potniških letalnih pošiljajo naročnikom, velja zabeležiti, da imamo tudi na tem področju nekakšne specifičnosti. Prvič, predmet obveščevalnega zanimanja so v glavnem bili odnosi med cerkvo in državo, posebno odnosi nasproti avtokratni makedonski pravoslavni cerkvi. Drugič, špijone so do pravomočnosti razsodbe izpustili iz zapora in bodo na svobodi, dokler ne bo jasno, ali jim višje sodišče potrdi ta status. Ekonomika politika 18.—24. XI. 1968

Načelo

»Zvišati bomo prispevek iz osebnih dohodkov delavcev, oziroma progresivno obdavčili njihove dohodke, tako da bodo tisti, ki imajo za naše gospodarstvo največji zaslug, največ prispevali za našo splošno potrošnjo — njihov OD bo torej nižji. S tem denarjem bomo med drugim financirali tudi šolstvo. Solaji bomo torej našo mla-

dino, ki bo po končanem študiju zaradi stimulativnega nagradjevanja doma odhajala množičneje kot doslej v — inozemstvo! Ali je tudi to eno izmed načel gospodarske reforme? Se je vprašal odbornik občinske skupščine Ljubljana-Siška Jože Rajer na razgovoru odbornikov in predstavnikov delovnih organizacij o predlogu družbeno ekonomskih izhodov za oblikovanje dohodkov in kritja potreb splošne porabe v Sloveniji za 1969. leto, ki ga je pripravila republiška skupščina. Dnevnik — 18. XI. 1968

Zvišanje cen v enem letu

V primerjavi z lanskimi oktobrskimi so letos v istem mesecu zabeležile največji porast cene stanovanja — 21,9%, ter kulture in razvedrila ter odhoda za 13%. Najmanj so se povečale cene obleke in obuvice — za 1,4%. Povprečne cene življenjskih potrebščin so bile v času od januarja do oktobra za 4,3% višje kot lani v istem razdobju. Gospodarski vestnik — 15. XI. 1968

Jajce, kjer je bilo II. zasedanje AVNOJ

V nedeljo, 24. novembra je po 37 mesecih gradnje in v okviru občinskega praznovanja dneva republike pričela redno obratovati Termoelektrarna Trbovlje II. Pristrčno čestitamo! Zavod »Borec«

Slavje Maistrovih borcev. — Maribor je pozdravil številne borce za severno mejo, ki so prišli na osrednjo proslavo in slavnostno zborovanje na Trgu svobode. Predsednik občinske skupščine Mirko Zlender je v imenu občinske skupščine, družbeno-političnih organizacij in vseh Mariborčanov pozdravil navzoče Maistrove in koroške borce ter goste Franca Leskoška-Luko, Miho Marinka, Jožefa Vilfana, dr. Franceta Hočevarja in druge.

Kongres ZK Makedonije. — Na kongresu ZK Makedonije, ki se je končal s sprejetjem statuta ZK Makedonije, so mnogi govorili o tem, da je treba nedokončane gradnje čimprej dokončati, se zavzemati za rekonstrukcijo in modernizacijo naselja. Rečeno je tudi bilo, da Makedonija ni več predvsem kmetijska dežela, ker se odnosi že bistveno spreminjajo.

Kongres ZK Srbije. — Referat na VI. kongresu ZK Srbije je imel tudi predsednik CK ZK Srbije Petar Stambolić, ki je med drugim govoril o mladini. Poudaril je, da razvoj družbe in samoupravljanje čedalje bolj zahtevata tvorno dejavnost med mladino ter da so se razblinili predsodki o apolitičnosti mladine. ZK mora z veliko zavzetostjo podpirati njeno aktivizacijo.

Krivi eksplozije v kinu aretirani. — Aretirali so zločince, ki so krivi za bombne eksplozije na železniški postaji in kinu »20. oktober« v Beogradu. Zločinci so v preiskovalnem zaporu. Med njimi je tudi oseba, ki je v svoji delavnici v ZR Nemčiji izdelovala posebne vrste oklepov za bombe, ki se pri eksploziji razpršijo in tako povečajo smrtonosni učinek.

DOGODKI TEDNA

Boj proti prepovedi KP. — Voditelj prepovedane komunistične partije Reimann je izjavil, da bo v najkrajšem času skušal izposlovati pri bonski vladi, da ukine prepoved stranke in da bo začel javni politični boj za to. Pravi, da si bo KP Nemčije glede na docela drugačen položaj v ZRN prizadevala ubrati drugačno pot graditve socializma kot v NDR.

Maja 1969 posvet komunističnih partij. — V Budimpešti so objavili komuniké, ki napoveduje prihodnje zasedanje pripravljalnega odbora za svetovno posvetovanje komunističnih in delavskih partij 17. marca prihodnjega leta v Moskvi, posvetovanje pa maja meseca, tudi v Moskvi. Opazovalci menijo, da ima CK KP SZ »češkoslovaški primer« za končan ter da ima proste roke pri razpravi o temi o protimperialističnem boju.

Kriza francoskega franka. — Francoski frank se je znašel v hudih težavah. Po prvotni zamisli, da bi znižali vrednost te valute, je predsednik de Gaulle sklenil, da mora Francija prebroditi sedanjo krizo nacionalne valute brez devalvacije franka. To bodo dosegli s krediti drugih držav in z lastnimi, francoskimi rezervami.

CSSR: stavka študentov končana. — Končala se je tri in pol-dnevna stavka praških študentov. Zaradi študentske akcije je v praških političnih krogih čutili vznemirjenje, ker je postala stavka precej širša politična akcija kot je kazalo v začetku in kazalo je, da se študentom pridružijo delavci v največjih tovarnah. Stavkale so tudi mnoge srednje šole.

Italijanska vlada odstopila. — Italijanski premier Leone je predsedniku republike Saragatu predložil odstop svoje vlade, ki jo je sestavil 24. junija letos. Leone meni, da mu je mandat potekel. Saragat je že pričel posvetovanja za sestavo nove vlade. Sedaj se celotno vodstvo krščansko-demokratske stranke s sekretarjem Rumorjem nahaja v ostavki. Po vsej priliki gre za formalni Rumorjev odstop.

Sestanek Johnson—Kosigin? — Predstavnik za tisk Bele hiše ni niti potrdil niti zanikal poročila, da bi lahko prišlo do sestanka med predsednikom Johnsonom in Kosiginom o nadzorstvu jedrske oborožitve. Neki drugi predstavnik ni odgovoril na vprašanje, ali predsednik ZDA pričakuje, da bi bil možen tak sestanek na vrhu.

Saigon bi se pogajal s FNO. — Predsednik južnovietnamske vlade Huong je izjavil, da se bo njegova vlada pod določenimi pogoji neposredno pogajala s predstavniki narodnoosvobodilne fronte (FNO). Dodal je, da bi saigonska vlada preučila razna vprašanja z delegacijo FNO, če ta prizna, da je samo disident-ska politična skupina v Južnem Vietnamu.

Eksplozija v Jeruzalemu. — V Jeruzalemu, v židovskem delu mesta, je eksplodiral peklenjski stroj, ki je bil skrit v nekem zapuščenem avtomobilu. Življenje je izgubilo deset ljudi, ranjenih pa je bilo sedemdeset, od tega dvajset teže. Eksplozija sodi med največje akcije arabskih komandosov po lanskem juniju. — Spopadi na meji Izrael—Jordan še trajajo.

Kmalu arabski vrh? — Deset arabskih držav se strinja s tem, da bi čimprej sklicali konferenco arabskih voditeljev. Na njej naj bi se dogovorili o nadaljnjih akcijah, ki bi se jih bilo treba lotiti v zvezi z objavljenim sklopom Izraela, da si bo priključil nekatera ozemlja, ki jih je zasedel lani v junijski vojni. Konferenca naj bi tudi odločala v zvezi z neuspelo Jar-ringovo mislijo.

Vojaški udar v Maliju. — V Maliju je vojska izvedla udar in strmoglavila režim predsednika Modiba Keite. Pučisti, ki jih vodi poročnik Traore, so zajeli predsednika Keito. Pravijo, da mislijo uvesti demokracijo ter vzdrževati dobre odnose s prijateljskimi državami. Komentatorji med drugim pravijo, da so pučisti mladi oficirji prozahodne orientacije.

OGLEDALO NAŠEGA ŽIVLJENJA IN DELA

Novice iz Ilirske Bistrice

Na seji odbora 3. prekomorske brigade, ki je bila 16. novembra v Ilirski Bistrici, so razpravljali največ o urejanju vprašanja borcev iz Primorske in Istre. Zvezna skupščina je namreč sprejela dopolnitev zakona o pokojninskem zavarovanju in priznala pravice vsem bivšim italijanskim državljanom, ki so vstopili v NOV do 13. oktobra 1943, enake pravice kot borcem pred 9. septembrom 1943.

Sprememba pa ni koristila vsem tistim, ki so se ob kapitulaciji Italije znašli v oddaljenih krajih Italije ali celo v Afriki ter so stopili v prekomorske enote kasneje, toda ne po svoji krivdi, ampak zaradi nasprotovanja in ovir zahodnih zaveznikov. Italijanske vlade in jugoslovanske kraljevske vlade. Zato so člani odbora sklenili predlagati, da bi za te ljudi uredili to vprašanje na poseben način. Ustanovili so tudi poseb-

no komisijo, ki bo v zvezi z vprašanjem priznanja udeležbe v NOV teh ljudi zbirala gradivo ter ga posredovala odgovornim.

Razpravljali so tudi o narodni obrambi, patriotični vzgoji in razvijanju tradicij NOB. Zaradi novih nalog so sklenili razširiti odbor s predstavniki

SESTANEK V ŽALCU

V torek 12. novembra t. l. dopoldne so se zbrali Maistrovi in koroški borci — prosovolci prvič tudi v Žalcu. Dvorana pri »Hmeljarju« je dala komaj dovolj prostora številnim zborovalcem. Sestanka so se udeležili kot častni gostje predsednik občinske skupščine Zalec Joško Rozman ter njena dopisnica Silva Rehar in Stane Lesjak, zastopnik občinskega odbora ZKS ing. Venčeslav Bauer, predstavnik občinskega odbora ZB NOV Jano Krajnc in Franc Mikšič ter predsednik občinskega sindikalnega sveta Franjo Vidmar. Navzoči so bili tudi nekateri člani organizacije iz Ljubljane in Celja, med njimi pa kot dopisnec Republiškega odbora

mladinskega odreda, ki nosi ime po 3. prekomorski brigadi, mladinskega kluba »Nada Zaggar«, tabornikov, ljudske tehnike in drugih družbenih organizacij. Imenovanje članov novega odbora bodo predložili občinski skupščini.

Za leto 1969 ne predvidevajo nobenih večjih zborovanj, ampak bodo posvetili vsjo skrb delu za krepitev obrambne pripravljenosti.

Albert Klun

Pisma uredništvu

Ko ste mi poslali položnico za plačilo naročnine za vaš list, sem se zdrznil. Ze pred dvema letoma sem ga nameraval odpovedati, pa sem ta korak vedno znova odlašal, ker je to list borcev, med katere spadam tudi jaz. Zdaj pa je prišlo do viška. Morda ste brali v časopisih, kakšno je stanje v podjetju Panonija v Murski Soboti, kjer sem zaposlen?

Dragi tovariši, prejemam samo 500 dinarjev na mesec, včasih tudi manj. Imam tri otroke, ki se v šoli dobro učijo; toda ali jih bom s takimi dohodki spravljal vsaj do kakšnega poklica? Nadarjeni so in bi jih rad dalje šolal, toda kako?

Nimam priznane udeležbe v NOV pred 9. septembrom 1943 in zato ne dobivam dodatka za borce. Vidite, tovariši, kako se dogaja nam borcem, ki se ne znamo lotiti po prsih in znamo včasih še več potrpeti kot med vojno.

Ko sem urejal dokumente za priznanje dvojne dobe, sem bil prepričan, da mi bodo priznali udeležbo za celo leto 1943. Toda bil sem hučo razočaran nad soborci, s katerimi sem šel skupaj k partizanom in imajo vse priznane od leta 1942, jaz pa boje tega nisem zaslužil. V bojih sem izgubil tudi očeta.

Nimam namena dalje opisovati svojih težav. Čeprav mi je TV 15 zelo pri srcu in vsebinsko všeč, ga vseeno odpovedujem. Položnico bom shranil in oprostite, ko bom imel denar, plačal tudi naročnino.

Jože Kolar
Stefana Kovača 15,
Murska Sobotica

Naj si tudi jaz dovolim začeti s »skrivnostnim razodetjem«, na katero se sklicuje Ivo Svetlina, ko skuša zagovarjati »Slovensko apokalipso« v »Delu« od 16. novembra letos.

Pravim, da jo zagovarja, ne pa, da bi se pred slovensko javnostjo opravičil. Zlasti ne more opravičiti svojih blodnih vizij. Saj v njegovem nepesniškem pojasnili pesnitve ni mogoče najti besedice opravičila vsem tisočim mrtvih in živih borcev, katerih ideale je neodpustljivo zalil. Nasprotno, uporabil je mnogo besed, da bi nam povedal, kako je v pesnitvi upodobil svojo pesniško vizijo, ki se je pojavila na nebu, svoje pesniške fantazije in spodbude, ki so sprožile za pisanje take pesmi njegove pesniške vzmeti. S tem pojasnilom so njegove subjektivne vizije o naši borbi in revoluciji, v najslabšem obdobju slovenske zgodovine, postale objektivne, napisana beseda, ki je ni moč izbrisati.

Cemu potem njegovi očitki o »totalni diskvalifikaciji«, ki da jo je doživel pri svojih dvajsetih letih? Mar naj se zaradi tega razjokamo in se mu začnemo opravičevati? Sicer pa je res, da niti sam ne vem, komu bi bolj zameril: ali (ne)odgovornemu uredniku ali (ne)odgovornemu starejšemu mladoletniku.

Janko Perat, Ljubljana

Zvišanje osebnih invalidnin

V zvezni skupščini sta prejšnji teden komisija za vprašanja borcev in odbor socialno-zdravstvenega zbora za probleme borcev in vojaških vojni invalidov razpravljala o tistem delu proračuna, ki se nanaša na njihovo področje dela. V razpravi pa sta odklonila tolmačenje zveznega izvršnega sveta.

Obstajajo namreč sklepi in zagotovila, da se osebne invalidnine v letu 1969 zvišajo za 20 odstotkov, a v letu 1970 za nadaljnjih 30 odstotkov. Zato sta navedena komisija in odbor odklonila predlog zveznega izvršnega sveta, po katerem naj

bi se osebne invalidnine zvišale za 50 odstotkov šele v treh in ne v dveh letih. A v smislu tega predloga naj bi se osebne invalidnine zvišale v letu 1969 samo za 15 odstotkov.

Odborniki obeh navedenih forumov so sklenili vztrajati na svoji zahtevi, da se osebne invalidnine zvišajo v letu 1969 za 20 odstotkov, a v letu 1970 za nadaljnjih 30 odstotkov. V primeru, da ZIS tega predloga ne sprejme med razpravo, bosta komisija in odbor predlagala amandma in zahtevala od pristojnih skupščinskih zborov, da ga sprejmejo.

TOVARIŠKO SREČANJE

Na pobudo komisije za razvijanje tradicij pri občinskem odboru ZZB NOV Jesenice se bodo jeseniški politični delavci, partizani, kurirji in obveščevalci s področja bivšega jeseškega okraja za dan republike srečali v hotelu v Planini pod Golico. Srečanje bo v počastitev 25-letnice II. zasedanja AVNOJ. Gre predvsem za tiste aktiviste, ki so marljivo delali na terenu pri graditvi naše ljudske oblasti.

Pozdraviti je treba dejstvo, da so pokrovitelji srečanja jeseške gospodarske organizacije, ki se na ta način vključujejo v akcijo za razvijanje tradicij NOB.

Srečanje pripravlja posebni odbor, ki je že pripravil vse potrebno, da bo za dan republike v Planini pod Golico res prijetno, srečanje pa za udeležence nepozabno. Na srečanje bo povabljen preko 100 nekdanjih aktivistov.

J. V.

VISOKO KVALITETNA
SODOBNO EMBALIRANA

Obvestilo naročnikom na »Vojaški informator«

Naročnino za Vojaški informator za šolsko leto 1968/69 bodo pismonoše pobirali v mesecu decembru. Opozorili smo vas že, da je letna naročnina odslej 6 novih dinarjev.

Ker smo položnice poštam že odposlali, prosimo vse tiste, ki bi med tem časom sami nakazovali naročnino, naj položnico zavrnejo.

Javljajte nam vsako morebitno spremembo naslova.

Uprava TV 15

Kombinat »MLINOTEST« Ajdovščina

Izdeluje prvovrstne testenine, jajčne in navadne, v zelo širokem asortimentu

Potrošniki — prepričajte se o izredno dobri kakovosti naših testenin.

Povezanost je nujna prav zaradi mladih

»Mi, mladi, moramo biti moralno politični dediči in nadaljevalci tradicij NOB«

OB TABORNEM OGNJU

zervne oficirje in podoficirje republiškega odbora ZZB. Uredništvo je povabilo tudi druge bralce, naj povedo o tem svoje mnenje. To me je opogumilo, da posežem v razpravo, čeprav sem le eden izmed tisočev »brezfunkcijskih« mlajših povojnih rezervnih poročnikov.

Tovariš Hribernik in Merlak odklanjata razdruževanje organizacij predvsem zaradi škode, ki bi jo ta povzročila povezanosti naših sodobnih vojaških načel s tradicijami NOB, ter zaradi denarnih težav. Podvojeno delovanje bi namreč zahtevalo veliko večje stroške.

Prepričan sem, da mora vsak razumen član ZROP, pa naj bo starejši ali mlajši, imeti že ta dva dokaza za zadostna, da lahko odkloni razdružitev vsaj pri nas v Sloveniji. Odveč bi bilo torej poudarjati, da tudi jaz osebno odklanjam vsako spremembo, ki nas bi pripeljala v stanje, kakršno je nekoč že bilo in smo ga spremenili. Rad bi pa dodal nekaj svojih misli.

Oba tovariša navajata kot poglavitni vzrok za zahteve po razdružitvi težnjo mladih — povojnih starešin, da bi imeli

večji vpliv (Merlak), da bi se bolj uveljavili, da bi prišli v vodstvo in s tem izboljšali delo ZROP, s katerim niso zadovoljni. Ta generacijski konflikt zares obstaja, pa ne samo zaradi vodenja in dela, ampak je globlji. Menim, da doslej nismo niti mogli niti hoteli uvideti, da imamo dve vrsti starešin, dve različni skupini članov ZROP. Na eni strani člane ZB z bogatimi izkušnjami, veliko moralno tradicijo, ljudi, ki so v družbi cenjeni — na drugi strani pa mlade ljudi brez zasluga, brez globlje čustvene povezanosti z NOB, ljudi, ki se čutijo nekoliko zapostavljene (Hribernik). Ti ljudje čutijo, že zlasti pa so čutili v preteklosti, kot bi bili nekakšni vrtnjenci. Nikče jih ni sprejel kot enakopravne v veliko hišo — Zvezo združenj. Zato so čustveno bolj navezani na JLA, mimo NOB in mimo ZZB. Ti mladi ljudje, zlasti pa še izobraženci, pa se glede izurjenosti, pripravljenosti in strokovne sposobnosti ne počutijo pravi nič majhne, pač pa včasih že kar več vredne kot stari borci.

Ta spopad, ki se verjetno še pogloblja, je sila škodljiv za moralnopolitične temelje našega rezervnega starešinskega kadra. Prav zato je nujno ohraniti enotnost ZZB ne le zaradi povezanosti naših sodobnih načel za obrambno vojno s tradicijami NOB (partizansko vojskovanje), temveč predvsem zato, ker moramo biti mi mladi moralno-politični dediči in nadaljevalci tradicij NOB. Ne gre zgolj za posredovanje vojaških partizanskih izkušenj (teh se lahko naučijo ljudje tudi iz učbenikov), gre predvsem za moralno-politično navezanost na dediščino, za moralno-politično in čustveno vkoreninjenje nas mladih v bogate tradicije NOB. Ne gre toliko za združenje ali razdruženje ZZB, gre predvsem za to, kako ustvariti resnično po-

vezanost mladih z NOB, ustvariti v ZZB boljše delo, drugačno delo, kakršno sedanost nujno zahteva — ker pokolenja brez moralne navezanosti na preteklost ne smemo ustvariti.

Naj svoje poglede še nekoliko razčlenim: Gojitev in vrednotenje vojaških tradicij je ena izmed najpomembnejših, če ne sploh najpomembnejša prvina moralne in kjer se da tudi politične vzgoje vojaškega aktivnega in rezervnega sestava. To velja za vse moderne vojske in tudi za našo.

Poglejmo v tujino! Američani na primer vlačijo zgodovino svojih konjeniških divizij, ki so že zdavnaj brez enega samega konja, vsaj stoletje, če ne celo dve. Italijani, ki imajo kaj črno zgodovino iz II. svetovne vojne, si prizadevajo, da bi ovenčali slavo svojih elitnih enot, kot so bersaljeri, karabinjerji, alpinisti itd., čeprav je vsem znano, posebno pa nam Slovincem, da se je zgodilo pod zastavo teh enot mnogo hudih grozodejstev... Celotno Nemci, katerih vojaški poveljniki kot Keitel in Jodl sta morala z glavami plačati hudodelstva nekdanjega Wehrmachta, skušajo v sedanjo svojo vojsko privleči spomine o večnem heroizmu, domoljubju, poštenosti in požrtvovalnosti nemškega vojaka. »Nemški vojak — najboljši vojak!« Pa naj gre za Bismarckovega, Hindenburgovega ali Hitlerjevega, oziroma vojaka pod sedanjim predsednikom Lübkejem. Pri vsem tem imajo veliko besedo bivši generali Guderianovega kova, ki s svojimi spomini vtrajno pitajo nemško mladino. V njih pišejo, da je vojno izgubil Hitler, ne pa vojska. Če bi bili vojsko vodili generali sami, bi bili zmagali nemški grenadirji...

Iz omenjenih primerov vidimo, kako skušajo v tujini celo iz slabih strani svoje zgodovine izveličati dobre moralne prvine, ki bi slavile tradicijo njihovih armad in pospeševale vzgojo vojakov.

Pri nas imamo prav gotovo od vseh evropskih armad najbolj čudovito vojaško zgodovino in najbolj svetle tradicije, tako v moralnem kot v političnem pomenu te besede. Enote

Sprehod po Jajcu ob 25-letnici zasedanja AVNOJ

(Nadaljevanje s 1. strani)

lost to čast mesto gotovo zasluži. Radostno bomo v svoji sredi te dni sprejeli ljudi, ki so

bili v Jajcu v dneh zasedanja. Tudi tovariš Tito pride in moral nam bo priznati, da smo mnogo storili za ekonomski razvoj Jajca.

Industrija — poglavitna gospodarska panoga

Popotnik, ki potuje mimo Plivnih jezer, nato prisluhne bučanju slapa Plive ob izlivu v Vrbas in obišče moderne turistične objekte, bi pomislil, da Jajce živi le od turizma in za turizem. Pa bi se močno uštel. Industrija je v letu 1967 dala 60 odstotkov bruto nacionalnega produkta, gostinstvo pa le 4 odstotek! Najmočnejše gospodarske organizacije so kemična tovarna »Elektrobosna«, elektrarna »Elektrovrbas« in Rudniki boksita. Industrija je vsa surovinska, ki pa daje dokaj manjše osebne dohodke kot predelovalna. Povprečni osebni dohodek zaposlenih v občini Jajce letos znaša 74.800 starih dinarjev; to povprečje je še manjše od republiškega povprečja BiH. Seveda dajo tudi v Jajcu negospodarske dejavnosti več zaslug. Glavna naravna bogastva v občini Jajce so: električna energija, boksit in nemetali. Električno energijo proizvajata hidrocentrali Jajce I in Jajce II, ki se po moči skupaj uvrščata na tretje mesto v BiH. Nahajališča boksita so še neraziskana, izkoriščanje je laično. Pravijo, da so v zemlji ogromne količine boksita. Velika ovira za nadaljnji razvoj so slabe prometne povezave med rudniki in tovarnami. Skozi Jajce vodi ozkotirna železnica,

denarja. Večje vsote denarja bodo morali v Jajcu prihraniti tudi za obnovo številnih kulturnih spomenikov, ki niso pred zombom časa dovolj zaščiteni; to so Hram boga Mitra iz VI. stoletja, Medved kula iz XIV. stoletja, Trdnjava (ena najpomembnejših oporišč v Evropi proti turškim vpadom), katakombe iz XV. stoletja, cerkev sv. Luke, Travniška in Banja-luška kapija, Musafirhana (tipična zgradba vzhodnjaške arhitekture iz XVIII. stol.) in vrsta bosanskih hišic pod trdnjavo ter znotraj grajskih zidov (prav tako orientalska arhitektura). V mestu in blizu njega pa je še več kulturnih spomenikov, ki si jih velja ogledati.

Pomniki II. zasedanja AVNOJ

V mestu Jajce na več mestih srečamo objekte, ki spominjajo na II. zasedanje AVNOJ. V Domu AVNOJ — stavbi, kjer je bilo zgodovinsko zasedanje — je tudi muzej. V dvorani, kjer so nekdanji sedeli delegati, so na velikih panojih razstavljene

nirska enota Vrhovnega štaba in domače prebivalstvo.

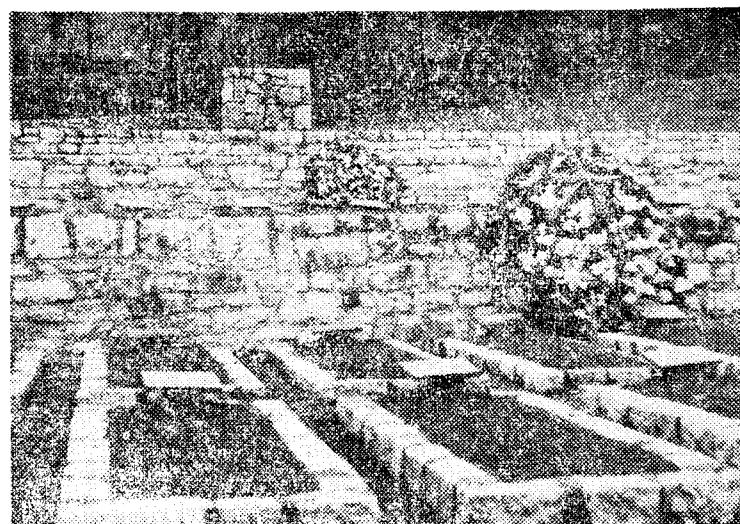
II. zasedanje AVNOJ je seveda tesno povezano z delom Vrhovnega štaba, ki je takrat bil v Jajcu. Na gradu, ki izvira iz leta 1391, spominska plošča opominja, da so bile tod lesene barake, v katerih je od 17. avgusta 1943 do 7. januarja 1944 živel in delal tovariš Tito z VS NOV in POJ. V katakombah v bližini je jeseni 1943 začasno stanoval in delal tovariš Tito. Nizdol grajske Solske ulice stoji še hiša, v kateri je stanoval tovariš Tito ter hiša, v kateri je živel in delal Moša Pišljak, ki je bil v Jajcu 5. novembra 1943 bila ustanovljena telegrafna agencija TANJUG. Slednja hiša se imenuje tudi Sarenica. Vse omenjene zgradbe so lepo oskrbovane, opremljene s spominskimi ploščami, turisti pa jih radi obiskujejo in fotografirajo.

Tovariš Tito je v Jajcu v času II. zasedanja AVNOJ delal tudi v parku ob podnožju slapa. Svoja bivališča pa je v času, ko se je zadrževal v Jajcu, stalno menjal. Nekaj časa se je zadrževal tudi v tovarni »Elektrobosna«. Od 17. avgusta 1943 do januarja 1944 je v njej delala oficirska šola VS NOV in POJ, v zaklonišču in barakah pa je v istem času deloval tudi tovariš Tito z Vrhovnim štabom. Obiskal sem to tovarno in povprašal poslovođa v elektrodelavnici Josipa Redića, kako se spominja tovariša Tita in II. zasedanja AVNOJ. Tovariš Redić dela v »Elektrobosni« od leta 1934 kot strokovnjak za elektroinstalacije.

»Tovariša Tita v tovarni nisem nikdar videl, ker je bilo gibanje po njenih prostorih

rimi sem govoril v Jajcu na ulici ali v lokalih. Ko sem obiskal partizansko pokopališče okrog pol kilometra iz središča mesta, sem stopil tudi v hišo, kjer s svojim možem in pastorkom stanuje Jaga Hrnić. Njena je bila včasih zemlja, na kateri se sedaj razprostira partizansko pokopališče. V zameno za to parcelo je dobila zemljišče v rebri pod pokopališčem in tam leta 1959 zgradila hišo. Prijazna je ta ženica, ki kljub starosti in težkemu življenju kmeta z vedro besedo razveseli vsakogar, ki jo obišče. Kot je navada v bosenskih krajih, me je po ogledu pokopališča povabila v hišo na kavo. O zasedanju AVNOJ je povedala:

»Med vojno sem stanovala v mestu, kjer sem imela trgovino. Spominjam se, da so med zasedanjem in po njem k nam v hišo prihajali različni ljudje, med njimi tudi delegati. Žal mi je, da si nisem zabeležila, kdo je vse prihajal. Popili smo kavo,

PARTIZANSKO POKOPALIŠČE. — V Jajcu so partizansko pokopališče zgradili leta 1957, potem ko so zbrali kosti padlih partizanov, raztresene po bližnji in daljni okolici. Blizu sedanjega pokopališča so Nemci ustrelili 18 domačinov. Na grobovih borcev, ki so opremljeni z medeninatimi ploščami s podatki o borbah, so skozi vse leto sveži vencji in šopki cvetja

poklepetali in obiskovalci so odšli. Delegati so z nami, domačini, navezali tesne in prijateljske stike.

zvezno srečanje književnikov iz vseh republik in dvorani občinske skupščine. Sledile so že in še bodo razne športne prireditve.

Toliko o prireditvah. Slavnostno razpoloženje pa bodo poudarile tudi otvoritve več pomembnih objektov. Dne 28. novembra bo predsednik republike Tito odprl most preko Vrbasa tik mesta, dolg 260 m in širok 12 m; nad vodno gladino se most vzpenja 40 metrov visoko. Z njim bo odpadla pot mimo tovarna »Elektrobosna«, ki predstavlja velik ovinek. Istega dne bodo odprli tudi novi dom kulture v Jajcu. Dom bo imel 2 dvorani za zasedanja in podobno, kino dvorano, gledališko dvorano, čitalnico, knjižnico in še druge prostore. Istega dne bodo izročili namenu tudi novo osnovno šolo, ki se bo pridružila devetindvajsetim šolam v občini Jajce. Sprejela bo 1200 učencev in bo najodobnejše opremljena. Imela bo tudi rastlinjak in kabinet za vse vrste tehničnega pouka. Postavili so jo večidel iz samoprispevka občanov.

Vrhunec bo slavje v Jajcu doseglo 29. novembra zjutraj, ko bo v domu kulture svečanostno zasedanje zvezne skupščine. Na zasedanje bodo prišli tudi bivši delegati z II. zasedanja AVNOJ.

-žč-

Mladi in tradicije NOB

Popolnoma upravičeno lahko zapišemo, da je Jajce mesto mladih. V občini je do 14. leta starih 43 odstotkov prebivalcev. Izmed 33.600 prebivalcev občine je 5020 mladincev v starosti do 25 let. V samem mestu deluje 16 mladinskih aktivov, ki vključujejo okrog 2500 mladincev. Vaska mladina pa je združena v 38 aktivih. Svoj prosti čas preživlja mladina v taborniških organizacijah, kulturno-umetniških društvih, klubih Ljudske tehnike in raznih klubih na šolah (marksistični, modelarski itd.). Velika pridobitev bo za mladino v Jajcu novi dom kulture, ki ga bodo odprli za dan republike.

Mladina v Jajcu trdno stopa po poteh svojih staršev. Spomin na padle junake revolucije in NOB ter na vojne grozote je tudi v mladih srcih vedno prisoten. Obiskal sem predsednika občinske konference Zveze mladine Antona Jaranovića in ga zaprosil, naj mi pove, kako mladina v Jajcu neguje tradicije NOB.

Pester program prireditev

Mesto Jajce se bo za 25. obletnico zasedanja odločilo v kar se da slavnostno oblačilo. Na tisoče zastav bo plapolalo na stavbah. Ponoči bodo reflektorji osvetljevali vse znamenitosti v Jajcu, od Doma AVNOJ do kulturnih spomenikov in slapa Plive. Ko sem se pred dnevi mudil na ulicah, je mladina s pomočjo delavcev opravljala še zadnja dela pri opleševanju mesta. Kar ves razred je na primer prišel zakrpat omet na hiši, v kateri je nekdanji stanoval tovariš Tito. Delavci so zadelali vsako špranjo, ki se je pojavila v betonskem pločniku. Mesto bo te dni še bolj čisto, prikupnejše in bolj toplo kot navadno.

»Kakšne prireditve bodo v Jajcu ob obletnici zasedanja? Na to vprašanje mi je odgovoril referent za informacije skupščine občine Jajce Anton Kovačević.

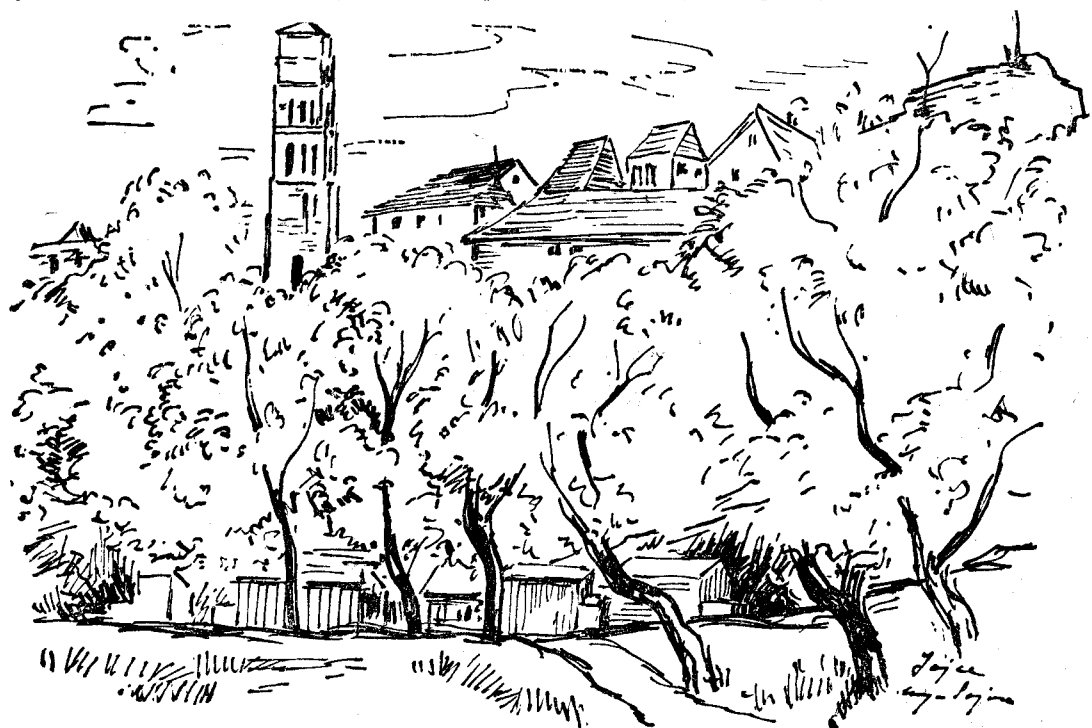
»V mestnih organizacijah SZDL in v podjetjih so se svečane akademije pričele že 15. novembra. Dne 16. novembra

je mladina iz našega mesta pričakala karavano mladine iz Beograda, 18. novembra je bilo

AVNOJ.

KAKŠEN JE BIL TRŽNI DAN? — Ob sredah imajo v Jajcu tržni dan. Po sklenjenih kupčijah se kmetje ustavijo v mestu, poklepetajo s svojimi znanci in nakupijo življenjske potrebščine.

Evgen Sajovic: Motiv iz Jajca

normalnotirne pa še ne predvidevajo tako kmalu. Rudo in drugo je treba prevažati s kamioni. Se slabše so raziskana nahajališča nemetali: kremen, glina, sadre in peska.

Turistična sezona je v Jajcu kratka: traja komaj tri mesece. Statistika pravi, da na vsakih 40 turistov pride 54 nočitev, kar pomeni, da se v Jajcu razvija večinoma tranzitni turizem. Turistični delavci se ukvarjajo z vprašanjem, kako turiste privabiti tudi pozimi. Načrtujejo izgradnjo okrog 4 tisoč novih ležišč, vendar bodo investitorji morali priti iz drugih občin in ne iz Jajca, ker ta nima dovolj

fotografije, povezane z zgodovinskimi dogodki v Jajcu in NOB v BiH ter Jugoslaviji naploj. Fotografiranje je v muzeju prepovedano. Poleg slave si je Dom AVNOJ zapisal v svojo kroniko tudi žalostno zgodovino. Pred vojno je bil v njem sokolski dom. Okupator ga je spremenil v zapore, skozi katere je šlo na tisoče kasneje pobitih rodoljubov. Ob prvi osvoboditvi mesta so partizani ta dom zažgali. Leta 1943 so ugotovili, da nimajo stavbe, kjer bi imeli kulturne prireditve, shode in podobno. 21. novembra je bila stavba obnovljena, na istih temeljih. Delali so inžen-

omejeno. Zasedanje AVNOJ pa mi bo vedno ostalo v spominu, ker sem tudi sam prispeval, da so stvari tekle tako, kot je bilo treba. Ker sem še najbolj od vseh poznal električno napeljava v Jajcu, so mi naložili, naj ponoči izklopim vse mestno omrežje, razen sedanjega Doma AVNOJ. Vso noč sem prebil v elektrarni in nalogo tudi opravil. Ko sem se proti jutru 30. novembra vračal v tovarno, sem pri mostu v polmraku srečal skupino ljudi. Po obratih sem spoznal, da je bil v njej tudi tovariš Tito.

II. zasedanja AVNOJ se spominjajo mnogi ljudje, s kate-

naše, že med vojno ustanovljene Jugoslovanske ljudske armade so nastale dobesedno iz pešice najhrabrejših sinov in hčera naše domovine. Naš oboroženi boj je bil hkrati tudi revolucija, zato je sedanja JLA in hkrati tudi ali pa še bolj ZZB tradicionalni dedič in nadaljevalec političnega boja.

Toda ali se mi — člani ZROP — dovolj zavedamo tega, kaj imamo in kaj moramo varovati ter razvijati, komu predvsem zapuščati to bogato tradicijo? Mislim, da ne...

Imamo sicer mnoge splošne ali posebne proslave zgodovinskih dogodkov ter manifestacije. JLA ima svojo »MPV« (moralno-politično vzgojo) na visoki ravni. Zdaj, zlasti zadnja leta, je vse več neposrednega povezovanja tradicij sedanjih enot z medvojnimi enotami. Toda vse to in še marsikaj drugega gre vse preveč mimo nas »mlajših« rezervnih oficirjev in podoficirjev, ki nas je kar 60 odstotkov in nas bo vsako leto sorazmerno in dejansko več. Kot da se to nas ne tiče, kot da je to preteklost, ki so jo krojili drugi in ki jo imajo tudi zdaj v zakupu drugi... Naša zgodovinska tradicijska navezanost je žal omejena skoraj izključno samo na enote JLA, kjer smo služili svoj vojaški rok in kamor hodimo na važe, oziroma, kamor nas pošiljajo po vojnem razporedu.

Mislim, da nam z odhajanjem ljudi zaradi starosti oteka tudi to bogastvo, ker ga premalo pretakamo v kri mladih ter se zanašamo predvsem samo na naravni pretok. Kot bi naša mladina imela že sama po sebi v glavnih junastvo in pogum. Žal vedno ni tako. Naši mimogrede omenim razne čudne pojave med delom naše intelektualne mladine, iz katere bo izšla vrsta novih rezervnih starešin, zlasti v zadnjem času. Preseneča nas tudi to, da mladi člani ZROP zelo slabo poznajo splošno zgodovino NOB, še posebej pa zgodovino domačih krajev in enot, ki so v njih delovale. V Kamniku, kjer živim, bi se v večini primerov kaj težko pogovarjali z nami, »mladimi« rezervnimi oficirji, o zgodovini Kamniškega bataljona, Kamniško-zasav-

skega odreda, Štandrove brigade itd. Kamnik pa prav gotovo ni med najslabšimi...

Morda bo kdo dejal, čemu zgodovina, tradicija, preteklost, saj je za vojaka dovolj, če je izurjen in če pozna tehniko.

Žal ni tako. Ze nešteto krat je bilo dokazano, da prav zgodovina daje temelje morali in zavesti. V praksi je potrjeno, da se vojaki bolje boré v enotah s slavno tradicijo kot pa v neki brezimni enoti, katere življenjski zajema le zaporedno številko. Vojaki enote ali vojske, ki ima v svoji tradiciji slavne bitke in zmage, pa čeprav udeležencev teh bitk že zdavnaj ni več, se čutijo kot potomci in dediči slavnih predhodnikov, so ponosni nanje in zato čutijo večjo odgovornost. Zavestno se bojujejo drugače, kot bi se sicer.

Ob vsej naši bogati preteklosti je v nas mlajših vse preveč praznine (naj mi vrstniki ne zamerijo), vse preveč smo generacija zase — mimo preteklosti.

Tu so tudi korenine zdajšnjega razhajanja »mladih« in »starih« znotraj ZROP na eni strani ter zahtev po razdvojitvi ZROP in ZZB, čeprav so korenine tudi drugje.

Toda kje so vzroki?

Ne morem se ubraniti prepričanju, da so za to odgovorni prav »starejši« člani ZROP, oziroma člani ZB. Ne rečem, da ni bilo dovolj pouka za mlade, toda to je šlo nekako takole: »No vi, ki se smodnika niste povohali, tukaj smo se mi borili.« Ali: »Kaj razpravljate o topništvu, mi smo šli na bunkerje z bombami.« Ali: »Kaj boš govoril o taktiki, saj si bil še v plenicih, ko smo se mi borili...«

Skratka, organizacijsko in formalno smo bili res vključeni v ZZB, toda dejansko, čustveno in politično smo bili preveč izven nje. Namenoma sem opisal nekoliko ostreje, kako smo se razhajali, da bi bralec jasneje videl, kako se razlikujemo v človeškem in elementarnem smislu in odkod izhaja razdvo-

jenost generacij. Mimo naših prizadevanj in nekako nehoti sta nastali dve različni kategoriji članov ZROP. Pred 10 ali 15 leti, ko je bilo nas »mladih« še malo, je še šlo. Danes, ko imajo večino tisti, ki imajo odkrito in človeško gledano, manjvrednostne občutke, ker niso sodelovali v NOB in nič prispevali, hkrati pa občutek večvrednosti pri manjšini, ker je dejansko vojaško bolj izurjena in pripravljena, je takšna razdvojenost slaba tako za ZROP, ZZB in za vojaško pripravljenost.

Spopadi med generacijami so nujni in včasih celo dobri. Mladi so zahtevni in hočejo biti boljši. Takšen spopad bi bil sprejemljiv tudi v ZROP. Toda žal gre v tem primeru vse preveč za to, da sta si obe kategoriji preveč različni, drugačni.

Morda bi v prihodnje kazalo moralno-politično vzgojo — za »stare« in »mlade« — sprejeti kot nujni sestavni del splošnega izpopolnjevanja rezervnih starešin? Ta vzgoja ne bi smela biti šolska, v pomenu učenec — učitelj, pač pa takšna, kot je vzgoja potomcev, nosilcev preteklosti, dedičev in nadaljevalcev.

Oblik uspešnega sožitja med ZROP in ZZB, oblik zblizanja med »nami« in »vami« je več. Zakaj ne bi mlajši oficirji in podoficirji sodelovali pri zbiranju zgodovinskega gradiva o NOB, pri zborniku te ali one enote. Zakaj mladi oficir ne bi predaval o tem ali onem boju, če ga dobro pozna in je spoznal tudi kraje, kjer je bil? Zakaj ne bi govoril o svojih doživetjih v JLA, zakaj ne bi smel kritično oceniti posameznih partizanskih akcij z oči mladega oficirja?

Kar grozljivo se mi zdi, da vsa leta nisem zasledil niti enega omembe vrednega sestavka niti v »TV 15« niti v Vojaškem informatorju, ki bi ga napisal »mladi« oficir! Tu nas čaka, zlasti pa člani ZB, še veliko dela, zahtevnejšega kot doslej. S tem delom pa bo tudi izpuhtela vsaka formalistična razprava o reorganizaciji. Uspešnega življenja in dela ZROP brez najtesnejše navezanosti v vseh oblikah na ZZB pa se sploh ne da niti zamisliti niti uresničiti.

DOLFE ČEBULJ

Hydro-topovi proti ledu

V sovjetskem mestu Novosibirsku so konstruirali posebne topove (tako imenovane hidro-topove), ki jih bodo ledolomilci uporabljali za razbijanje ledenih plastí. Po prvih poskusih so ugotovili, da je mogoče s temi topovi razbijati še tako debelo ledeno skorjo.

Ledolomilec, opremljen s takimi topovi, se od navadnih ladí razlikuje po odprtinih na kličnu ladje, skozi katere so navzdol naperjene cevi hidro-topov. Med vožnjo ladja nenehno brizga iz topov vod-

VOJAŠKA VEDA IN TEHNIKA

ne curke. Njihov pritisk je tako močan, da se led pred ladjo lomí. Ladja potiska odlomljene kose ledu pod bočne robove ladanskega polja in tako pušča za seboj očiščen prekop, po katerem lahko povsem nemoteno vozijo druge ladje.

Britansko-francosko letalo »Jaguar«

Prvi prototip novega britansko-francoskega letala »Jaguar« se ni bojno letalo, temveč je to dvosežnik, namenjen za urjenje novih pilotov. Dolgo je nekaj čez šestnajst metrov, ob vzletu pa tehta skoraj štirinajst ton. Pri poletih nizko pri tleh bo njegova hitrost znašala do 1300 kilometrov na uro, na večjih višinah pa do 2000 kilometrov na uro. Odlikovalo se bo zlasti po tem, da bo za vzletanje in pristajanje potrebovalo sorazmerno kratko progo — za vzlet 450, za pristaneke pa 470 metrov.

»Jaguar« bodo izdelovali tudi kot enosedelnik, ki bo lahko imel razna orožja: topove 30 mm, bombe, rakete ali pa pomožne rezervoarje za gorivo. Kaže, da je zanimanje za ta letala zelo veliko, saj jih je doslej naročenih že kakih 450. Navzlic temu pa bodo prva serijska letala zagledala luč sveta šele čez tri leta.

Sprememba ameriškega vesoljskega programa

Poročajo, da je NASA ustavila dela na štirih orjaških raketah »Saturn«, s katerimi so namerali čez dve leti poslati v vesolje satelite s človeškimi posadkami. To je bilo treba storiti sprito pomanjkanja finančnih sredstev. Ameriški kongres je namreč sklenil proračun NASA, ki znaša za leto 1969 štiri milijarde in pol dolarjev, zmanjšati za pol milijarde.

Navzlic temu zatrjujejo, da zmanjšanje proračuna ne bo vplivalo na izvedbo programa »Apollo«, po katerem naj bi že v prihodnjem letu poslali na Luno ljudi. To pa zato, ker je bila izstrelitev raket »Saturn«, katerih izdelava je bila ustavljena, dolocena šele za 1970. leto.

5500 kilometrov na uro — v laboratoriju

V aeronavtiškem središču v Toulouseu v Franciji imajo največji poskusni laboratorij v Evropi. Tu v najrazličnejših okoliščinah preizkušajo letala v njihovi naravni velikosti. Tako na primer je znano potniško letalo »Caravelle« tam »preletelo« 200.000 ur, preden mu je bilo dovoljeno vzeti prve potnike na pravo vožnjo. V teh 200.000 urah je »opravilo« pot, ki po dolžini ustreza 400 poletom okrog Zemlje. »Concorde« pa so preizkušali pet let, po 365 dni v letu, noč in dan. V tem času je progo Pariz—New York »preletela« 25.000-krat.

Sedaj pa v najsodobnejše opremljeni dvorani preizkušajo sestavne dele letala, ki bo nasledilo »Concorde«, to je hipersonično vozilo VERAS, ki bo letelo s hitrostjo 5 mahov (5500 kilometrov na uro) in se bo navzlic temu, da je tam že silno redek zrak, lahko dvignilo 30.000 metrov visoko. Na stotine ur že preizkušajo odpornost raznih delov iz niklja in niohija tako, da jih segrevajo do 1100°. Čeprav je pri tem model novega letala izpostavljen tudi mnogim sunkom in tresljajem, ni na njem opaziti še nobenih sprememb.

Cez tri leta, ko bo najnovejšo potniško letalo »Concorde« prvič poletelo s potniki, bodo izstrelili tudi približno tisoč kilogramov težki VERAS. Prvi polet bo trajal 500 sekund. Letalo ne bo imelo žive posadke, temveč le avtomatskega pilota. Kasneje se bo to letalo razvilo v pravo bojno letalo, ki bo težko približno šest ton, imelo pa bo pržeta, da ga bo lahko pripeljal nazaj na letališče. To letalo bo doseglo hitrost 5500 kilometrov na uro. Čez kakih deset let pa bodo napravili še potniško letalo, s katerim bo polet od Pariza do New Yorka trajal le uro in četrti.

IZ POGOVORA GENERALPODPOLKOVNIKA DJURA LONČAREVIČA Z UREDNIKI NARODNE ARMIIJE V ZVEZI Z NOVIM ZAKONOM

AKTIVNA OBOROŽENA OBRAMBA

»Ni si mogoče več zamišljati, da bi naši občani v delovnih organizacijah odločali o proizvodnji svojega dela in vseh drugih dejavnosti, ne bi pa vpiivali na razvoj tako pomembnega področja, kot je narodna obramba, za katero, med drugim, trošimo precejšen del narodnega dohodka.«

Sistem narodne obrambe mora odražati in varovati koristi samoupravne družbe

»Narodna obramba,« je nadaljeval general Lončarevič, »mora biti sestavni del samoupravnega sistema in mora odražati neposredne samoupravljalne koristi delovnih ljudi. Odtod izhaja tudi osnovni cilj novega zakona o narodni obrambi: pritegniti vse dejavnike samoupravljalne družbe k izvajanju politike narodne obrambe in reševanju nalog, ki zadevajo pripravo dežele za ljudsko obrambo. To je prva in bistvena značilnost tega zakona.«

Naslednja značilnost novega zakona je v tem, da ta presega dosedanja stališča, po katerih so oborožene sile spadale v izključno pristojnost federacije. Po novem zakonu so namreč oborožene sile sestavljene iz operativne vojske (aktivne in rezervne) in raznih enot teritorialne obrambe, ki jih ustanovljamo po proizvodnem in teritorialnem načelu. Operativna vojska spada v pristojnost federacije, toda zakon nalaga pravice in dolžnosti delovnim organizacijam in družbeno-političnim skupnostim — od občine do republike — glede ustanavljanja raznih vrst enot teritorialne obrambe. Takšno stališče izhaja predvsem iz ustavne pravice občana, naroda in narodnosti, da v politiki narodne obrambe aktivno sodelujejo in da so nosilci popolne funkcije narodne obrambe, kar pomeni, da lahko ustanovljajo tudi svoje oborožene formacije, ki naj bi se sovražniku na svojem ozemlju organizirano z orožjem v roki ali kako drugače upirale.

Takšne rešitve nam nalaga že doktrina o izvajanju ljudske obrambe. Naša dežela ni članica nobenega vojaško-političnega bloka. Razen tega je tudi majhna. Mi si ne moremo privoščiti operativne vojske, ki bi bila tako velika, oborožena in opremljena, da bi se lahko sama upirala oboroženim silam morebitnega napadalca. Vsi vemo, da bi vsak napad na Jugoslavijo, od koderkoli bi izhajal, bil napad, za katerim bi stal ta ali oni vojaško-politični blok in njegovi potenciali. To pa celo tedaj, če bi šlo za lokalno vojno. Da pa bi se takemu napadalcu lahko uspešno upirali, moramo razen operativne vojske imeti tudi tako organizirano teritorialno obrambo in tako izurjene in pripravljene teritorialne enote,

da bodo s svojim delovanjem lahko resno vplivale na potek in uspešen izid oboroženega boja. To pomeni, da bo v takem primeru tudi operativna vojska laže izvajala svoje naloge.

Potemtakem gre za to, da so oborožene sile Jugoslavije organizirane v formacijah operativne vojske in enotah teritorialne obrambe, ki se bodo — glede na razmerje sil — v oboroženem boju, frontalno ali po partizansko, lahko uspešno upirale napadalčevim silam, jih na vsakem koraku napadale in postopoma uresničevale pogoje za prehod v odločno nasprotno udare in ofenzive s končnim ciljem poraziti sovražnika.

Takšna struktura oboroženih sil in njihova namembna v vojni je posledica še nekaterih drugih dejavnikov: prepričanja, da se moramo pri obrambi dežele zanašati predvsem na lastne sile, splošne usmeritve naše zunanje in notranje politike, geografske lege Jugoslavije in drugih. Še posebej je treba poudariti to, da s takšno koncepcijo lahko organizirano vključimo v oborožen boj in vse druge oblike ljudske obrambe vse sposobno prebivalstvo in da s tem lahko uresničimo tudi našo tezo o »oboroženem ljudstvu«.

Dva dela iste celote

Pri takšni zasnovi je operativna vojska zelo pomembna. Kakršnokoli podcenjevanje ali nerazumevanje te vloge bi pomenilo podcenjevanje in nerazumevanje tudi oboroženih sil v celoti. V narodnoosvobodilnem boju smo imeli operativne skupine, ki so pod neposrednim poveljstvom vrhovnega štaba in v sodelovanju z mnogimi teritorialnimi enotami izvajale svoje naloge kjerkoli v Jugoslaviji. Zakaj pa ne bi imeli moderne operativne vojske tudi v morebitni bodoči vojni, v kateri bi se znašli kot organizirana država? Takšna operativna vojska nam je nujno potrebna, da bi z njo čim uspešneje razbijali glavne sovražnikove grupacije ter uspešno organizirali in usmerjali ljudsko obrambo. Sprito tega gledamo na izgradnjo in uporabo operativnega in teritorialnega dela oboroženih sil kot na celoto. Oborožen boj kot osnovna in poglavitna oblika ljudske obrambe mora biti namreč zasnovan z enotnim ciljem in na enotnih načelih, usmerjati pa ga je treba na podlagi enotnih idejno-političnih in strateških ciljev, ki jih želimo doseči. Na tej podlagi je mogoče razviti množično pobudo in ustvarjalnost vseh občanov.

Civilna zaščita — samostojna organizacija

Takšna organizacija teritorialne obrambe nam omogoča, da v novem zakonu, pa tudi v pra-

ksi najdemo pravo mesto tudi za civilno zaščito, katere poglavitni nalogi sta zaščita in reševanje ljudi in materialnih dobrin pred sovražnikovimi napadi iz zraka. Očitno je, da bosta nalogi tem uspešneje opravljene, če bodo predhodni ukrepi storjeni pravočasno in temeljito. Med te ukrepe, kot je znano, spadajo skrb za ustrezno urbanizacijo mest in večjih naselij, pravočasna izdelava zaklonišč, sistema zatemnitve, maskiranja in alarimiranja, ukrepi radiološko-kemijsko-biološke zaštite ter organiziranje takšnega življenja in dela, da bo vsak državljan vedel, kaj naj stori v primeru nevarnosti. V tem oziru je civilna zaščita, ki jo organiziramo po delovnih organizacijah, vaseh, krajevnih skupnostih in komunah, samostojna organizacija.

Vodovanje in navpično povezovanje sistema

Priprave za poveljevanje enotam teritorialne obrambe je treba izvesti že v mirnem času. Za to nalogo moramo usposobiti strokovne organe ob občin do federacije. To je toliko nujnejše, ker morajo ti organi že sedaj preučevati strokovno urjenje teritorialnih enot, materialno opremo in načrtovanja glede

njihove uporabe. Te organe je mogoče vzpostaviti tako, da so zamelek vojnih poveljstev (štabov) narodne obrambe v občinah, okrajih, okrožjih in pokrajinah oziroma glavnih štabov narodne obrambe v republikah.

Enote teritorialne obrambe — še bolje rečeno, teritorialno obrambo — bomo usmerjali po navpični (strokovno urjenje, oboroževanje, načrtovanje za njeno uporabo v primeru vojne) in po vodoravni liniji (sklepi družbene-političnih skupnosti in podjetij o številu, vrsti in velikosti ter enot). Pri tem izhajamo iz tega, da so občani, delovni ljudje in družbeno-politične skupnosti osebki narodne obrambe, ki imajo po določbah novega zakona pravico, da razpravljajo in rešujejo vsa vprašanja, ki so povezana z njihovimi pripravi za obrambo. Razen tega je njihova dolžnost, da se v obsegu rednih obveznosti organizacijsko, kadrovske in drugače pripravljajo za opravljanje svojih obveznosti glede ljudske obrambe. Tako vsepovsod nastaja obrambna organizacija, ki v priprave za obrambo vključuje vsakega sposobnega občana — ne glede na to, če bo ostal v svoji delovni organizaciji ali pa če bo

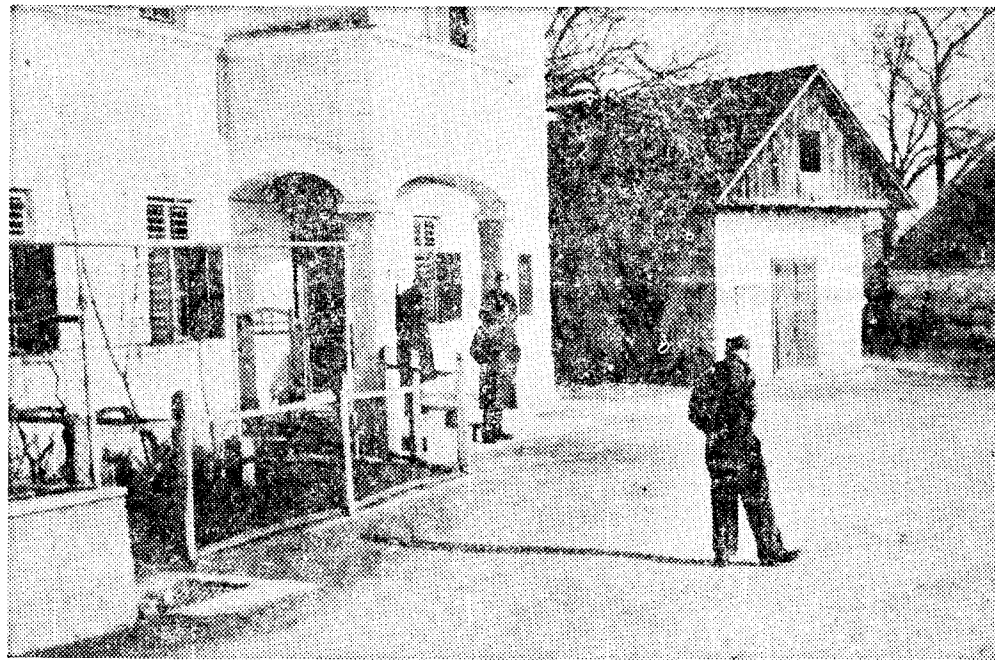
razporejen v enote civilne zaštite ali enote teritorialne obrambe.

Razne oblike obrambe vzgoje prebivalstva

Novi zakon predvideva tudi usposabljanje prebivalstva za potrebe narodne obrambe in zaštite. Urjenje bo organizirano predvsem v enotah teritorialne obrambe in tudi v enotah civilne zaštite, izvajali pa ga bodo v obliki seminarjev, tečajev in predavanj. Zakon določa obvezno izvajanje pouka v zadnjih dveh letih osemletk in vseh srednjih šol o ravnanju z osebno oborožitvijo in s področja zaštite prebivalstva, predvsem kar zadeva prvo pomoč. Na visokih šolah in fakultetah bo uveden predmetni pouk. Njegova vsebina se bo nanašala predvsem na koncepcijo ljudske obrambe, vse to pa z namenom, da bodo naši akademski državljani razumeli sodobno vojno kot družbeni pojav in organiziranje ljudske obrambe, pa tudi zato, da se bodo po končanem šolanju bolje znašli na delovnih mestih glede organiziranja obrambe v podjetjih, mestih itd.

To pomeni, da bo obrambna vzgoja prebivalstva spadala med silno pomembne naloge vseh organov za narodno obrambo.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Hiša na sliki stoji najbrž v večjem kraju, najverjetneje nekje na Dolenjskem, morda v Beli krajini. V hiši je bil najbrž štab, saj stoji pred vrati stražar, na stopnicah pa je neki oficir. Golo drevje in angleške uniforme so znaki, da je slika nastala v pozni jeseni 1944 ali spomladi 1945, najbrž zgodaj jutraj ali zvečer (poševna svetloba). Morda bodo bralci lahko dali podrobnejša pojasnila?

Kako je domobranski telefonist iz ustaške postojanke usmerjal ogenj partizanskih minometov

Naključni »zaveznik« med ustaši

Nekega julijskega dne 1944. leta smo s hriba pri vasi Subocki opazovali mestce Lipik v kotlini, ki jo obkrožajo Pakračka gora, Psunj in Kriški brdo. V Lipik, majhno in prijazno slavonsko mesto, se stekajo mnoge prašne in vijugaste poti, ki se prebijajo mimo stoletnih hrastov in čez zanimivo pokrajino. Takrat, med sovražnikovo okupacijo, tam ni bilo slišati veselih slavonskih pesmi, zato pa se je toliko pogostejše oglašalo ropotanje mitraljezov in grmenje topov. V Lipiku je namreč bila močna sovražnikova posadka, ki jo je običajno sestavljalo približno 1800 ustašev, kakih 600 domobranov, ena ali dve topniški bateriji in večših tudi do četa tankov.

V tistih dneh so se enote 28. udarne divizije pripravljale za napad na Pakračko Poljano. To naj bi storila Brodska brigada, iz smeri Pakrac—Lipik pa naj bi jo varovala 17. slavonska udarna brigada. Na položaje je krenila iz Subocke. Čeprav so bili partizani utrujeni, kajti na poti so bili že nekaj noči, mnogi izmed njih pa so bili ožuljeni in tudi bosi, je pohod potekal brez zastoja. Tisto noč je bilo še vse mirno.

Nihče ni slutil, da bomo prav v Lipiku, zloglasni ustaški postojanki, našli »zaveznika«,

ki nam bo pomagal pri izvajanju naše nove naloge. To oporišče, ki so ga že štiri leta obdajali bodeča žica, bunkerji, strelski jarki in mnoga minka polja in ki je bilo tako neprodušno zaprto, da vanj naši obveščevalci niso mogli nikoli prodrati, je takrat nepričakovano spregovorilo in na nenavaden način vzpostavilo z nami zvezo, mi pa s njim.

Medtem se je že skoraj zdanilo. Naši borci so po rosi travi hiteli na položaje. V petnajst kilometrov oddaljeni Pakrački Poljani so ropotali mitraljezi, po dolini Pakre pa so odmevale eksplozije ročnih bomb. Ob beli cesti, po kateri pa ni bilo nobenega prometa, so štrleli v zrak telefonski drogovi, ki so jih medsebojno povezovali žice. Telefonisti so medtem že raztegnili kabel in skušali vzpostaviti prvo zvezo. Po začetnih neuspešnih poskusih se je telefonist približal komandantu in mu dejal:

»Dobil sem zvezo, tovariš komandant.«

Brigadni komandant pa je imel nekaj drugega v načrtu. Telefonist naj namesto zveze z bataljoni pošče zvezo z Lipikom. Menil je, da bo takšna zveza bržkone koristnejša od prve. Telefonista je komandantova zapoved presenetila in ga je začuden povprašal:

»Kako pa naj vendar dobim zvezo z Lipikom?«

»To pa res ne bo težko. Tu nad seboj imaš žico, pa se priključi,« mu je mirno odgovoril komandant.

Fant je nato splezal na telefonski drog. Nekaj minut kasneje sta z droga že viseli dve žici. Takoj zatem je na žici priključil svoj telefon in skušal priklicati telefonista v sovražnikovi postojanki. Komandant, ki je imel opravka z drugimi zadevami, ni nanj obračal pozornosti vse dotlej, dokler ga borec ni poklical in mu povedal, da njegov poskus ni bil zamen.

»Tovariš komandant, uspelo mi je vzpostaviti zvezo. Tam je kurir nekega komandanta bataljona,« mu je razburjeno povedoval. Bržkone se mu ni še nikoli poprej primerilo, da bi se po telefonu pogovarjal s sovražnikovim vojakom ali da bi kdaj opravil tako nenavadno nalogo.

Brigadni komandant je pohitel k telefonu, zgrabil slušalko in sovražnikovemu vojaku takoj povedal, s kom se pogovarja. Domobran dolgo ni mogel do sapa.

»Nikar se ne norčujte iz mene. Bi se želeli razgovarjati s komandantom bataljona? Tu spodaj pred štabom je. Naj ga pokličem?« je spraševal.

Naš komandant mu je odgovoril, da ga ne potrebuje, pač pa ga zanima le to, kako se počutijo, ko naše granate padajo po Pakrački Poljani. Nato je nadaljeval:

»Jih slišiš? Užitek jih je poslušati. Se vam kaj tresajo hlače? Iz žice in bunkerjev zijate kot podgane. Pridite na plano, če si upate! Vem, da vam ni lahko, toda jaz vam za to nisem kriv. Pozdravi komandanta! Kmalu se bomo videli, zakaj tudi vi boste prišli na vrsto!«

Kurir, ki še vedno ni vedel, s kom se pogovarja, je spet povprašal:

»Saj niti ne vem, kdo je tam?«

Komandant je spet povedal svoje ime in pojasnil:

»Priključili smo se na vašo telefonsko linijo. Napadamo vas v Poljani, pa tudi tu v Lipiku vas ne puščamo pri miru. Res smo nesramni, kajne?«

Domobran je naposled razumel, za kaj pravzaprav gre, in je komandanta prosil, naj počaka ob telefonu, dokler se ne vrne. Komandant je bil prepričan, da je ta odšel po komandanta bataljona. Čez dve ali tri minute pa se je kurir spet oglašil. Prav potihno — bržkone se je bal, da ga njegovi tovariši ne bi slišali — je začel

pripovedovati, da je doma iz Karlovca in da je kurir pri komandantu bataljona.

Medtem ko so se čete ustašev zbiral pred štabom, sta se naš komandant in domobranski kurir živahno pogovarjala. Morda ni še noben vojaški poveljnik nikoli tako zlahka zvedel za vse potrebne podatke o sovražniku, kot se je to posrečilo komandantu 17. slavonske brigade.

Prijazni domobran je hladnokrvno poročal:

»Pred stavbo, iz katere telefoniram, se zbira neka naša četa. Od mene je oddaljena le dvajset metrov. Dobila je nalogo, naj se prebije do Poljane. Pravkar je krenila na pot. Gredo pa proti Kukunjevcu. Nikar ne prekinite zveze, ker vam mislim dati še nekaj drugih podatkov.«

Naši so kmalu ugotovili, da se ni lagal. Četrt ure kasneje je ustaška kolona že prispela pred vas Dobrovac, v kateri smo se s telefonom priključili na njihovo linijo. Pred sabo smo imeli v zasedi 2. četo 1. bataljona. Vedeli smo, da nas sovražnik tu sploh ne pričakuje, kajti odtod do njegove postojanke je bilo le poldrugi kilometer.

(Nadaljevanje)

Trideset odlikovanj za odpisano četo

Sremska fronta v decembru 1944. Na eni strani žičnih ovir in minskih polj so bili Nemci, na drugi pa enote 1. jugoslovanske armade. Pri Šidu in Vinkovcih je imela položaje naša 5. divizija. Njena izvidniška četa je okrog 20. decembra dobila nalogo, naj se skozi neko razpoko v nemških položajih prebije v sovražnikovo zaledje, zbere razne obveščevalne podatke in se nato spet vrne na svojo stran fronte

Na pot je krenilo petdeset borcev, ki sta jih vodila komandir Kajo Radulović in komisar Marinko Djurdjević. Čez frontno črto so bili srečno prišli, toda preden se je zdanilo, jih je sovražnik le opazil. Proti Sremskim Lazam in Mirkovcem so se morali prebijati z bojem. Čeprav so jih Nemci zasledovali, so borci nadalje izvajali svoje naloge. Ko so zbrali zahtevane podatke, so se odpravili nazaj proti Delatovcem, odkoder so bili ponoči prišli.

Onemogočena vrnitev

Toda na poti so jih spet prestregli Nemci, zaprti razpoko na fronti in jih napadli. Komandir in komisar sta menila, da storita najbolje, če se s četo prebijeta k svojim. Že v prvem jurišu je padel komandir Kajo Radulović, poveljstvo nad četo pa je potem prevzel njen komisar. Nato so izvidniki še nekajkrat jurišali in se že prebili prav do nasprotnikovih strelskih jarkov, kjer so se z bajonetj obračunavali z Nemci. Sovražnika pa je bilo le preveč in jih je zavrnil. Zatem je sovražnik napadel, naši pa so se branili. Bili so dobro oboroženi, kajti vsak borec je imel razen brzostrelke še po nekaj bomb in tako so sovražnikove napade lahko uspešno zavračali.

Tega dne je padlo dvaindvajset borcev, trideset pa jih je pod poveljstvom četrtega komisarja le vzdržalo do noči, ko so se začeli prebijati še globlje v sovražnikovo zaledje. S seboj

so vzeli vse ranjence, med njimi tudi dva težja.

Zavili so proti Bosutu in se zaustavili šele na Šumeharovi pristavi. Dve Sremčanki, prva Kata, druga pa Milena (ta se je takoj pohvalila, da ima moža v partizanih), sta jim pomagali izkoptati v hlevu pod konji približno štiri metre dolgo, tri metre široko in dober meter visoko jamo, v kateri je bilo prostora za vse. Dva pogumna borca, preoblečena v »uniforme« navadnih sremskih gospodinj, pa sta tako spretno maskirala podzemno bazo izvidnikov, da je niso mogli odkriti ne Nemci in ne ustaši, čeprav so v naslednjih dveh dneh, ko so iskali »infiltrirance«, nekajkrat hodili po njej.

Iskanje zveze

Prek Kate in Milene so skušali vzpostaviti zvezo s sekretarjem partijske celice v Sremskih Lazih, s Stanojem. Ko sta se ženi vrnili, sta sporočili, da je Stanoje Nemcem močno sumljiv, da ne sme nikamor iz vasi in naj zato komisar pride k njemu.

Nato sta pogumni Sremčanki komisarju preskrbeli ponošeno civilno obleko, srp in vrečo ter pred njim krenili v Laze. Z njimi pa je bila še neka žena iz Šida, ki je znala nemško. Patruľjam in stražam pred vasjo je zatrjevala, da je ta moški njen »bruder« (brat).

Vas je bila polna Nemcev. Komisar Marinko se je nastanil v neki hiši, kamor je naslednjega dne prispel tudi Stanoje. Ta mu je takoj zagotovil, da bo

preskrbel dovolj hrane in perila za izvidnike, omogočil pa jim bo tudi vrnitev k svojim. In zares, v konjušnico so kmalu zatem dobavili dobro sremsko hrano, sveže perilo in posteljino za ranjence.

V pričakovanju zveze, ki naj bi jim omogočila vrnitev k svojim, so krajišniki za vsak primer izkoptali še štiri podzemna skrišališča, v katerih so želeli ležati, ponoči pa so napadali sovražnikove patruľje, baterije in kamione na cestah.

Gostje domobranskega »satnika« Franja

Minilo je trideset dni. Medtem so Nemci na fronti krenili v napad in naše potisnili nazaj proti vzhodu. Izvidnike je tako čakala še daljša pot do svojih. Kljub temu pa so postajali čedalje nestrpnejši in so nenehno spraševali komisarja, kdaj bodo odšli od tod.

Nekoga hladnega popoldneva v drugi polovici januarja 1945 so komisarju prinesli pismo, ki ga je bil poslal Stanoje prek Kate in Milene.

»Tovariši komisar!« se je začeljo lepo napisano pismo. »Vem, v kakšnih razmerah ste. Pošiljam vam razpoznavna znaka: »Franjo prvi« in »Franjo drugi«. Ob Bosutu (naveden je bil tudi kraj) vas bosta čakala dva moja vojaka. Povejte jima razpoznavna znaka, nato pa pridite k meni na razgovor.«

To pismo je bil napisal domobranski »satnik« Franjo. Njegova »satnija« je nadzirala prometne zveze med Privlako in

Otoki. Komisar je krenil na pot, s seboj pa je vzel razen svojega namestnika Mirka Bosniča še dva spremeljalca.

Ob Bosutu se je vse lepo izteklo, prav tako pa tudi na poti do »satnikov« pisarne. Ko pa je komisar tam zagledal debelušnega, strogega in resnega domobranskega oficirja in še nekaj drugih ljudi v domobranskih uniformah, se je s svojimi borci spogledal in skoraj na glas pomislil: To je Izdaja. Nato je »satnik« ukazal svojemu namestniku Ivici in nekemu Marku, naj postavita stražo pred vrata in naj nikogar ne puščata notri.

Sele potem, ko so ostali sami, je komisar Marinko vprašal Franja, kdo so ti ljudje. »To so moji skojevci,« je odgovoril »satnik« in se prvič nasmešnil. Nato je Franjo povedal, kako so bili Nemci nekaj dni poprej krenili v napad in naše potisnili z Bosuta nazaj proti vzhodu. Kljub temu je Marinku zagotovil, da jih lahko še to noč spravi čez fronto.

Vrnitev in odlikovanje

Potem ko jih je Franjo oskrbel z domobranskimi uniformami in orožjem ter s tremi razpoznavnimi znaki (za domobrance, Nemce in naše aktiviste), jih je popeljal na neko posebno diverzantsko akcijo. Videl je, da se bosta po cesti, ki jo je moral varovati, vrnila s fronte dva višja nemška oficirja. »Počakali ju bomo,« je dejal. »Ogovoril ju bom po nemško in če se ne bosta hotela vdati, ju ubijte.«

»Domobranska« patruľja je že v popoldanskih urah krenila na pot. Kmalu je srečala nemško terensko vozilo, v katerem sta za šoferjem sedela dva nemška oficirja. »Satnik« Franjo jih je zaustavil, pozdravil in začel nekaj govoriti po nemško. Že po prvih besedah sta oficirja posegla za orožjem, toda na »satnikov« vzklik »streljaj!« so se prve oglasile tri naše brzostrelke.

Patruľja domobranskega »satnika« Franja je pobrala usnje ne torbice in razne dokumente, nato pa se je komisar pozdravil s »satnikom« in s spremeljevalci odšel nazaj k svojim izvidnikom. Z vodilci in razpoznavnimi znaki, ki jim jih je bil dal Franjo, se je trideset preživelih izvidnikov prebijalo tri dni in tri noči, preden so prišli do svojih. Naposled so pri Kuzminu naleteli na enote 6. divizije. Tam pa njihovim domobranskim uniformam niso prav nič zaupali in so izvidnike pripeljali h komandantu divizije Djokiju Jovančiču.

Odtod so jih poslali v njihovo 5. divizijo, kjer so jih bili v pripravi, da so mrtvi, že črtali iz seznamov. Zato so se jih sedaj na vso moč razveselili. Dokumente, ki so jih bili našli pri ubitih nemških oficirjih, in druge podatke o sovražniku, pa so poslali poveljstvu 1. armade.

Brž ko pa so se izvidniki nekoliko odpočili in se preoblekli, so jih s komisarjem Marinkom Djurdjevićem na čelu postavili v vrsto, prednje pa je stopil komandant 5. divizije Milutin Morača in na prvi pogumni izvidnikov pripel trideset odlikovanj — redov in medalj za hrabrost.

Fran Staudekard

Ob 50. obletnici bojev za osvoboditev severnih krajev Slovenije

Tudi general Maister glede nadaljnjega zasedanja naše zemlje na severu ni držal križem rok. Dne 27. novembra je sklenil z avstrijskim vojaškim poveljnikom iz Graza, polkovnikom Passyjem pogodbo glede demarkacijske črte na Stajerskem in Koroškem, v kateri je bila v celoti predvidena tudi zasedba Slovenske Koroške z našimi prostovoljci. General Maister je takoj zahteval od ljubljanske vlade in poveljstva II. vojnega okrožja v Ljubljani, da se ozemlje Slovenske Koroške brez odlašanja zasede in poudaril, da bi lahko tedaj sam z izdatnim oddelkom podprl to akcijo. Kakor piše general Maister v svojih spominih, mu je Poverjenišstvo za narodno obrambo ljubljanske vlade na njegov poziv telefonično odgovorilo, »da je to vse lepo, toda tekla bi kri. Mi pa smo sedaj v demokratičnih državah in v demokratiški državi ne sme niti ena kaplja krvi teči. Dosegli bomo vse potom pogajanj.« Poveljstvo II. vojnega okrožja pa mu je odgovorilo: »Pitanje Koroške nije zadaca štajerskog obmejnog poveljstva, nego jest zadaca II. vojnog okružja u Ljubljani.«

General Maister sam poudarja, da je čutil, da mu Ljubljana ni bila naklonjena, zato tudi negativno stališče poverjenika za narodno obrambo dr. Pogačnika nasproti vsem njegovim predlogom. Dne 26. novembra je Maister že dobil natančno zarisano področje dela njegovega poveljstva, ki je izključevalo vsak njegov vpliv na Koroško, izvzemši velikovško okrajno glavarstvo.

Maister piše, da je že prej dobil od Poverjenišstva za narodno obrambo ukor zaradi mobilizacije, ki jo je na lastno pest razglasil za Slovensko Stajersko, češ, zakaj izdaja tako krvave ukaze. Da bodo v Ljubljani že vedeli, kdaj bo čas za vpoklic vojaštva in kdo bo prehranjeval in oblačil vojaštvo. In Maister pripominja, da je vendar s to mobilizacijo rešil državi sedanjo štajersko mejo.

S posebno prizadetostjo pa Maister opisuje svoj spremem pri poverjeniku za narodno obrambo 17. novembra v Ljubljani, ko mu je dr. Pogačnik prav nemilostno očital: »Kaj pa vendar delate v Mariboru? To so ja operete.«

Ker general Maister zaradi odpora ljubljanske vlade po pogodbi s polkovnikom Passyjem Slovenske Koroške ni mogel takoj zasedati in postaviti koroško deželno vladno pred izvršeno dejstvo, ta sklenjene pogodbe ni hotela priznati. Zato so Avstrijci v sporazumu z ljubljansko vlado sklicali v Mariboru nova pogajanja, pri katerih pa ni prišlo do sporazuma. Že dejstvo, da je Ljubljana pristala na ponovna pogajanja, je pomenilo težak udarec perspektivam za osvoboditev Slovenske Koroške (Vojne akcije u Koroški 1918/1919, Beograd 1950.)

Kljub neuspelim pogajanjem v Mariboru majorju Lavriču ni upadel pogum, čeprav mu je ljubljanska vlada dala nalog, da naj zavzeto področje samo brani, ogiba pa se naj vsakršnih napadov ali razširitvi že zasedenega ozemlja.

Že od 11. decembra se je nahajal na področju Področica—Št. Jakob v Rožu bataljon prostovoljcev pod poveljstvom stotnika Martinčiča, hrabrega in zavednega slovenskega častnika. Bataljon je štel okrog 21 častnikov in 300 prostovoljcev in je imel 9 strojnih pušk, torej več, kakor jih je imel major Lavrič v Borovljah. Temu številu je bilo pristoje še nekaj manjših, po posameznih krajih tostran Drave raztresenih straž poročnikov Deguala, Primožica in Napokaja, tako da celotno število prostovoljcev, ki sta jih imela Lavrič in Martinčič sredi decembra na razpolago za svoje operacije v Rožu in Ziljski dolini, ni presegalo števila 800, kar je bilo za samo zavarovanje nad 60 km dolge frontne črte odločno premalo.

Nekaj dni po razpadu avstro-ogrske monarhije se je začelo tudi slovensko prebivalstvo Ziljske doline pripravljati na osvoboditev. Tako je bil v občini Brdo ustanovljen Narodni svet, ki mu je predsedoval tamkajšnji slovenski župan Raucher iz Melvič, tajnik pa je bil Franc Grafenauer, bivši slovenski poslanec v avstrijskem parlamentu in koroškem deželnem zboru.

Dne 15. decembra je dobil stotnik Martinčič od štaba II. vojnega poveljstva v Ljubljani ukaz, da z eno četo zasede Podkloštru v Ziljski dolini. Četa pod poveljstvom nadporočnika Prezlija je šla 80 mož in je bila glede na oddaljenost od glavne Martinčičeve bataljona mnogo preslaba, da bi se mogla z uspehom upreti napadu nasprotnika. Vojško poveljstvo v Ljubljani je sicer dalo ukaz za zasedbo Podkloštra, ni pa hkrati skrbelo, da bi bil zaseden z zadostnimi močmi. Martinčič jih ni imel, zato bi jih morali prej poslati iz Ljubljane.

Medtem so Nemci iz Ziljske doline organizirali obrambo in pripravljali napad na našo posadko v Podkloštru. Ko je bil Lavrič obveščen o pripravah Volkswehra za napad, je hotel Nemce prehiteti. Ljubljani je predlagal odpoved sporazuma o demarkacijski črti, ki pa je njegov predlog odklonila. Bil pa je že skrajni čas, kajti nasprotnik je zbral do konca decembra v Ziljski dolini že 460 mož prostovoljcev, ki so hoteli že v noveletni noči napasti našo posadko v Podkloštru, kar pa je preprečil vojaški svet v Beljaku, ki je odklonil sodelovanje in izdal parole o svetovni revoluciji, diktaturi proletariata in »nikdar več vojne«. Beljaški volkswehrovski bataljon številka 4 je bil popolnoma pod vplivom tega vojaškega sveta, ki je štel 17 oseb (General Knaus).

NADALJEVANJE

Naši vojaki v Parizu

V Parizu je bila 11. novembra prva praznina petdesete obletnice za antanto zamgovitega konca I. svetovne vojne. Tega dne je bila tam tudi velika vojaška parada, ki so se udeležile poleg francoskih čet tudi čete vseh zaveznikov držav.

Jugoslavija je pravna naslednica Srbije pred I. svetovno vojno, razen tega pa so se v srbski

vojski proti centralnim silam bojevali številni prostovoljci, pripadniki vseh jugoslovanskih narodov. Zato se je parade udeležila tudi skupina vojakov JLA. Vodstvo je odločilo, naj gre v Pariz skupina vojakov iz 1. gardnega proletarskega polka, ki je naslednik slavne 1. proletarske brigade, prve redne enote naše vojske.

Naši vojaki so v Parizu zaradi svojega obnašanja in zlasti zaradi brezhibnega koraka na paradi poželi obilo priznanj. Pa ne samo zaradi korakanja in obnašanja, tudi zaradi politike naše države. Očitno niso Parižani, ki so našim vojakom ploskali, pozabili, kako so se leta 1914 čudili junaštvu srbske vojske, kako je bilo 1941 in 1948 in kako je zdaj. Zato je bilo njihovo navdušenje tudi znak odobravanja naše politike.

Gardisti so korakali v znamenju jugoslovanske paradne korake, ki med strokovnjaki za take reči velja kot eden izmed najtežjih. Druge vojske, katerih oddelki so se udeležili parade (francoske, ameriške, belgijske, angleške in italijanske) so tak ali podoben korak, v kolikor so ga imele, že opravile. Kljub težavnosti razmeram glede koraka pa so naši vojaki poželi tudi priznanje od vojaških strokovnjakov.

Zanimivo je tudi, da so se skoraj vsi vojaki vrnili domov zvezd na čepicah. Parižani in vojaki francoske ter drugih vojske so jih hoteli imeti za spomin in naši vojaki se jim niso mogli dolgo upirati. Ko je zvezd zmanjkalo, so prosili za gumbce, nato za čepice, nazadnje pa tudi za dele uniforme ali vsaj za zamenjavo škornjev.

2800 borcev, imela je 4 bataljone s štirimi četami in vsakem in z lastno oskrbovalno službo. Dne 11. decembra 1944 so brigado z ladjami iz Liverpoola prepeljali v Neapelj, kamor je prispela 24. decembra. Od tam so jo z vlaki prepeljali v Gravino. Tam so se brigadi pridružili mnogi Slovenci, ki so prišli tja že oktobra in novembra. Večina je bila Primorcev, prišli pa so iz južne Francije, Italije in severne Afrike. Prišlo je tudi nekaj španskih borcev, ki jih je poslal Komite narodne osvoboditve iz Pariza.

Brigada je sodelovala v več bitkah po Dalmaciji in Liku. Konec aprila je prišla v Belo krajino, kjer so jo razpustili, borce pa razdelili po hudo razredčenih in izčrpanih brigadah 7. korpusa. V sestavu njegovih brigad so se borci 5. prekomorske udeležili zadnjega pohoda proti Ljubljani.

Po približnih podatkih je vojno preživelo 2100 borcev. Prav tako po približnih podatkih je iz brigade padlo 280 tovarišev, največ v bojih za Gospič, pri Podturnu, okoli Crmošnjice in nazadnje na Orjem pri Ljubljani. Nad 600 pa jih je bilo ranjenih.

Albert Klun

Obisk muzeja NOB v Brestanici

Člani sekcije internirancev in komisije vojaških vojnih invalidov občine Hrastnik so se nedavno odločili za ogled muzeja NOB v Brestanici. Ob tej priložnosti so bili člani izredno presenečeni nad sprejemom predstavnikov ZB in Turističnega društva Brestanica. Posebno se zahvaljujemo Vladimiru Agnežu za oris zgodovine brestaniškega gradu in razvoja dogodkov v času okupacije. Ta muzej je v Sloveniji edinstven, saj prikazuje trpljenje, ki so ga interniranci doživljali ob pregonstvu

za težkimi grajskimi zidovi. Vtisil, ki so jih člani odnesli s tega obiska, so nepozabni.

Obisk je bil zaključen s prijateljskim razgovorom v grajski restavraciji, ki je našim članom in članicam nudila prijetno razvedrilo in pogostitev po primernih cenah in solidni postrežbi.

Ob zaključku so naši člani izrazili željo, da se med te ljudi in v te kraje ševrnje, obenem pa priporočajo tudi drugim sekcijam obiska brestaniškega gradu.

P. V.

Delegacija ANPI obiskala Jugoslavijo

mi partizani zlato medaljo in spomenico, napisano na pergamentu, nato pa je imel daljši pozdravni govor, v katerem je orisal zgodovinski pomen sodelovanja italijanskih in jugoslovanskih partizanov med drugo svetovno vojno.

Predsednik Tito se je zahvalil za pozdrav in dejal, da se dobro spominja hrabrih italijanskih borcev, ki so dokazali svoje junaštvo, ko so se skupaj z našimi partizani borili proti okupatorju. »Veliki prispevek italijanskih partizanov — tistih, ki so izgubili svoja življenja v boju, kakor tudi tistih, ki so preživeli — se izraža danes v prijateljskih odnosih med italijanskimi in jugoslovanskimi narodi, ki so takšni, kakršni morajo biti med dvema sosednjima državama.« Potem, ko je izrazil pripravljenost, da bodo tudi v prihodnje gojili prijateljstvo med narodi dveh držav in se zavzemali za dobre odno-

se med državama in vladama, je predsednik Tito končal svoj govor z ugotovitvijo, da je prijateljstvo med Jugoslavijo in Italijo pomemben dejavnik miru v tem delu Evrope.

Predsednik Tito se je potem s svojimi gosti dalj časa prijateljsko pogovarjal. Na sprejemu je bil med drugimi tudi predsednik Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije Djuro Pucar.

Delegacija je obiskala tudi Skopje, kjer jo je sprejel predsednik CK ZK Makedonije Krste Crvenkovski.

Obisk je prav gotovo nov prispevek k prijateljstvu med narodi. V Italiji imajo sicer več organizacij borcev, nekdanjih vojakov bivše italijanske vojske, udeležencev odporniškega gibanja, partizanov, vojnih invalidov ter družin padlih in pogrešanih v vojni. Toda največja organizacija borcev odporniškega gibanja je nacionalno združenje italijanskih partizanov (ANPI).

Odporniško gibanje ima v Italiji pomembno vlogo v družbeno-političnem življenju Italije. Člani ANPI so predvsem aktivni v boju za mir in mednarodno sodelovanje na načelih enakopravnosti, neodvisnosti in nevmesavanja v notranje zadeve drugih dežel ter pri vzgoji mladine na tradicijah protifašističnega boja. To pomembno vlogo priznajo ANPI tudi uradne oblasti in to v taki meri, da se je predsednik Saragat v nekem svojem govoru skliceval na odporniška gibanja kot na temelj ustanovitve republike in neodvisnosti političnega življenja dežele.

ZBZ NOV Jugoslavije vzdržuje z organizacijami borcev iz sosednje Italije tesno sodelovanje, tako s tistimi, ki so članice Svetovne federacije bivših borcev (FMAC) in mednarodne federacije odporniškega gibanja (FIR), kakor tudi s tistimi, ki niso članice FMAC.

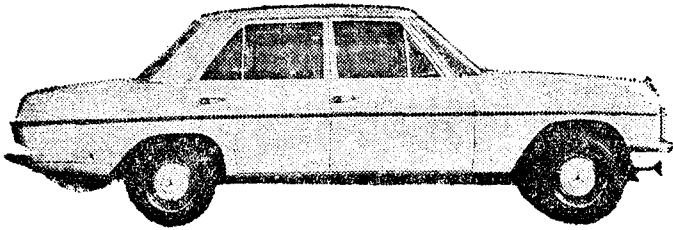
175 NAGRAD

VELIKEGA NOVOLETNEGA

NAGRADNEGA ŽREBANJA

KREDITNE BANKE IN HRANILNICE

LJUBLJANA

V štiri mesečna nagradna žrebanja KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA so vključeni varčevalci vezanih hranilnih vlog, stanovanjski in kmetijski varčevalci, ki namensko varčujejo po pravilnikih banke ter lastniki vezanih deviznih računov, ki bodo imeli do 31. decembra 1968 2000 N-din z odpovednim rokom nad 1 leto.

Postanite in ostanite reden varčevalec Kreditne banke in hranilnice ljubljanske, kjer ste poleg ugodnih pogojev varčevanja udeleženi še pri nagradnem žrebanju Kreditne banke in hranilnice vsake 4 mesece.

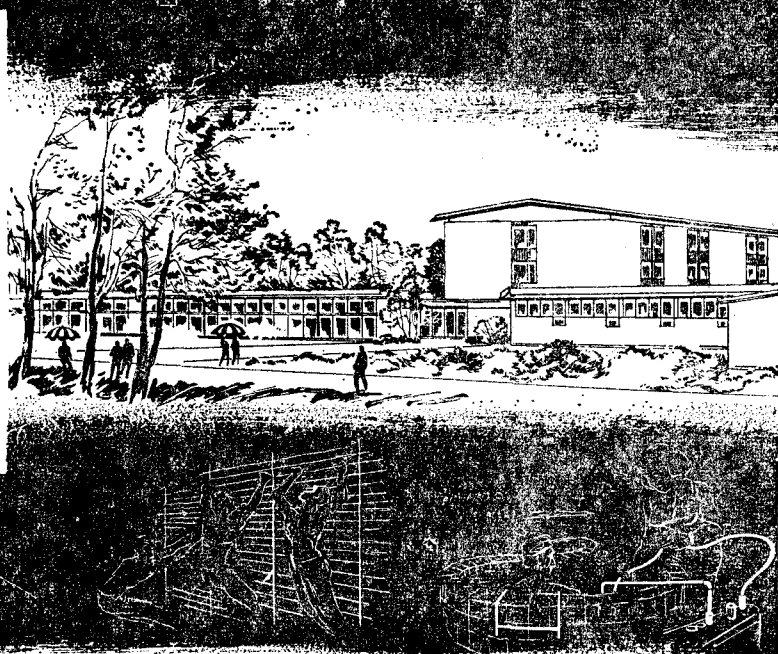
- NAGRADE:**
- 1 OSEBNI AVTO MERCEDES
 - 14 MOPEDOV »TOMOS«
 - 50 ROČNIH AVTOMATIČNIH UR DARWIL — MODEL 1968
 - 50 KOLES PONY — ROG
 - 50 BRIVNIKOV ISKRA — BRAUN SIXTANT

čateške toplice čateške

CATEŠKE TOPLICE z izredno zdravilnimi vreli temperature 57° C so najmodernejša termalna zdravilišča v Jugoslaviji. Zdravilišče razpolaga s hotelskimi kapacitetami A in B kategorije ter hidroterapijo, ki je opremljena z najsodobnejšimi pripomočki za zdravljenje revmatičnih obolenj, ishiasa, ženskih bolezni in delne ohromelosti.

Zimski termalni bazen in odprto letno termalno kopališče, ugodne klimatske razmere in prekrasna zelena okolica pa nudijo vsakemu obiskovalcu in gostu obilo možnosti za razvedrilo in uspešno rekreacijo.

CATEŠKE TOPLICE (142 m) ležijo ob avtomobilski cesti LJUBLJANA (103 km) — ZAGREB (35 km) — s priključkom pri Čatežu (1,5 km).

zimski bazen

telovadnica

vodna terapija

Trgovini

BOREC

v Ljubljani, Titova 17
in Mariboru, Partizanska 5

priporočata cenjenim kupcem:

- vse knjižne izdaje založbe »Borec«
- tedensko nova dela priznanih slovenskih umetnikov — slikarjev in kiparjev
- dekorativne, umetniško izdelane predmete za opremo stanovanj in uradov
- osebne okrasne predmete za žene in moške, posebno mlada dekleta, po zadnji modi

SAP

ODDELEK ZA TURIZEM

LJUBLJANA

TITOVA 38

VABIMO VAS NA NOVEMBERSKE IZLETE

- 29. nov. 3-dnevni izlet po Italiji: Ravenna, San Marino, Bologna, Ferrara in Padova
- 29. nov. 3-dnevni izlet na Dunaj: ogled operetne predstave »Dežela smehljaja«
- 29. nov. 2-dnevni izlet v Budimpešto: za 189 N-din si boste ogledali zanimivosti Budimpešte in se zabavali ob zvokih ciganske glasbe (Cardas)
- 29. nov. 2-dnevni izlet po slovenski in avstrijski Štajerski: Maribor — Sentenart — Gornja Radgona — Slatina Radenci — Radkersburg — Bad Gleichenberg — Reigersburg — Graz itd.
- 30. nov. 1-dnevni izlet na Andrejev sejem v Gorici in Trstu. Za 45 N-din boste videli Vipavo, Ajdovščino, Novo Gorico, Staro Gorico, Doberdob, Trzin, Trst

Sprejemamo prijave za 5-dnevni novoletni izlet v Rim. Znižali smo cene avtobusnim prevozom za invalide, upokojece in šolsko mladino.

Izdelujemo programe za izlete kolektivov po konkurenčnih cenah. Prodajamo vstopnice za ogled ameriške drsne revije HOLIDAY ON ICE v hali Tivoli v času od 17. do 24. decembra 1968.

Prijave: SAP — LJUBLJANA, Titova cesta 38 — tel. 314-922, 315-342

VSAK ČLAN ZZB NOV SLOVENIJE
NAJ POSTANE NAROČNIK TV 15!

GENERALTURIST

LJUBLJANA

bo ponovil prihodnjo pomlad v mesecu maju izlet na bojišča nekdanje tirolske fronte iz prve svetovne vojne. Udeleženci bodo tokrat potovali v smeri, kakor so prihajali iz domovine na fronto in bodo obiskali tudi Franzisfesten, Bolzano, Trento, Caldonazzo, Ortigara in druge etape te epopeje. Potovanje bo trajalo 6 dni z najudobnejšimi avtobusi-pulmani, cena vožnje z vso oskrbo, ki pa je že znana kot prvovrstna, je 600.— din. Plačilo stroškov je možno tudi na mesečne obroke po 100.— din, s čimer bo ustrezno mnogim interesantom. Zato začnite s plačevanjem obrokov že s 1. XII. Prijave sprejema GENERALTURIST LJUBLJANA, Gosposvetska cesta 7, telefon 21-206.

Obstenska
montažna polica
za gospodinjstva
jedilne shrambe

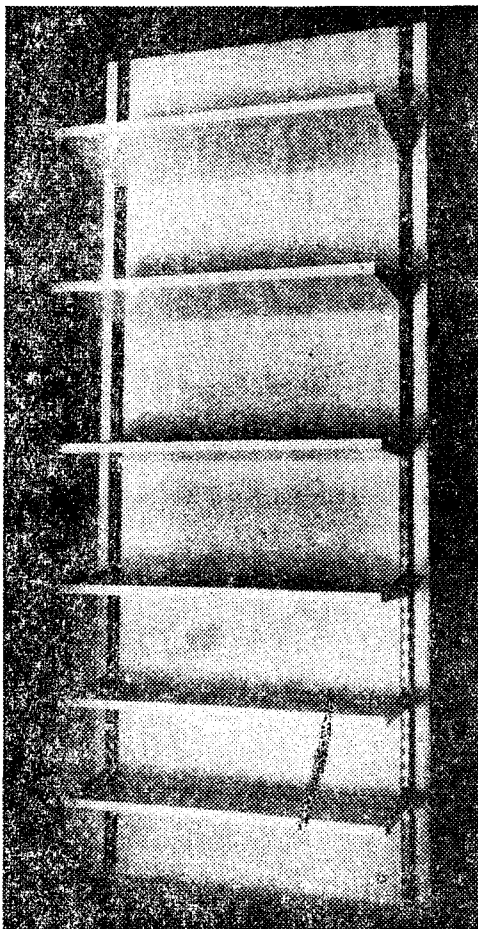
prednosti:

mnogostranska uporabnost;
enostavna, hitra in cenena montaža;
funkcionalne oblike polic, ki so prilagodljive vsake-mu okolju;
možnost priključevanja samostojnih kompletov v vodoravni in navpični smeri.

Izredno ugodna cena.

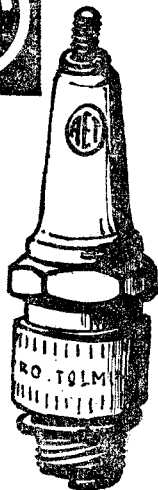
Izdelava:

navpični nosilni profili, ki se pritrdijo na steno, so iz jeklene pločevine, dvojno perforirani in prebarvani z zaščitnim lakom. Tudi konzole in police so iz jeklene pločevine in prebarvane z zaščitnim lakom

KOVINSKA INDUSTRIJA

16 PRI LJUBLJANI SLOVENIJA JUGOSLAVIJA

AVTOELEKTRO
TOLMIN

nagraduje kupce svojih vžgalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Jogi[®]
JOGI ZA LAHKO NOG

ZA VAS, KI STE
ZAHTEVNEJŠI
IN VAS RADO ZEBE
SO KOT NALAŠČ BLAZINE IN
VZGLAVNIKI JOGI —
SPALI BOSTE NA TOPLEJŠEM,
UDOBNEJE, ZADOVOLJNEJŠI ...

JOGI VZGLAVNIKI

80 x 60 in 60 x 40 cm.
— Polnjeni so s puhom in poliesterskimi kosmiči.
— Obdržijo vedno isto obliko.

JOGI BLAZINA

»D«
190 x 90 cm. — Polnjen je s puhom in industrijsko vato, ki odlično izolira toploto.

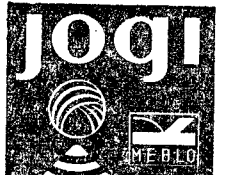

izpolnite in pošljite na: MEBLO — NOVA GORICA

POŠLJITE MI BREZPLAČNO PROSPEKT O VZMETNICAH »JOGI«

IME IN PRIIMEK

NASLOV

NOVA GORICA

37. predsednik ZDA

Američani so zaljubljeni v uspeh in vsak uspešen Američan se rad postavi, da je začel z nič. Takšen uspešen Američan ima nekeko tipizirano življenjsko zgodbo: starši revni, toda krepkosti, težka mladost, zgodnje priložnostno delo, študij sijajen, potem pa trdo delo — v poslovnem ali političnem življenju, morda pa na obeh področjih.

Richard Milhous Nixon je v teh ozirih tipičen uspešni Američan. Starši niso bili ravno revni, premožni pa tudi ne. Zato pa so bili krepkosti: mati je bila kvekerka in štirikrat na teden je šla v cerkev (pri tem se je Richard naučil igrati na klavir oziroma harmoniko). Mladi Richard je znal prijeti za vsako delo, da je le zaslužil, študiral je zelo dobro (pravo), potem pa je dobil službo na sodniji. To je bilo v rodni Kaliforniji. Potem se je pustega dela na sodišču naveličal in nameraval je že v FBI. Policaj ni postal, nekaj podobnega pa je počel pozneje, ko se je pognal v politično življenje: po naključju pravzaprav, ko je bral v časopisih, da rabijo človeka, ki bi se ukvarjal s politiko. Od leta 1946, ko se je začela njegova politična kariera, pa do leta 1952, ko je bil izvoljen za podpredsednika ZDA, je vse svoje sile posvetil boju proti »komunistični nevarnosti«, vneto je sodeloval v lovu na čarovnice, ki ga je vodil zloglasni senator Joe McCarthy. Postal je podpredsednik Dwighta Eisenhowerja, »zmagovalca« drugo svetovno vojno, predsednika, ki je sicer res končal korejsko vojno, ki si je baje želel dialoga s Sovjetsko zvezo in ki je pripravljaval »miroljubno sožitje s pogojem, da smo močnejši mi«. Osem let Eisenhowerjevega predsedništva je dan-

danés sinonim za najhujše obdobje hladne vojne in Richard Nixon je bil pri tem tako vnet sodelavec nekdanjega generala, da so ga leta 1960 postavili za kandidata republikanske stranke.

Amerika se je tedaj naveličala predsednikov Trumanovca in Eisenhowerjevega kova, želela si je novosti, prožnosti, inteligence, razumnosti. Takšnega kandidata ji je ponudila demokratska stranka z Johnom Kennedyjem. Boj med Nixonom in Kennedyjem je bil hud in demokratski kandidat je komaj premagal republikanskega tekmeča. Vendar ga je premagal in ZDA so se potem prikazale svetu v ugodnejši luči.

Po porazu leta 1960 se je začela Nixonova politična pot navzdol. Dve leti kasneje je pogorel na volitvah za guvernerja Kalifornije: porazil ga je tako rekoč neznani Edmund Brown: Nixon je doživel hud udarec, saj je bil premagan kot nekdanji podpredsednik ZDA, kot tekmeč za Belo hišo in kot Kalifornijec. Nekako vdal se je v usodo, v New Yorku je odprl advokatsko pisarno in kmalu se je lahko pobahal z 200.000 dolarji letnega dohodka.

Vendar ni odnehal. Podprl je republikanskega kandidata Barryja Goldwaterja, podprl je marksikatega drugega republikanskega politika v boju za senatorsko ali guvernersko mesto, naposled pa se je še sam sklenil znova zagnati v politično arenjo. Vendar se je temeljito pripravil. Baje je pred tremi leti prosil nekako propagandno družbo, naj zanj izvede predsedniško kampanjo. Bili so za to, vendar so postavili pogoj: Richard Nixon naj gre prej na pregled k psihiatru, zakaj takšen, kot je, ne bo uspel. Nixon je ubogal in po obiskih pri strokovnjakih za duševne motnje in težave ter po temeljitih psihanalizah se je rodil »novi Nixon«. Umirjen, zadržan, previden, zmerom prijazen, eleganten, po možnosti vsaj nekoliko duhovit (tega mu zmanjka) in vsaj za trohico očarljiv (tega mu najbolj manjka).

Kampanjo je izvedel temeljito, pri čemer je bil skoraj ves ameriški veliki business na njegovi strani (kampanja je veljala okoli 30 milijard starih dolarjev!), ni se preutrujal (počival je tri dni od sedmih), ni presenečal z govori (ves čas kampanje je trobil eno in isto, tako da je še sam rekel, da je žena čudovito prenesla ves napor, ko pa je njegov govor slišala najmanj stokrat) — in bil je prijazen in obziren, skratka »novi Nixon« do neke mere: vse dotlej, ko je začutil, da Humphrey in Wallace le nista tako nenevarna nasprotnika. Potem je bil spet stari Nixon, ki zna vračati ostre udarce. Johnsonu ni nasprotoval, zato pa je bolj kritiziral »stanje«, govoril je bolj na splošno, obljubljal je »časten mir« v Vietnamu, boljše gospodarsko življenje, »red in zakonitost«. Več o njegovem programu ni bilo mogoče zvedeti.

Ko bo Nixon 20. januarja ali enajst dni po svojem šestinpetdesetem letu prišel v Belo hišo, bo moral izredno taktizirati, zakaj v tako neprijetnem položaju ni bil še noben predsednik ZDA. Tako na primer je samo predsednik Woodrow Wilson zmagal s tako pičlo večino: dobil je 41,9 odstotka glasov, Nixon pa 43. Predvsem pa bo Nixon tako imenovani manjšinski predsednik: v kongresu bo močna demokratska večina. V predstavniškem domu bo 243 demokratov in 192 republikancev, v senatu pa 58 demokratov in 42 republikancev. V tako neprijetnem položaju so bili doslej le trije ameriški predsedniki: Herbert Hoover (1930), Harry Truman (1947) in Dwight Eisenhower (1955). Pri vsem tem bo imel za podpredsednika Spira Andrewa, človeka, ki velja za hujšega desničarja od Georgea Wallacea.

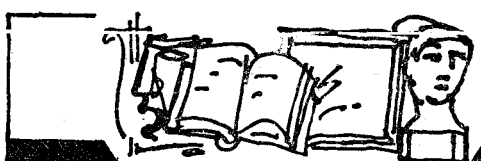
Zunanjih in notranjih problemov ZDA je toliko, da jih v štirih letih Nixon in njegova administracija ne bosta mogla rešiti. Glede vietnamske vojne bo Nixon v ugodnejšem položaju, ker mu je Johnson nekaj dni pred volitvami dal prekrasno darilo. Možnosti za pogajanja so in Nixon jih bo bržkone izkoristil. Vendar je slutiti, da ne bo popuščal in da bo pripravljen z orožjem izsiliti tisto, kar ne bo dosegel za zeleno mizo. Sicer pa je njegova azijska politika usmerjena v to, da bi Amerika umaknila vojsko iz Vietnamu in vojskovanje prepustila sajnoskemu režimu (ZDA ne smejo več dovoliti, da bi se bojevale za druge), ki bi ga le finančno in materialno podpirale. Vodilno vlogo naj bi — pod ameriškim nadzorstvom seveda — imela odslej Japonska. Nixon tudi veliko računa na dokaj oslabiljeni NATO, kajti njegova teorija je, da »si Rusi toliko upajo, ker mislijo, da zahodni zavezniki niso pripravljeni vračati udarcev«. NATO naj bi se okrepil, ZDA naj bi tudi poslušale in ne le ukazovale, mogoče bi se Francija vrnila v organizacijo (mimo-grede povedano: Churchill in de Gaulle sta za Nixona idealna politika). Odslej naj bi dobivale ameriško pomoč predvsem dežele, ki se strinjajo z ameriško politiko. In tako dalje.

Mogoče bodo hujši notranji problemi, predvsem rasno vprašanje. Nixon je v kampanji sicer govoril o »redu in zakonitosti«, toda vprašanje je, kako bo to izpeljal. Moral bo previdno konmariti, zakaj zadovoljiti bo moral demokratsko večino v kongresu, črnce, ki so skoraj v celoti glasovali za Humphreya (črncev pa je v Ameriki 11 odstotkov vsega prebivalstva), pa tudi rasiste in skrajne desničarje, ki so glasovali za Wallacea (ta je dobil 15 odstotkov glasov).

Gospodarstvo bo tudi ena pglavilnih skrbi novega predsednika. Slutiti je desničarska smer, se pravi, da bo Nixon skušal čimbolj omejiti vmešavanje države v posle podjetij, za vsako ceno preprečiti inflacijo, pa čeprav bi se zaradi tega povečala brezposelnost. Pri tem računa na strokovne sodelavce, ki so po vrsti desničarsko usmerjeni. Njihova povprečna starost je nad šestinšestdeset let, med izvedenci sta le dva Nobelova nagradjenca (Humphrey je imel okoli sebe znanstvenike svetovnega slovesa), zato pa veliko vojakov.

Iz vsega tega lahko sklepamo, da so bile napovedi o »novem Nixonu« — liberalnem, odkritem, »spreobrnjenem« — precej daleč od resnice. Poleg tega se iz prejšnjih predsedniških kampanj in izvolitev dobro spominjamo velikanskih razlik med besedami in dejanji.

STANE IVANO

KULTURA IN PROSVETA

»Ukana« – slovenski bestseller

V začetku novembra je pri zavodu »Borec« izšel ponatis I. in II. dela »Ukane«, ki jo je napisal Tone Svetina z Bleda. Za I. del je to že drugi ponatis. Potem ko je izšel leta 1965 v 6000 izvodih, je tako hitro pošel, da se je zavod odločil za prvi ponatis v 5000 izvodih. Potem ko je izšel II. del v 9000 izvodih in spet kmalu pošel, se je zavod lotil novega ponatisa obeh delov v 7000 izvodih, od tega 4000 vezanih, 3000 pa so jih pustili v polah. V trgovini zavoda »Borec« v Ljubljani so kljub temu, da knjigi staneta 140 dinarjev, v dobrih dveh tednih prodali okoli 150 izvodov. To vzbuja upanje, da bodo morali kmalu vezati še tistih 3000 izvodov v polah...

Ob ponatisu obeh delov »Ukane« je pisatelj sodelavcu uredništva odgovoril na nekaj vprašanj.

Velikani, da je za v staro šaro, z nami vred in s tistim, kar smo počeli. Dvakrat pa sem zadovoljen, ker se posebno mladina zelo zanima za mojo knjigo in prek nje za osvobodilno vojno. Ne samo za dogodke, ampak predvsem za moralne vrednote tega boja. Vsaj 40 jih je po »Ukani« pisalo razne seminarke vaje in maturitetne naloge. K meni prihajajo dijaki in študentje iz bližnje in daljne okolice in me bodrijo, pravijo da so prek »Ukane« spoznali resnico o dogodkih z obeh strani. Zgodilo se je, da je učiteljica pripeljala na obisk ves svoj razred. Se vedno dobivam tudi številna pisma od različnih ljudi raznih starosti in poklicev.

Kako si zadovoljen z opremo »Ukane« v ponatisu? Zdi se mi, da je zdaj končno oprema boljše kot je bila v

prejšnjih izdajah. Tistega orla, podobnega kokoši, ki je bil na I. izdaji in ponatisu I. dela, smo zamenjali s sliko dveh mojih kiparskih poskusov iz drobcev razstreljenih granat. Zdi se, da na ovitku slika mojega kipa boga vojne Marsa in moje upodobitve bojnega polja. Tudi papir je pri sedanjem ponatisu veliko boljši kot je bil v prejšnjih izdajah. Samo da niso zapisali, kdo je prispeval osnutek za opremo, ostalo je zapisano na zadnji strani knjige kar po starim.

Menda si »Ukano« začel pisati sredi prejšnjega desetletja, prvič pa je izšla pred tremi leti. Medtem si veliko prebral in se v praksi naučil. Ali se vsebina sedanjega ponatisa kaj razlikuje od prejšnjih, ali bi »Ukano« zdaj kaj drugače napisal?

Ne, nič, vse je ostalo isto razen nekaterih tiskovnih napak, ki smo jih popravili. Zdi se mi tudi, da zdaj »Ukane«, če bi jo še enkrat pisal, ne bi napisal nič drugače, čeprav sem se medtem brez dvoma naučil nekaj prijemov v tehniki pisanja.

Po dveh delih »Ukane« si napovedal tudi tretjega, ki ga že piše, kot si nekoč napovedal. Kako daleč si že prišel?

Do zdaj sem napisal kakih 800 strani, mislim jih še kakih 400. Se vedno dobivam od nekdanjih borcev in drugih razne nasvete in podatke, ki jih bom lahko koristno uporabil pri pisanju. To je tudi eden izmed dokazov, kako se ljudje zanimajo za moje delo in za našo osvobodilno vojno.

Nekoč sva že govorila o prevajanju »Ukane« v druge jezike. Kako je zdaj s tem?

Sredi decembra izideta oba dela »Ukane« v srbohrvaščini, v Beogradu pri zadrugi založbi »Sloboda«, katere gonilna sila je generalpodpolkovnik Aleksandar Vojinović. Nemci in drugi pa najbrž še vedno čakajo na III. del, da bi potem izdali vse skupaj.

Ob sedanjih razpravi okoli »Slovenske apokalipse« in drugih podobnih pojavov je bilo načeto tudi vprašanje literature o osvobodilni vojni. Kako ocenjujete sedanje dokaj obširno razpravo o tem vprašanju?

Osebnost me zelo veseli odziv celotne slovenske javnosti, ki je razen posameznikov, dokaj maloštevilnih, obsodila blatenje borcev in revolucije. To kaže, da je še vedno našim ljudstvom živo spoštovanje do pridobitev revolucije ne glede na kasnejše stranske poti. Pa ne samo borci, tudi pošteni mladinci in mladinke spoštujejo revolucijo in ne bodo dopustili blatenja. To mi daje zadoščenje in nov polet pri delu.

Zdi se mi, da snov iz naše revolucije še zdaleč ni izčrpana, skratka, da bomo lahko še veliko pisali. Vsekakor pa menim, da družba do te zvrsti literature iz različnih ozirov ne kaže dovolj razumevanja. Zelim si še več različnih del o naši revoluciji, samo da odsevajo resnico. Šele na podlagi mnogih takih del bodo morda znanjci lahko pisali tisto literaturo, ki ji pravimo včasih »velika«.

Zapisal MP

Četrto stoletje Tanjuga

Odločba o ustanovitvi TANJUGA ni ohranjena. Morda nikoli niti ni bila napisana. Nelagodno pa je dejstvo, da je na predlog Moše Pijade to odločitev sprejelo naše najvišje vojaško in politično vodstvo in da je bila le-ta hitro uresničena.

Rojstva in prvih korakov TANJUGA se je Moša Pijade takole spominjal:

»Vedel sem, da moramo v pravih za II. zasedanje AVNOJ v Jajcu — 29. novembra 1943 — posvetiti veliko pozornost informacijskim vodstvom, ki naj bi v izredno težkih pogojih lahko čimbolj hitro in popolno obvestila domačo in svetovno javnost o sklepih zasedanja. Sprožil sem idejo o ustanovitvi telegrafске agencije nove Jugoslavije, ki naj bi postala važno telo v razvoju celotne informativne službe. Predlog je bil sprejet. Prva naloga TANJUGA je bila obveščati svet prek radio-telegrafskih oddaj o vsem, kaj se dogaja ali kaj se je zgodilo na zasedanju v Jajcu. TANJUG naj bi kmalu za tem začel organizirati svojo mrežo v državi in sčasoma zrastle v čvrsto vsejugoslovansko novinarsko agencijo.«

Moša Pijade je dalje pripovedoval, da so bili tovarši v vodstvu zelo zadovoljni, ko so videli, da je uspelo TANJUGU v razmeroma kratkem času in s skromnimi tehničnimi sredstvi poslati v svet najvažnejše sklepe drugega zasedanja tega našega najvišjega političnega telesa in s tem postati pomemben dejavnik informiranja svetovne javnosti o novi Jugoslaviji!

V prvem uredništvu je delalo skupno 13 novinarjev, prevajalcev, stenografov, fotoreporterjev in radiotelegrafistov. To so bili Vladislav Ribnikar, Milan Gavrić, Mahmud Konjodžić, Lepa Pijade, Jara Ribnikar, Olga Humo, Aleksander Tepavčević, Nikita Bakov, Vili Simunov, Danilo Kabić, Veljko Dragičević, Jozo Butorac, Ante Punić, Andjelko Gangević in seveda Moša Pijade. Sedem od teh ni več med živimi. Leta 1944, v času desanta na Drvar, so padli prevajalec in stenograf Aleksander Tepavčević, fotoreporter Vili Simunov in radiotelegrafista Veljko Dragičević in Jozo Butorac. Po vojni pa sta umrli Moša Pijade, za katerega je dejal maršal Tito, da je bil ne le ustanovitelj, marveč tudi prvi sodelavec TANJUGA in Vladislav Ribnikar, prvi direktor TANJUGA.

Začetek TANJUGA je bil tehnično skromen: mala oddajna postaja, nekaj izrabljenih pisalnih strojev in slaba ciklostilna tehnika. Pa vendar je maloštevilnemu uredništvu uspelo, da je postal TANJUG leta 1943 edino informativno sredstvo te vrste v zaslužnjem in okupirani Evropi!

Uredništvo TANJUGA je delalo v Jajcu do 7. januarja 1944. Takrat se je z Vrhovnim štabom preselilo v Drvar in nato po neuspešnem majskem nacističnem desantu na otok Vis. Tu se je s pomočjo radijskih zvez, bitenov, časnikov, inozemskih radijskih postaj in zaveznikov novinarskih agencij dejavnost TANJUGA šele prav razbohotila. Njegove vesti je bilo moč slišati v mnogih vojaških enotah in domovini, a zaveznikiše novinarske agencije so vse pogostejše prenašale informacije TANJUGA in jih dajale na razpolago tisku. Delovati so pričele tudi podružnice TANJUGA v posameznih republikah. Tako so 3. septembra osnovali v Topuskom podružnico za

Hrvatsko, sedem dni kasneje v Titovem Velesu za Makedonijo in 10. januarja 1945 za Crno goro. Le-te so organizirale delo z zaplenjenimi radijskimi postajami in vzpostavile zvezo s centralo TANJUGA na Visu, in nato v Beogradu. Večji del uredništva se je namreč 12. oktobra 1944 z letalom preselilo na osvobodeno ozemlje Srbije. Skupina novinarjev in tehnikov se je sprva nastanila v Valjevu, nato v Arandjelovcu, odkoder so 20. oktobra 1944 prvi sporo-

čili svetu in domovini radostno vest o osvoboditvi Beograda. Kmalu zatem se je TANJUG preselil v glavno mesto nove Jugoslavije, 25. oktobra so tiskali že prve biltenne zunanjepolitčnih vesti, ki so jih kurirji na kolesih raznašali uredništvom časnikov in radijskih postaj.

Danes, po petindvajsetih letih, pa zavzema TANJUG po številu besed, ki jih mesečno emitira v svojih servisih za inozemstvo, osmo mesto med tiskovnimi agencijami v svetu!

Pri zavodu »Borec«, v zbirki Kurirčkova knjižnica, je izšla slikanica »Tolminski punde. Berilo je napisal tovarš France Bevk, risbe pa je prispeval Ivo Subić. Slikanica so priložili tudi gramofonsko ploščo s puntarsko pesmijo »Le vkup uboga gmajna...«. Ob izidu knjige je uredniški odbor Kurirčka priredil manjšo slovensost in tiskovno konferenco. Pisatelj France Bevk je z izidom »Tolminskih puntarjev« praznoval 60-letnico pisateljske ustvarjalnosti. Ivo Subić je knjižico opremil z risbami, ki so slogovno povezane s časom, ki ga zgodba opisuje, zato dopolnjujejo berilo tudi vsebinsko.

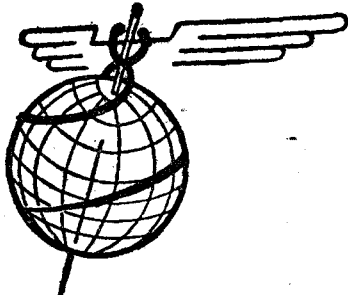
ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TVRDK

Commerce

Ljubljana, Titova 81

čestita

vsem poslovnim prijateljem, kolektivom in delovnemu ljudstvu ob trindvajseti obletnici velikega dne jugoslovanskih narodov, ko je 29. novembra takratna Ustavodajna skupščina proglasila našo domovino za federativno socialistično republiko.

Belokranjska mati sinu

Belokranjska mati prosti sonce, naj pozdravi, naj pozdravi njenega sina, sina partizana:

Sonce moje, pozdravi sina mojega, pozdravi mi sina, sina partizana in ga vprašaj, po kateri poti pride.

Ko bom znala, bom ob poti rožic nasadila, rožice po poti posejala.

Pesem je bila objavljena v Slovenskem poročevalcu 12. VII. 1944

Pravico do benificiranega delovnega staža je treba razširiti na VVI vseh skupin

Temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju (TZPZ) se stalno dopolnjuje in v mejah finančnih možnosti prilagaja pri pridobitvi delovnega staža. Zavarovanci, poleg ostalih, tekoče upoštevajo predlogih pristojnih med upravičenec benificiranega delovnega staža nove službe in delovna mesta. To je razumljivo in velik korak naprej v zboljanju naše pokojninske zakonodaje.

Tudi VVI od I. do vključno IV. skupine so po TZPZ upravičeni na benificirani delovni staž in se jim 12 mesecev dejanske delovne dobe šteje za 15 mesecev pokojninske dobe. VVI od I. do vključno VI. skupine pa po določilih TZPZ uživajo velike olajšave, kadar se kot invalidi dela predčasno upokojijo. Po členu 73 TZPZ se lahko upokojijo s polno 85 % pokojninsko osnovo, če so bili od 15. maja 1945 pa do dneva, ko so postali delovni invalidi najmanj polovico razdobja v delovnem razmerju, konkretno s petimi 12 leti službe. Pri VII. skupini — 50 % zmanjšani pridobitni sposobnosti pa je postavljena aritmetična točka mejna, pri kateri in od nje navzgor ni v primeru predčasne upokojitve nobenih olajšav. Vsičuje se mi vprašanje, ali je ta meja, z ozirom na podaljšani delovni staž in naraščajočo brezposelnost ter naglo redčenje VVI res logična, življenjska in pravična? Bore malo je invalidov, ki so s to pomanjkljivostjo naše invalidske zakonodaje prizadejani. V SRS bi jih vselakor lahko prešli na prste štirih rok. To so tisti VVI, ki so jo kot obvezniki bivše jugoslovanske vojske skupili v drugi svetovni vojni ter tisti, ki so zaradi revolucionarnega in sabotažnega delovanja v vojni letih 1941-45 bili premeščeni po različnih vojskih komandah (ter zaradi zadržanih poškodb, ručenj in bolezni postali VVI, nimajo pa priznanega staža bora. Niso pač imeli priložnosti

vključiti se v NOV, vendar so s svojim rovarjenjem in sabotažo pomagali ubijati fašistično zver. Danes pa, ko jim naglo pešajo moči, jih poleg invalidnosti bremeni še bolezen, jih je 5-letno podaljšanje delovnega staža močno prizadelo.

O tem bolečini vprašanju kot bi bi naše invalidske zakonodaje, nujni potrebi in o možnem načinu nje rešitve je bilo v TV 15 nekaj zdravje (vendar odločno premalo) polemike. Vse je zašlo v slepo ulico, ker naložilo pri pristojnih oblastveno-zakonodajnih organih na glava ušesa. Morda bo pri ponovnem pristopu na alarmni zvonec več umnega poslušala in razumevanja. Za rešitev tega perečega problema je več možnih variant.

I. VVI od I. do vključno VII. skupine, naj bi se priznavalo za benificiranim stažem 12 mesecev za 14 mesecev, VIII. IX. in X. skupini pa 12 mesecev za 13 mesecev pokojninske dobe.

2. Invalidom, ki gredo iz zdravstvenih razlogov predčasno v pokoj kot invalidi dela, naj bi se povečal dejanski delovni staž VII. in VIII. skupini za 5; IX. in X. skupini pa za 4 ali vsaj za 3 leta.

3. Predčasno upokojenim VVI, kot invalidom dela, naj bi se pokojninska osnova zvišala VII. in VIII. skupini za 15 %, IX. in X. skupini pa za 10 %, s tem da tako zvišanje ne sme presegati 85 % pokojninske osnove. Gornja zamisel zgovorno pove, da naj bi olajšava upoštevala predvsem tiste, ki so zboleli in so upokojeni kot invalidi dela.

V podkrepitev k vsemu želimo dodati:

Od tega, če ostanemo v delovnem razmerju pohabljeni, bolni in onemogli VVI, ki stalno bolehalo, bremenijo socialno zavarovanje in družbo, se upirajo invalidski upokojitvi, da si s podaljšanjem delovnega staža zboljšujejo avokojitvene pogoje, nima nihče koristi.

Z uveljavitvijo katerekoli na-

vedenih predlogov bi nastali tako minimalni izdatki, da jih z ozirom na to, kar je v zadnjem času za VVI storjenega, ni vredno omenjati. Upoštevajoč, da bi na njihova delovna mesta postavili zdrave, dela željne in voljne mlade ljudi, ki bi s svežimi močmi in intelektualnimi sposobnostmi podvojili učinek dela in s tem povečali tudi prispevke družbi, je to celo prihranek.

Bridka in žalostna je resnica, da so nekatere delovne organizacije brez pravega razumevanja do VVI in njihove omejitve ter zmanjšane pridobitne sposobnosti.

Z zakonom je odprta in dana možnost razširjanja benificiranega delovnega staža na nove upravičence.

Iz vsega navedenega prizadeti upravičenci pričakujejo in upajo, da ureditev te pereče in utemeljene zadeve ne bo ostala nerešena, saj zadeva je pešiča in ne terja velikih sredstev.

J. Oj.

Solkanski borci v letošnjem letu

Člani borčevske organizacije v Solkanu-Nova Gorica so letos kar naprej sredi prizadevanja delovanja. Od marca do septembra so vestno sodelovali v pripravah za praznovanje 15. septembra, ko je Nova Gorica za dan ali dva postala središče Slovenije.

Organizirali so avtobusni izlet na proslavo v Kozino na odkritje veličastnega spomenika NOB teh krajev. Tedaj so se

ustavili še v Škocjanskih jamah in v Sežani ter si ogledali lepote Krasa. Za invalide in vdove so organizirali izlet v Brda.

Za dan mrtvih so pripravili komemoracijo pred spomenikom in na pokopališču. Prireditev je letos bila izredno lepo organizirana in je zato tudi v vsakem pogledu lepo uspela.

Sedaj so sredi priprav za praznovanje dneva republike. V Solkanu bodo na dveh hišah odkrili spominski obeležji, ki pomenita začetek organiziranega odpora v obdobju NOB. Na ulici IX. korpusa na pročelju hiše, kjer je valjani mlin, bodo odkrili ploščo z naslednjim napisom:

V tej hiši je bil ustanovljen oktobra 1941 OF odbor za Solkan

V Pionirski ulici na hiši mizarja Valentina Bensa pa bodo odkrili ploščo z napisom:

V tej hiši je bila ustanovljena marca 1942 mladinska organizacija OF za Solkan

Ob odkritju teh dveh obeležij, kar bo združeno s kulturnim programom na kraju samem, bo praznoval ves Solkan in vsa Nova Gorica. Sodelovala bo domača godba na pihala in pionirji osnovne šole Solkan.

To pa še ni vse. Organizacija Zveze borcev v Solkanu je v sodelovanju z goriškim muzejem že zbrala gradivo za brošuro »Solkan v NOB«. To gradivo v muzeju sedaj pripravljajo kot koncept, ki ga bodo razdelili številnim udeležencem

NOB v Solkanu. Šele po usklajenih podatkih in glediščih ter opravljenih izpolnitvah bodo brošuro natisnili. Prizadevajo si, da bi brošura izšla 9. septembra prihodnjega leta, ko Nova Gorica praznuje svoj občinski praznik.

Ciril Zupanc

POMEMBNI SKLEPI SEJE PREDSEDSTVA ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je na svoji seji, ki je bila 21. novembra, podprlo predlog, naj bi Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev izločili iz ZZB NOV, tako da bi postala samostojna organizacija. Dokončno bodo sklepali o tem na prihodnji seji zveznega odbora ZZB NOV.

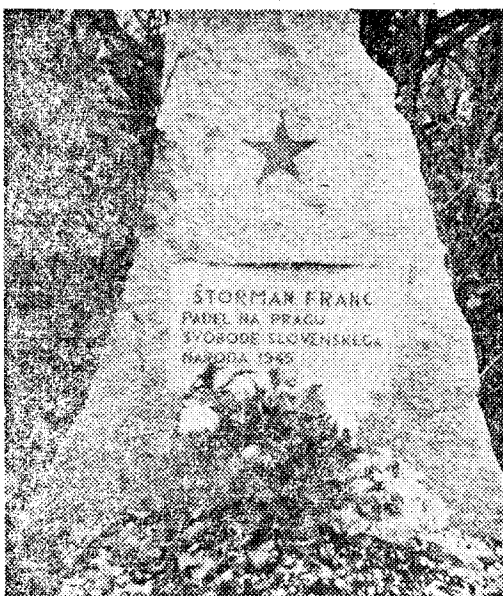
Na seji predsedstva so dejali, da je ta predlog rezultat vloge mesta in nalog Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev v okviru koncepcije vsejugoslovanske obrambne vojne in novega zakona o narodni obrambi.

Predsedstvo je razpravljalo tudi o organizaciji vojaških in

varstvenih pokojnin borcev ter o povečanju invalidnin. V celoti je podprlo amandmaje ZIS zvezni skupščini k predlogu zveznega proračuna za prihodnje leto. Proračun namreč določa, kako zagotoviti sredstva za povečanje pokojnin borcev in vojaških oseb od 1. januarja prihodnjega leta dalje.

Predsedstvo pa ni za določanje limita pokojnin za borce, ne glede na to, ali so nosilci »Spomenice 1941« ali ne, ker je — kakor je bilo rečeno — določanje limita protiučpravno. Predsedstvo je še sklenilo, naj do zaposlovanja predčasno upokojenih vojaških oseb ne bi zavzemali togega stališča.

V Arji vasi v Savinjski dolini je kar šest spomenikov padlim borcem. Tako tudi ta, ki so ga postavili v spomin Francu Štermanu, ki so ga ustrelili bežeči sovražniki leta 1945. V hlevu Franca Lebnika je kot pripadnik vaše straže počival po izmeni, ko je skupaj z drugimi varoval bližnji most. Zajeli so ga in ustrelili. Ta dan so padli še štirje drugi možje.

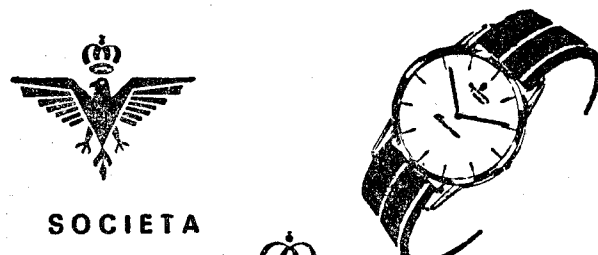
Valorizacija pokojnin

V predlogu zveznega proračuna za prihodnje leto so po večmesečni razpravi naposled določili, da bi namenili 76 milijonov dinarjev za valorizacijo najnižjih pokojnin borcev. O tem so danes popoldne sklepali člani proračunskega odbora zveznega zbora zvezne skupščine, ko jih je član ZIS Ali Sukrija seznanil z najnovejšim amandmajem, ki ga bodo v ponedeljek predložili zboru, da bi ga sprejel. Amandma določa, naj bi krili izdatke za revalorizacijo pokojnin borcev s pove-

čanim dohodkom od prometnega davka.

Sprejeli so tudi predlog, naj bi iz sredstev, namenjenih narodni obrambi, določili prihodnje leto 84 milijonov dinarjev za usklajevanje pokojnin vojaških oseb. S temi sredstvi bodo predčasno upokojenim vojaškim osebom uskladjali njihove prejemke s plačili, kakršne so bile decembra 1967 v JLA. Nove pokojnine bodo veljale od 1. januarja prihodnjega leta dalje.

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

"DARWIL"

GENERALNO SVICARSKO ZASTOPSTVO

TRST, Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

● NUDI PO SVETOVNIH KONKURENCNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14. 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA zlata.

● PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO

● NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR DARWIL in ARETTA.

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji.

KUPCEM ŽVEČILNE GUME »PERFETTI« PRIPRAVLJA TRGOVSKO PODJETJE »TOBAK«

veliko nagradno žrebanje

V nekaterih zavojčkih žvečilne gume »Perfetti« so nagradni kuponi, izžrebane pa čaka 70 bogatih nagrad: zločljiva kolesa »Pony«, superavtomatski pralni stroji »Gorenje« in električni štedilniki »Šampion« Gorenje.

Pošljite nagradni kupon najkasneje do 1. decembra letos na naslov: TRGOVSKO PODJETJE »TOBAK«, LJUBLJANA, KOTNIKOVA 10.

Zrebanje bo 15. decembra 1968, rezultati žrebanja pa bodo objavljeni v dnevnih časopisih.

Pohitite! Poleg prijetnega okusa in odlične kvalitete žvečilne gume »Perfetti« vas čakajo tudi bogate nagrade.

TOBAK LJUBLJANA

60 LET TOVARNE

V letošnjem letu počeka 60 let odzra je bila ustanovljena tovarna Nartia. Leta 1908 je na Viču, nedaleč od sedanje tovarne, prišel zasebnik Golob izdelovati kremo za čevlje z imenom Nartia. Ta krema je prav kmalu izpodrinila Globus kremo za čevlje neke dunajske firme, katero so potrošniki imenovali »Globine«. Ko se je v trgovinah pojavila Nartia krema, niso več uporabljali Globina, ampak so zahtevali le Rdeči Globin, kakor so bili poimenovali Nartia kremo. V tem času je bila narodna zavest na Slovenskem zelo močna. Večina potrošnikov je hojkovala nemško blago. Takšno razpoloženje je tudi delno pripomoglo, da je nov domači proizvod osvojil trg v relativno kratkem času.

S stalnim izboljševanjem Nartia kreme se ta krema ni samo obdržala do današnjih dni, ampak je zavzela izredno pomembno mesto v potrošnji, saj se v Sloveniji uporablja skoraj izključno, v vsej Jugoslaviji pa se je priljubila več kot polovici potrošnikom.

Od ustanovitve tovarne Nartia pa do danes je potekla dolga doba. Mimo nje sta šli obe svetovni vojni; Nartia pa je obratovala vsekoli, brez prekinitev in napredovala tilo in vztrajno, v nekaterih obdobjih hitreje, v drugih počasneje. Izredno pomemben razvoj je Nartia dosegla v povojnem razdobju, predvsem pa v zadnjih letih. V tem času je zelo izpopolnila svoj proizvodni program, tako da je danes največji jugoslovanski proizvajalec loscil, sveč in kozmetike.

Poleg že omenjene kreme za čevlje so se od loščil izredno udomačile parketne paste, tekoče parketno čistilo in loščilo Adut ter Wix emulzija. Zelo so znane tudi gospodinjske, nagrobnice, noveletne in v zadnjem času tudi okrasne Nartia sveče. Tudi sredstva za dezodoriranje so na pomembnem mestu v strukturi proizvodnje, prav tako sredstva za čiščenje in poliranje itd.

Pri proizvodnji kozmetičnih sredstev se je tovarna specializirala predvsem na lasno kozmetiko. Danes ni frizerja v Jugoslaviji, ki ne bi uporabljal Nartia kozmetičnih pripravkov. Najbolj priljubljene so barve za lase: Koleston, Triocolor in Eholet, nadalje Polidol lak za lase, vrsta šamponov za pranje las, Subrina kot najučinkovitejše sredstvo za regeneracijo las, Nartavali — sredstva za kodranje las, sredstva za beljenje las in še vrsta drugih kozmetičnih izdelkov.

Razvoju Nartia kozmetike je predvsem pripomogel Nartia studio, ki ga je tovarna Nartia osnovala leta 1951. Naloga studia je poleg praktičnega preizkušanja novih kozmetičnih pripravkov, predvsem demonstriranje uporabe kozmetičnih izdelkov. V ta namen studio organizira skozi vse leto tečaje za frizerje. Te tečaje studio ne prireja samo v Ljubljani ob Dolenjski cesti, kjer ima svoje prostore, ampak jih prireja tudi po vseh večjih krajih in mestih Jugoslavije. Nartia studio demonstrira izdelke tudi v tujini, predvsem v vzhodnih deželah, kamor izvažata tovarna Nartia predvsem delež Nartia kozmetičnih proizvodov. Naj omenimo, da predstavlja izvoz Nartia kozmetičnih izdelkov tovarne Nartia 80 % vsega izvoza jugoslovanske kozmetike. Studio izdaja tudi Nartia Bifen, edino specializirano revijo za frizersko stroko v Jugoslaviji, ki seznaja frizerje z novimi modnimi linijami pričeškov in na sploh z vsemi novostmi pri negi las. Studio prireja tudi vsako leto tekmovanje frizerjev iz vse Jugoslavije za Nartia mladinski pokal.

Kolektiv tovarne Nartia namenja velik del dohodka za rekonstrukcijo tovarne, ki je pravzaprav izgradnja nove tovarne na obstoječi lokaciji na Viču. Rekonstrukcija je bila zasnovana v treh etapah, od katerih hosta prvi dve zaključeni letos. Iz prve in druge etape rekonstrukcije tovarne je, poleg nove kotlarne, novega skladišča, garaž in remontnih delavnic, najpomembnejši nov petetazni proizvodni objekt s 7.000 m² površine, ki bo omogočil racionalnejšo organizacijo proizvodnih postopkov oziroma proizvodnih tokov, za kateri bo možno s polavtomatskimi in avtomatskimi stroji napraviti več, hitreje, bolj in z nižjimi proizvodnimi stroški. Poleg tega bo iz novega proizvodnega objekta lažjansana vrsta novih izdelkov, ki so plod večletnih raziskav laboratorijev tovarne Nartia.

Kolektiv tovarne je vse dosedanje izgradnje financiral z lastnimi sredstvi. Kljub velikim investicijskim nalogam, ki so težile tovarno, je imela Nartia vedno primerno razumevanje za sofinanciranje splošnih družbenih potreb.

S sorazmerno velikimi vložki v osnovna in obratna sredstva ter v izboljševanje strokovnih kadrov in organizacijo podjetja si je tovarna Nartia postavila čvrste temelje za svojo še hitrejšo rast obsega poslovanja.

PRAVNA POSVETOVALNICA

O. I. iz LJ. — Poslali ste nam več vprašanj, na katera naj vam po vrsti odgovorimo. Tako pišete, da ste invalid brez levega očesa in s poškodbo noge, zaradi česar ste priznani za 80-odstotnega invalida. Sprašujete, ali ste upravičeni do regresa za nakup avtomobila.

Drugo vaše vprašanje se tiče upokojitve. Stari ste 54 let, imate pa 25 let pokojninske dobe. Ste sicer borec NOV, vendar po 9. IX. 1943. Zato sprašujete, ali imate pogoje za upokojitev.

Končno pišete, da ste v 44. številki našega časnika brali o izjemni valorizaciji vojaških upokojencev. Ker drugi upokojenci ne bi bili zajeti, se vam to ne zdi prav, ker je še

O regresih pri nabavi avtomobilov smo že večkrat pisali. Naj zato samo na kratko pom-

Regres, upokojitev, valorizacija

jasnimo bistvene določbe teh predpisov zakona o vojaških vojnih invalidih. Pravico do regresa imajo predvsem vojaški vojni invalidi I. skupine, ki imajo pravico do ortopedskega vozčka. In pa tisti invalidi, katerih spodnje okončane so poškodovane za najmanj 60 % in so zaposleni ali na

rehabilitaciji. Iste pravice veljajo tudi za slepe. Vsi ti imajo po 9. IX. 1943. pa veljajo sa pri nakupu vozila na jugoslovanskem trgu v mejah v ta namen zagotovljenih sredstev. Pišete, da ste 80-odstotni invalid. Če vam je zaradi okvare spodnjih okončin priznana invalidnost najmanj 60 %, ste po našem mnenju upravičeni do regresa. Ker gre pri vas za dve okvari, okvaro očesa in noge, bo seveda dokončno mnenje izrekla zdravniška komisija.

Čl. 70 pokojninskega zakona. Za borce NOV, ki so vstopili v NOV po 9. IX. 1943. pa veljajo splošne določbe kot za ostale zavarovance. Ugodnosti zanje so druge, ne tisteje pa se pogojev za dosegajo pokojnine. Možna je tudi predčasna upokojitev, vendar za to upokojitev tudi še niste izpolnili starostnega pogoja (55 let). Kolikor ste nesposobni za delo, imate torej možnost doseči le invalidsko upokojitev po zakonu o invalidskem zavarovanju.

Na tretje vprašanje vam kaj novega ne bi vedeli povedati. Res je bil objavljen sestanek o revalorizaciji pokojnin. Očitno je, da so mislili samo vojaški upokojenci, bivši pripadniki JLA. Glede ostalih upokojencev se izvaja vsakolletna revalorizacija pokojnin. Krivice med posameznimi vrstami upokojencev pa bo itak odpravil šele novi pokojninski zakon, ki se pripravlja. Kdaj ga bomo dobili, pa je seveda še vprašanje.

Železarna Ravne

Tovarna plemenitih jekel

Ravne na Koroškem

IZDELUJE:

OGLJIKOVA, LEGIRANA IN VISOKO LEGIRANA JEKLA
jekleni ulitki, valjani profili, odkovki in kovane palice

BRZOREZNO ORODJE:

strugarski noži, spiralni svedri, krožne žage za hladno rezanje kovin

PNEVMATSKO ORODJE

vrtalna in odkopna kladiva, kladiva za čiščenje, dletenje in zakovičenje, ročni brusilni stroji itd. z rezervnimi deli

KOLESNI STAVKI

za jamske in gradbene vagonete

VALJI ZA VALJANE CEVI

VZMETI

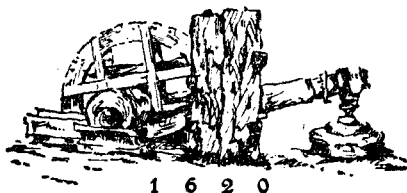
listnate in spiralne za avtomobile in vozove

GRELNA ŽICA

OPRAVLJA USLUGE

- TERMIČNA OBDELAVA
- MEHANSKA OBDELAVA

Informacije in navodila za izbiro, obdelavo, predelavo, termično obdelavo ter uporabo naših jekel
Strokovni tečaji za brusilce industrijskih nožev in kalivce

BORBENE ČESTITKE OB PRAZNIKU REPUBLIKE VSEM DELOVNIM LJUDEM
POŠILJAJO KOROŠKI FUŽINARJI!

Komunalno podjetje Kanalizacija

Ljubljana
Ambrožev trg 7

Telefon 317-638, 317-867

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM
LJUBLJANE
IN SVOJIM POSLOVNIM PRIJATELJEM
OB PRAZNIKU REPUBLIKE,
TER JIM ŽELI USPEŠNO NOVO LETO 1969

Skupščina občine Žalec

IN DRUŽBENO POLITIČNE ORGANIZACIJE

POŠILJAJO BORBENE POZDRAVE DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM
TER VSEM OBČANOM

PAPIROGRAFIKA

TRGOVINA NA VELIKO — IZVOZ — UVOZ
LJUBLJANA, RESLJEVA CESTA 30

CENJENIM ODJEMALCEM SE PRIPOROČAMO ZA NAKLONJENOST

OB DNEVU REPUBLIKE ŽELIMO POSLOVNIM PRIJATELJEM
IN SODRŽAVCEM PRIJETNO PRAZNOVANJE

Cestno podjetje Novo mesto

ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM
ZA DAN REPUBLIKE — 29. NOVEMBER

SKRIMO ZA CESTNO OMREŽJE Z VZDRŽEVALNIMI DELI,
REKONSTRUKCIJAMI IN GRADNJO NOVIH CEST Z BETONSKO
IN ASFALTNO PREVLEKO

GEOLOŠKI ZAVOD

Ljubljana, Dimičeva 16

ČESTITA VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM,
KOLEKTIVOM IN DELOVNIM LJUDEM
ZA ZGODOVINSKI JUBILEJ PROGLASITVE
REPUBLIKE

DELOVNO LJUDSTVO JUGOSLAVIJE
JE DOUMELO ZGODOVINSKI POMEN
TEGA DOGODKA.
S SAMOUPRAVLJANJEM
URESNIČUJE NAČELO:
DELU ČAST IN OBLAST

Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij SRS

LJUBLJANA, DIMIČEVA 12

s keramičnim obratom v Gameljnah

ČESTITA DELOVNIM KOLEKTIVOM,
DELOVNIM LJUDEM
IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
OB ZGODOVINSKI OBLETNICI PROGLASITVE
NAŠE DOMOVINE
ZA FEDERATIVNO SOCIALISTIČNO REPUBLIKO

PRISRČEN POZDRAV
OB 29. NOVEMBRU

IZVRŠUJEMO
DELA NA VISOKIH
IN NIZKIH GRADNJAH
SOLIDNO IN V DOGOVORJENIH
ROKIH

»Stavbenik«

GRADBENO PODJETJE
PREVALJE

»Avtoobnova«

generalni remont avtomobilov
LJUBLJANA, Titova cesta 36

OPRAVLJA VSE VRSTE USLUG:

- AVTOLIČARSKA
- KLEPARSKA
- TAPETNIŠKA
- MEHANIČNA DELA
- AVTOELEKTRIČNE
USLUGE
- VSE VRSTE BRUŠENJ IN
- GENERALNA
POPRAVILA

Za naročila se priporoča delovni ko-
lektiv in obenem čestita ob jubileju re-
publike — 29. novembra

Garant
pohištvena industrija
Polzela

IZDELUJE KVALITETNO POHIŠTVO
DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM PRISRČEN POZDRAV
ZA 29. NOVEMBER

DELOVNIM LJUDEM PRISRČNE ČESTITKE ZA 29. NOVEMBER —
PRAZNIK REPUBLIKE

Komunalno podjetje Ravne na Koroškem

OPRAVLJAMO KOMUNALNE STORITVE SOLIDNO IN V ZADOVOLJSTVO
NAROČNIKOV

»VINOCET«

LJUBLJANA, Viška c. 60

- pripravlja potrošnikom in
- trgovski mreži vse vrste ki-
- sa, kis za vlaganje, konzer-
- vira razne povrtnine, zelje,
- izdeluje gorčico

NAJ ŽIVI 29. NOVEMBER —
DAN REPUBLIKE

**Gozdno
gospodarstvo
Ljubljana**

s sedežem v
LJUBLJANI, Tržaška 2
preko svojih obratov

PROIZVAJA IN PRODAJA

- VSE VRSTE GOZDNIH
SORTIMENTOV
- OPRAVLJA
GOZDNO-GOJITVENA DELA
- GRADI CESTE
- TER OBNAVLJA
GOZDNE PLANTAŽE
IN INTENZIVNE NASADE

Tovarna usnja »Utok«
Kamnik

ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM ZA DAN REPUBLIKE —
29. NOVEMBER IN ŽELI NADALJNIH USPEHOV PRI DELU

**KRAJEVNA SKUPNOST
MEŽICA**

PRISRČNO ČESTITA
DELOVNIM LJUDEM
IN OBČANOM
ZA 29. NOVEMBER —
DAN REPUBLIKE

modna hiša

PRODAJNI SERVIS
POSLOVNO ZDRUŽENJE PROIZVAJALCEV
TEKSTILA IN KONFEKCIJE

LJUBLJANA, UPRAVA, MIKLOŠIČEVA 8

Z SVOJIMI SPECIALIZIRANIMI
PRODAJALNAMI MODNIH NOVOSTI
V LJUBLJANI, MARIBORU IN OSIJEKU
PRIPOROČA OBISK IN NAKUP
ZADNIH MODNIH NOVITET

CENJENIM POTROŠNIKOM
PRISRČNO ČESTITAMO
ZA DAN REPUBLIKE

Lesnina

Ljubljana

PRODAJA PREKO ŠTEVILNIH POSLOVALNIC PO VSEJ JUGOSLAVIJI:

vse vrste sodobnega in stilnega pohištva, les, polizdelke, lesene
montažne hiše, weekend hišice

gospodinske stroje NAONIS in GORENJE,
neuničljivo najlonsko oblogo za vsaka tla — SOMMER TAPISOM

OPREMLJA:

hotele, restavracije, šole, internate, veleblagovnice, lekarne,
laboratorije, gledališča, kinodvorane in druge objekte

UGODNI DOBAVNI ROKI — KONKURENČNE CENE!

LESNINA — CENTRALA LJUBLJANA
TITOVA 51, TELEFON 315-544

Tovarna
kemičnih
izdelkov

»ARBO«

Podgrad

p. LJUBLJANA-POLJE

ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM OB OBLETNICI VELIKEGA DNE —
PROGLASITVE NAŠE DOMOVINE ZA REPUBLIKO

TRGOVSKO PODJETJE

»Bonboniera«

UPRAVA

LJUBLJANA, Mestni trg 25

PRIPOROČA OBISK
POSLOVALNIC:

- NA TITOVCI CESTI 14
- NA CELOVŠKI CESTI 127
- NA MESTNEM TRGU 3

KJER CENJENEGA
POTROŠNIKA
OB BOGATI IZBIRI
HITRO IN SOLIDNO
POSTREŽEMO

Delovnim ljudem in poslovnim
prijateljem želimo prijetno
praznovanje za 29. november

TOVARNA

»Sukno«

Zapuže

pošta

BEGUNJE NA GORENJSKEM

PROIZVAJA

- tkanine iz česane
in mikane volnene
preje
- lobne in odeje vseh vrst
in kvalitet

ZA DAN REPUBLIKE
BORBENI POZDRAV

Elektro Kranj

s svojimi enotami:

DISTRIBUTIVNA ENOTA
KRANJ
DISTRIBUTIVNA ENOTA
ŽIROVNICA
PROIZVODNA ENOTA
KRANJ
SKUPNE SLUŽBE

Vsem delovnim ljudem
ob prazniku republike
pošiljamo borbene pozdrave

Dravske elektrarne

PODJETJE ZA PRENOS ELEKTRIČNE ENERGIJE

MARIBOR, VETRINJSKA 2

čestita vsem
delovnim ljudem,
poslovnim prijateljem
za triindvajseti jubilej
za osemindvajseti jubilej
proglasitve republike

Tovarna usnja

Slovenj Gradec

PROIZVAJA VSE VRSTE PODPLATNEGA USNJA, VSE VRSTE
GALANTERJSKEGA USNJA, OKVIRCE ZA SIVANO OBUTEV,
ZAŠČITNE ČELADE ZA MOTORISTE, RUDARJE,
GRADBENE DELAVCE IN GOZDARJE, TER GUMIRANO ŽIMO
ZA TAPETNIŠKO DEJAVNOST

PRIPOROČA SE S SVOJIMI RENOMIRANIMI IZDELKI

Skupščina občine Dravograd

VSEM OBČANOM,
DELOVNIM LJUDEM
IN KOLEKTIVOM
ISKRENE ČESTITKE
ZA 29. NOVEMBER

TOVARNA PERILA

»Labod«

NOVO MESTO

čestita delovnim ljudem
in poslovnim prijateljem
za 29. november —
dan republike

KOMUNALNI ZAVOD
ZA ZAPOSLOVANJE
NOVO MESTO

čestita delovnim ljudem
in kolektivom
za praznik republike —
29. november

Gostinsko podjetje
»PLANINKA« — KAMNIK

Borcem, invalidom in rezervnim oficir-
jem priporočamo obisk »Planinke« v
Kamniku. Poleg dobre kapljice in od-
lične jedače bo prijetnejši pomenek in
vzdušje.

Z OBRATI: PRENOČIŠČA, KAVARNA
in RESTAVRACIJA PRI KOLODVORU,
se priporočamo in pošiljamo borbene
pozdrave ob dnevu republike

PODJETJE

»MESO«
Kamnik, Usnjarska 1
S POSLOVALNICAMA

čestita vsem poslovnim prija-
teljem in cenjenim potrošni-
kom za 29. november, dan re-
publike

Sveže meso in mesni izdelki
ob vsakem času

ZGORNJESAVINJSKA
KMETIJSKA ZADRUGA
MOZIRJE

čestita vsem kmetovalcem,
delovnim ljudem
in poslovnim prijateljem
ob dnevu republike

»ELEKTROTEHNA«

trgovsko uvozno podjetje z elektrotehničnim materialom
LJUBLJANA, Titova cesta 39
z svojimi poslovalnicami

čestita vsem potrošnikom in poslovnim prijateljem ter delovnim kolektivom
za dan republike

Skupščina občine Radovljica

IN DRUŽBENO POLITIČNE ORGANIZACIJE

čestita vsem prebivalcem za dan republike — 29. november
in želi nadaljnjih uspehov na vseh področjih dejavnosti

Cementarna Trbovlje

Kolodvorska cesta 5

PROIZVAJA:

- VSE VRSTE PORTLAND CEMENTA,
- LAHKE GRADBENE PLOŠČE in
- APNENČEVO MOKO

TRBOVELJSKI CEMENTARJI
POŠILJAJO ZA DAN REPUBLIKE
PRISRČNE IN BORBENE
POZDRAVE

RUDNIK ŽIVEGA SREBRA IDRIJA

Ob zgodovinskem jubileju, triindvajsetletnici oblet-
nici proglasitve republike, dnevu, ko je bila uresni-
čena davna želja našega človeka in uzakonjeno
hotenje generacij, ki so hotele nacionalno in social-
no svobodo in pravičnost — pošiljajo člani delov-
nega kolektiva borbene in tovariške pozdrave in
najboljše čestitke in želje, da strnemo svoje moči
za krepitev in bogatitev naše skupnosti in ohranitev
socialističnih, humanih odnosov.

Naj živi 29. november — dan republike!

»Embalaža«

grafično
predelovalno podjetje

MARIBOR
MELJSKA CESTA 86

CESTITA

DELOVNIM LJUDEM
POSLOVNIM
PRIJATELJEM
OB 29. NOVEMBRU —
DNEVU REPUBLIKE

OBRTNO PODJETJE

»SLOGA«

MOSTE PRI KOMENDI

- PRIPOROČA
SVOJE MIZARSKE, TESARSKE
in ŠCETARSKE IZDELKE

Solidna izdelava in konkurenčne cene
je geslo našega kolektiva!

Vsak član
ZZB NOV Slovenije
naj postane
naročnik TV-15!

ZA DOM ZA ŠPORT ZA POTOVANJA

UDOBNA,
PRAKTIČNA IN POCENI OBUTEV
V VSEH VEČJIH KRAJIH DRŽAVI
V LASTNIH PRODAJALNAH

 DOMBINAT
ILANIKA
KRANJ

Cestno podjetje

Celje, Jurčičeva 1

pošilja borbene pozdrave
poslovnim prijateljem, kolektivom
in delovnim ljudem!

- Vzdrževanje cest I., II. in III. reda, rekonstrukcije
in novogradnje

Ko je velika nemška ofenziva 1944 propadla, so enote IX. korpusa meseca novembra 1944. leta prešle ponovno v napad na okupatorjeve in domobranske postojanke. Tako so med drugim dobile nalogo, da ponovno napadejo nemško postojanko v Železnikih in jo uničijo. Postojanko samo naj bi napadla Gradnikova brigada; brigada Srečka Kosovega pa je dobila ukaz, naj da en bataljon za rezervno Gradnikovi brigadi, en bataljon naj gre v širše zavarovanje, en bataljon pa naj izvede med tem prehranjevalno akcijo v Danah in Sorici.

Brigada Srečka Kosovega je tako 18. novembra 1944. leta krenila skozi Dolenjo Trebušo proti Cerknemu in nato dalje proti Davci. Kje so posamezni bataljoni krenili vsak v svojo smer, se ne spominjam več natančno. Naš tretji bataljon je kot rezerva Gradnikove brigade moral v Zali logu, druga dva bataljona pa sta šla, da vsak zase opravi nalogo, ki sta jo dobila.

Brigada, ki je bila sestavljena pretežno iz Primorcev, je pravzaprav prvič odhajala za več dni na Gorenjsko. Sicer smo že konec poletja 1944 bili na Gorenjskem, toda to je bilo samo eno noč. Tedaj smo zvečer odšli s primorske str-

postojanka, ki jo je napadala Gradnikova brigada. Ko smo prikorakali v zgornji del vasi, nas je pozdravila z veselo koračnico partizanska godba na pihala. Bila je res nekoliko nenavadna slika. V spodnjem delu vasi so odmevali strelji in detonacije, v zgornjem delu pa je godba igrala poskočne viže.

V gostilni je bila komanda. Bataljon se je tu ustavil, sam pa sem šel v štab po navodila. Ko sem se vrnil k bataljonu, sem komandanta divizije Jako Rovška vprašal, če bomo napadali z godbo. Široko se je zasmejal in dejal, da če borci gredo z mitraljezi in bombami, potem tudi godci lahko pihajo v svoje trobente.

Bilo je res vse skupaj nenavadno. V zgornjem delu vasi sploh ni kazalo, da je v vasi borba. Če ne bi Nemci poslali s spodnjega v zgornji del vasi po presledkih kako mino, bi človek mislil, da je v vasi veselica. Nemcem je morala iti partizanska godba zelo na jetra. Slišali so prav gotovo naše koračnice, verjetno pa niso mogli zaradi odmeva ugotoviti, za katero hišo godba igra. Neprestano so zgoraj del vasi obstreljevali z minami, vendar so vse letele daleč preko hiš v polje. Kljub temu pa godbenikom ni bilo ravno prijetno in dvomim, če so se kdaj v življenju igrali v takih razmerah. Vsakokrat, ko je preko njihovih glav slišala mina svojo smrtno pesem, je godba izgubila takt in tudi ubranost, melodije ni bila najlepša. Vendar so vztrajali in igrali, potem se ves popoldne tja do večera.

Topničar je že sedel pri topu in namerjal cev proti bunkerjevi strelni lini. Nemci so to opazili in po cesti se je vsul rafal, da so krogel kar ropotale po zaščitni plošči topa. Topničar je bil miren ker je to igro ponovil že kdo več kolikokrat, municije pa je imel tudi dovolj. Počasi je šel do tri. Tedaj je zagrmelo ob voglu sokolskega doma. Se preden smo zaslišali detonacijo pri bunkerju, kamor je granata priletela, je skupina borcev stekla čez cesto in jo srečno prečkala. Ko so Nemci zopet vžgali iz bunkerja, je bila cesta že prazna in dvomim, če so sploh vedeli, da je topničar streljal zato, da so naši lahko šli preko ceste.

Ob podpori nekaj topovskih strelav na bunker je preko ceste prišel ves bataljon in se zbral za hišo na drugi strani ceste. Od te hiše je bilo treba priti do zadnje hiše pred župniščem, kar pa z orožjem, municijo in nahrbtniki ni bilo ravno lahko. Hiše na levi strani ceste so stisnjene v hrib tako, da je za njimi prav malo prostora. Da smo lahko prišli do zadnje hiše, smo morali ponekod lesti skozi okna in hoditi skozi kuhinje in sobe. Nekako smo se varno prebili do borcev Gradnikove brigade, ki smo jih prišli zamenjati.

Gradnikovci so nam iz zadnje hiše razložili položaj. Nemci so bili v bunkerju pred župniščem in v utrjenem župnišču. Koliko je vseh Nemcev, ni vedel nihče. Gradnikovci so nas opozorili, da

smo računali, da se bo mogoče z nočjo priplaziti do farovža in ga minirati. Zato so minerci pripravili vse potrebno za akcijo.

Proti župnišču smo začeli iz vseh oken in odprtih močno streljati, da bi se minerci lahko priplazili do njega pod zaščito našega ognja. Vendar je bilo vse zaman. Nemci so točno vedeli, kaj nameravamo in od časa do časa je ob župnišču eksplodirala bomba, ki so jo Nemci spustili skozi okno ali skozi strelno lino. Minerci niso mogli do farovža in so se morali umakniti v kritje, sicer bi bilo po njih, kajti tudi Nemci so usmerili svoj ogenj tja, od koder so računali, da bi se k farovžu priplazili minerci.

Bilo je jasno, da na ta način ne bo uspeha in da postojanke ne bo mogoče uničiti ter Nemcev pregnati vse dotle, dokler se bodo Nemci lahko upirali iz gornjih prostorov. Nemce bi bilo treba prisiliti, da zapuste zgornje prostore in se umaknejo v pritličje in klet. To bi bilo mogoče doseči sedaj ponoči s pomočjo partopov. V tem bi lahko partop boljše pripravili za strel in z nekaj minami prisilili Nemce k umiku iz gornjih prostorov.

Ravno smo s komandirji in nekaj borci razpravljali o tem

če ne bi Pemc in komandant Kosovele brigade Tone Bavec-Cene predlagala, da gresta pogledat, kakšen je dejanski položaj pred župniščem.

Tako smo Pemc, Cene in jaz krenili po običajni poti proti župnišču. Cene in Pemc, zlasti pa Pemc, sta ves čas trdila, da je nemogoče, da bi Nemci še bili v gornjih prostorih.

Ko smo prišli v našo hišo, je bilo med borci čutiti olajšanje, kajti vedeli so, da se bosta Pemc in Cene prepričala, da v takem položaju ni mogoče jurisati. Fante sem dobro razumel. Poznal sem jih kot dobre borce, s tega sveta pa tako poceni ne gre nihče rad. Cene in Pemc sem peljal v enega od gornjih prostorov, kjer smo na mizi pod oknom imeli postavljeno težko bredo. Kljub temu je bilo mogoče dobro razločiti gornje okno v župnišču. Pokazal sem ga z roko Cenetu in mu dejal, da bom spustil z brede nekaj strelav, on pa naj opazuje nasprotno okno, da bi videl reakcijo na naše strele. Opozoril sem ga pa še, naj stopi v stran v kritje, ker se bo po naših prvih streljih vsul z nasprotni strani krepak švabski rafal.

Ko sem se prepričal, da so vsi v zaklonu, sem stopil levo od brede tako, da sem tudi sam bil dobro zakrit. Stegnil sem desnico in sprožil nekaj strelav proti farovžu. Tedaj se je iz nasprotni strani vsulo v naše okno, da se je kar bliskalo.

Sedaj ni bilo treba nobenih besed več. Pemc in Cene sta si ogledala okno in mizo ter sklenila, da je treba s partopom spraviti Nemce iz zgornjih prostorov. Kmalu je prišla skupina, ki je prinesla partop in nekaj min. Na mizo pod oknom so postavili partop in ga nekako utrdili, da bi mine zadevale tako, da bi porušile čim več župnišča. Ko je bilo vse pripravljeno za strel, so se vsi umaknili iz sobe, strele pa je namestil na partop vrvice in jo speljal narahlo v sosednji prostor. Ko je bilo vse pripravljeno, je potegnil za vrvice in sprožil. V sobi, kjer je bil partop, smo slišali rahel pok, ki je pognal mino iz cevi, nato pa je zaropotalo, kot bi se podiral strop. Partop namreč ni imel vzmeti in ko ga je strelce sprožil, je zaradi pritiska plinov usekal nazaj. Pri tem pa je podrl vse, kar smo porabili, da bi ga utrdili, pa še miza se je prevrnila. Za nov strel je bilo treba vse pripraviti na novo in po streli je bilo zopet vse na tleh. Uspeh pa je presegel vsa pričakovanja. Vse mine so zadevale v zgornje dele župnišča in ga krepko poškodovale.

Po nekaj strelah s partopom smo preverili s težko bredo, kako je z Nemci. Iz zgornjih prostorov ni prišel noben strel več, ker je prepričljivo pomenilo, da so Nemci zgornje prostore zapustili in se umaknili v pritličje. Sedaj je bil ugoden trenutek za juriš proti postojanki. Pripravili smo bombe. Iz kritja smo oddali vsake nekaj strelav, nato pa ob močnem kričanju stekli do farovža in skozi okna in line zmetali bombe v notranjost. Iz farovža ni bilo nikakega odpora. Nemci so sprevideali, da ne bodo zdržali in so tik pred našim jurišem zapustili župnišče in bunker ter ušli v hrib.

Nemcev sicer nismo uničili, kot je bilo v načrtu, postojanko pa smo le premagali in Nemcev do osvoboditve ni bilo več v Železnike, da bi se tu utrdili. S tem smo le dosegli končni namen, da Železnike osvobodimo.

Ko smo videli, da je župnišče prazno, smo nanosili vanj raznega gorljivega materiala in vse skupaj zažgali. Nismo se dolgo zadrževali. Ko je zagorelo, smo po glavni cesti odšli mimo sokolskega doma proti gornjemu delu Železnikov in takoj naprej proti Zalem logu. Pri mostu, kjer cesta zavije proti Farjemu potoku, smo počakali na komandanta bataljona Emila in krenili na Cerklijsko. Emil se je počutil bolje, od borcev pa pravzaprav nihče ni bil ranjen. Le eden je dobil majhen drobec italijanske bombe v kot spodnje ustnice, pa je bila ranica tako majhna, da so se mu pozneje posmihali, češ da se mu je to pripetilo, ker je usta preširoko odpiral, ko se je v Železnikih pri partizanski materijal z dobro zabeljeno kašo.

Lojze Doleno

IMELI SMO LJUDI ...

Franc Štefanič

Sredi septembra nas je za vedno zapustil tovariš Franc Štefanič, član KP pred vojno, star 62 let. Doma iz Bele krajine se je zaposlil kot kovač v nekdanjih strojništvih, ko pa so propadle, je postal sprevednik pri tramvajav. Delavci so ga izvolili za svojega zaupnika, obenem je bil tudi sprejet v KP. Kot tak se je tudi udeležil stavke leta 1936. V OF se je vključil takoj po ustanovitvi. Zaprtil so ga leta 1942 belogardisti, nato pa bil do kapitulacije Italije v internaciji v Italiji. Takrat se je vrnil in postal sekretar odbora OF v podjetju. Septembra 1944 so ga ponovno aretirali in čez nekaj časa odpeljali v taborišče Mauthausen, odkoder se je vrnil leta 1945 kot živ okostnjak. Po vojni je bil še dve leti v ECZ, kasneje je bil pri Megradu in na šolski občini, zatem pa je bil do upokojitve 1967 upravnik doma onemoglih na Bokalcat. Ves čas je bil član mnogih organizacij in odborov. Zadnji dve leti je bil predsednik SZDL terena »Ljublo Srečev« v Šiški. MILE SMOLINSKY

Ludvik Kracina

Rodil se je pred 79 leti v Borjani. Na mali kmetiji ni mogel prehraniti družine, zato je šel kot mladenič hoditi zidat v tužino, po Avstriji in Italiji. Za časa italijanske oblasti je živel v tujini, ko tolkli drugi v oči, v oči pa jih ni. Dnevi osvoboditve vojne pa je takoj vedel, kaj mora delati. Postal je aktivist v Breginjskem kotu. Nemci so ga ujeli, pa mu je uspešno pobegnil. Ze prej, spomladi 1943, ko so partizani ubili nekoga izdajalca, je starši moč stal pred lastnim erobom, ki ga je moral sam izkopati. Italijani so hoteli ustreliti pet tacev, med njimi tudi njega. Rešilo jih je, ker je bila Italija pred polomom in ker je pogumna Štefanija Koren s svojo izjavo, da ne bo vstala in grožnja, da naj pride njihova kri na krvavke in njih otroke, preprečila oficirja. Po vojni je Kracina sodeloval v akcijah za priključitev k Jugoslaviji in delal v raznih organizacijah. Nekaj let je bil tudi zaposlen. Ohranili ga bomo v trajnem spominu. G. J.

Pavle Jezeršek

Dne 9. novembra se je smrtno ponesrečil predavatelj predvajaške vzgoje, predsednik občinskega odbora ZZZ v Murski Soboti, tovariš Pavle Jezeršek, star 49 let. Rojen je bil v vasi Fužine na Gorenjskem. Učil se je za slaščičarja, postal pomočnik in se zaposlil. Od druge polovice leta 1941 je bil član OF. 28. februarja 1943 pa je postal partizan. Bil je v Zirovski četi, Poljanski četi in 1. bataljonu Prešernove brigade, nato pa kurir in komandir čete na linjah. Maja 1943 so ga sprejeli v KP.

Po vojni je ostal v JLA kot aktivni oficir. Služboval je pri območnih enotah. Po upokojitvi se je z družino naselil v Murski Soboti. Takrat se je vključil v politično življenje in v njem neumorno delaval vse do smrti. Posebno si je prizadeval za podlago domaćih prekmurskim enotam v Murski Soboti.

JOŽE JANEŽ

Anton Fabjanič

Rojen je bil 4. oktobra 1926 v Jančevem brdu, občina Ilirska Bistrica. Po končanem osnovni šoli je ostal doma in se že leta 1942 vključil v OF. Februarja 1943 so ga komaj šestnajstletnega italijanske oblasti mobilizirale v posredne kazenske delovne enote italijanske vojske. Zaradi udeležbe pri demonstracijah po padcu fašizma so ga še posebej preganjali in ga poslali v Kalabrijo. Po kapitulaciji je vstopil v NOV in postal bорец 1. prekmorske brigade, nato pa so ga skupaj z drugimi poslali v 3. krajsko brigado. Kmalu je postal vodnik. Udeležil se je bojev za osvoboditev Beograda in na sremski fronti. Bil je 60 odstotni vojaški vojni invalid. Nazadnje je bil načelnik obmojne milice v Kopru. A. K.

Mija Blaha

Pred dobrim mesecem so v Boštanju ob Savi pokopali tovariš Mijo Blaha, rojeno Globočnik. Njen mož je začel med prvimi delati za OZ, sledila pa je žena, ki se je kmalu umaknila. Po osvoboditvi je delovala v NOB in je sodelovala na delovno dobo. Preponosa je bila, da bi iskala svojo pravico prek znanec, zato je čakala, da bi postopek obnovili na redni poti. Ta pa je trajala tako dolgo, da je prej umrla. Ponesrečila se je, ko je negovalna rože, ki so ji bile edino razvedrilo. V. PENCA

Katarina Jankovič

Umrla je naša zvesta članica, vojaški vojni invalid iz vasi Praprotno pri Planini, občina Sevnica, tovarišica Katarina Jankovič. Po prihodnosti, vizitice se je vključila v NOB. V njeni hiši je bila kurirska postaja za Linio Boher-Rudenik, ona sama pa je delovala kot obveščevalka. Kot tako jo je zadel pri Kozji peči v glavo sovražnikova krogla. Imela je hude posledice, posebno na oči in žila. Ta rana ji je pripomogla k preživi smrti. Ohranili jo bomo v lepem spominu. ŽB Planina

Boj za osvoboditev Železnikov

ni, zjutraj pa smo že bili nazaj, tako da skoraj nismo vedeli, da smo bili na Gorenjskem in z domačini sploh nismo prišli v stik. Tedaj smo imeli nalogo, da napademo Gorenjo vas in s tem pomagamo oziroma zavarujemo napad Vojkove brigade na Hotavlje. Kot že rečeno — po nekaj urah smo se še isto noč vrnili na Primorsko.

Pred pohodom proti Železnikom smo po četah in bataljonih borce še posebej pripravljali za to pot, ker smo vedeli, da so vezani na primorske kraje in da gredo nekoliko neradi proti Gorenjski. Po končani akciji pa so borci povsem drugače gledali na Gorenjsko in njene ljudi. Ko smo pozneje v Trnovskem gozdu natepali neslan koruzni močnik, so se z zalostjo spominjali dobrot, ki so nam jih nanosili naši ljudje v Zalem logu in Železnikih. Ko je naš bataljon konec decembra 1944 dobil nalogo, da gre napadati Lucine, ni bilo treba nobenih posebnih priprav in političnih ur zaradi poti proti Gorenjski. Fantje so šli z veseljem in tudi takrat je bataljon nalogo odlično opravil. Pa to je zgodba zase.

Pot iz Cerknega preko Davče do Zalega loga se je vlekla in vlekla. Ze skozi Davčo je ni bilo ne konca ne kraja. Zdela se nam je še daljša, ker smo v Davci nateleti na enoto VDV, ki je tam imela miting. Za nas tistega dne ni bilo mitinga. Po kratkem počitku smo morali kreniti dalje, kajti do določene ure smo morali biti v Zalem logu, ki je bil še daleč.

Pošteno utrujeni smo ob pravem času prišli na cilj. Postavili smo najnujnejše zavarovanje in legli k počitku, kajti vedeli smo, da bo treba drugi dan v napad na postojanko. Res smo bili samo rezerva, pa je naš bataljon imel že to srečo, da je iz zadnje rezerve navadno postal glavna udarna moč. Tako je bilo tudi tokrat.

Kdaj in kako se je začel napad na Železnike, nismo niti slišali. Nekaj zaradi oddaljenosti in hribov, v glavnem pa zaradi utrujenosti, saj je razen stražarjev zapal ves bataljon kot ubit. Drugi dan smo dobro spočiti že bili pripravljani za boj. Ni bilo treba dolgo čakati, ko je kurir prinesel povelje, da bataljon krene proti Železnikom. Zai, vsi nismo mogli na pot. Komandant bataljona Emil Fakin, doma iz Pliskovice na Krasu, je moral ostati v Zalem logu, ker je imel visoko vročino, zato ni bil sposoben za hojo, kaj šele za napore ob napadu na postojanko. Tako sem z bataljonom odšel proti Železnikom sam, kajti naš bataljon je bil glede bataljona štaba vedno na slabem. Ne spominjam se, da bi kdaj bil štab popoln. Komandant Emil ni imel namestnika in zdi se mi, da namestnika komandanta bataljona sploh nikdar nismo imeli. Jaz sem bil namestnik komisarja bataljona in komisar obenem, ker smo čakali, da se komisar vrne iz politične šole. Tako je prišlo do tega, da sem od bataljonskega štaba ostal v Železnikih sam. Komandant Emil je hotel kljub vročini z nami, pa smo se vsi temu uprli, posebno še borci, ki so Emila cenili in ga imeli radi. Le s težavo smo ga pripravili do tega, da je ostal v Zalem logu. Končno je tudi sam sprevidel, da ni sposoben za hojo in boj. Ostal je v dobri oskrbi in ko smo se vračali, je bil že toliko dober, da je šel z nami.

Iz Zalega loga smo okoli poldneva krenili po dolini v Železnike. V zgornjem delu vasi so bili partizani, v dolnjem delu pa je bila v farovžu

Kot sem že omenil, so se Nemci držali v dobro utrjenem župnišču, pred katerim je bil vrhu vsega še močan bunker, ki je držal pod ognjem cesto iz spodnjega v zgornji del vasi do nekdanjega sokolskega doma. Od sokolskega doma dalje proti gornjemu delu vasi je bila cesta izven dosega strelav, tako da je bilo mogoče po desni strani ceste priti iz gornjega dela vasi do sokolskega doma še dokaj varno.

Gradnikova brigada, ki je napadala že vso noč in ves dan, je Nemce stisnila tako, da je bil ves teren desno od ceste in reke pod njeno kontrolo. Tako je bil položaj z desnega boka povsem zavarovan. Ker so bili borci Gradnikove brigade že precej utrujeni, je naš bataljon dobil nalogo, da zamenja vse borce Gradnikove brigade levo od ceste proti župnišču. To je dejansko pomenilo, da je naš bataljon dobil nalogo, da se sam spopade z Nemci in postojanko uniči, kar gradnikovcem do tedaj ni uspelo. Pojasnjeno nam je tudi bilo, da nam bo v pomoč top ob sokolskem domu, pri rusenju župnišča pa da nam bodo pomagali s partopom.

Krenili smo proti spodnjemu delu vasi. Hodili smo v dolgi in raztegnjeni vrsti, v precejšnji razdalji drug od drugega. Držali smo se skrajnega desnega roba ceste in se počasi pomikali ob ograji ob reki. Tako smo prišli do nekdanjega sokolskega doma, kjer smo bili v varnem kritju. Ves bataljon se je zbral v glavni dvorani doma, kjer smo se pripravili za prehod čez cesto k hišam na levi strani ceste. Ob teh hišah naj bi se čim bliže primaknili k župnišču.

Prehod čez cesto je bil težak in nevaren. Ze prej sem omenil, da je cesto od spodnjega konca vasi pa do sokolskega doma tolkel mitraljez iz nemškega bunkerja pred župniščem. Zato je bilo treba čez cesto steči hitro in v pravem trenutku.

V dvorani sokolskega doma sem ves bataljon razdelil v manjše skupince, ki naj bi naglo ena za drugo stekle čez cesto. Prehod čez cesto naj bi krili posamezni strelji iz topiča na voglu sokolskega doma. Top je imel dobre zaščitne jeklene plošče, tako da mu nemški strelji niso mogli do živga. Pač pa je topničar moral noge dobro pritegniti k sebi, ker so Nemci merili tudi tik pod kolesa topa, da bi našega topničarja zadeli v noge. Vse to se je namreč dogajalo ob belem dnevu in dobri vidljivosti, razdalja od bunkerja do sokolskega doma pa tudi ni bila tolikšna, da bi ne bilo videti vsakega giba na eni in drugi strani.

Prva skupina borcev našega bataljona je pri zadnjih vratih sokolskega doma čakala, da bi stekla preko ceste. Dogovorjeno je bilo, da topničar šteje do tri in sproži strel v bunker. Zaradi strela so se morali Nemci odmakniti od strelne line in teh nekaj trenutkov je bilo treba izkoristiti za skok čez cesto.

Nemci streljajo iz vseh oken in lin ter da imajo predvsem avtomatsko orožje.

Ko so se gradnikovci umaknili, so njihova mesta zasedli borci našega bataljona. Okna so bila založena z vsem mogočim, toda kritje je bilo dobro, tako da je bilo mogoče streljati proti župnišču. Vsem, borem in meni pa je bilo jasno, da z našim orožjem Nemcem ne moremo prizadejati nobene škode in zaman je misliti, da bi jih pregnali iz postojanke. Bili smo si zelo blizu, skoraj videli smo se — to je bilo tudi vse. Nemce bi pregnali iz farovža samo, če bi ga porušili. To pa je bilo mogoče le z miniranjem. Toda, kako priti do farovža in ga mini-

rat, če pa je okrog farovža sama čistina. Res je bilo od naše hiše do župnišča samo nekaj korakov, toda kdor bi prišel živ do farovža, si ne bi mogel pomagati in se skriti pred bombami, ki bi jih Nemci zmetali z oken.

Pomagali bi tudi partop, toda doslej so z njim izstrelili le nekaj min, vendar je kazalo, da niso z njimi dosegli tega, kar so nameravali. Razen tega so Nemci nenehno streljali v naša okna in je bilo podnevi s partopom skrajno težko streljati iz hiše proti župnišču. Težava pa je bila tudi v tem, da skupina partopa ni mogla primerno pripraviti za strel. Streljali so lahko samo skozi okno in so zato morali partop položiti skoraj vodoravno na mizo pod okno. Partop ni imel prave opore, zato tudi mina navadno ni padla tja, kamor je bila namenjena. Tako je ena od min padla samo pred farovž in se zadrla v sneg, ne da bi eksplodirala. Nemci naših min za partop seveda niso poznali, poznali pa so jih po učinku. Vedeli so, da močno zagrmijo in če zadenejo, napravijo tudi mnogo škode. To so lahko sklepali po odbitem desnem vogalu župnišča, ki ga je odbila dobro namerjena mina. S straham pa so si Nemci ogledovali neksplozivno mino v snegu ob steni župnišča. Zvedeli smo, da so jo imeli za tempirano mino, niso pa si mogli niti predstavljati, kakšna je, ker je iz snega strel samo lesen ročaj, na katerem je bila prava mina pri-trjena.

Tako smo se opazovali in po malem obstreljevali ves popoldan tja do noči. Vsi, s štabom vred,

načrtu, ko je prišel kurir iz štaba z vprašanjem, zakaj smo ustavili ogenj in zakaj ne jurisamo na župnišče in ga miniramo. Po kurirju smo sporočili, da ne moremo jurisati, ker so Nemci v zgornjih prostorih stavbe in bi mi zato imeli prehude izgube. Kmalu je prišel iz štaba odgovor, da Nemcev v gornjih prostorih ni več in da naj izpolnimo povelje in z jurišem zavzamemo postojanko.

Nastal je mučen položaj tako za mene kot za borce in komandirje. Vsi so točno ve-

deli, kakšen je položaj pred nami, štab pa je zahteval juriš, ker je ocenil, da je to mogoče. Po kratkem posvetu s komandirji sem odšel v štab, da pojasnim položaj in razložim naš načrt. Komandirji so imeli nalogo, da med tem točno opazujejo župnišče in pazi-jo, da se ne bi zgodilo kaj nepredvidenega.

Zaradi temne noči sem se bolj pritikal kot priplazil do zadnje hiše nasproti sokolskega doma. Tu sem iz teme zaslišal stokanje. Eden od borcev Gradnikove brigade je pri prekanju ceste bil ranjen v nogo. Hudenga ni bilo, sam pa le ni mogel hoditi. Pripravila sva se na prekanje ceste, kar je bilo le nekoliko lažje zaradi teme. Ker je težko hoditi, sem mu pomagal do obvezovališča. S tem sem izgubil nekaj časa, zato sem skoraj tekel proti štabu, kajti vedel sem, da so borci v hiši pri župnišču nestrpnosti in da nesrčno čakajo mojega povratka in končne odločitve.

V štabu sem slabo naletel. Vsi so me napadali, zakaj ne izvedemo juriša. Skušal sem jim dopovedati, kakšen je položaj nam spredaj, pa je vse prav malo zaleglo. Hoteli so vedeti, kaj pravzaprav iščem v štabu in zakaj nisem pri borcih, če pa imam kaj sporočiti, naj to sporočim po kurirju, ne pa da sam med bojem igram kurirja. Ne vem, kako bi se vse to končalo,

Beg iz gestapovskih zaporov

Rodil sem se v številni delavski družini na Jesenicah. Še zelo mlad sem zgubil očeta; padel je v prvi svetovni vojni na ruski fronti, doma pa pustil petero majhnih in neprekrbljenih otrok. Brez pravega in stalnega zaslužka se je mati ubijala s kopico otrok, ki smo bili večkrat lačni kot siti, ter prosili kruha. Majhni kot smo bili, še nismo doumeli grozot vojne in krivične razdelitve človeških dobrin.

Ze z devetimi leti sem prišel trdo delati. Sekal sem drva pri sosedi, da sem si prislužil skromna kosila, ki jih doma ni bilo za vse. Ko sem dorasel in dobil zaposlitev, me je trdo življenje kmalu pripeljalo v napredne delavske organizacije.

Ko je leta 1941 okupator zasedel Jugoslavijo in prišel z načrtnim izseljevanjem in aretacijami, mi je bilo jasno, da pridemo počasi vsi na vrsto. Prišel sem delati za OF in se spomladati leta 1943 organizirano vključil v odporiško gibanje. V organizaciji OF sem aktivno delal do marca 1944, ko sem prostovoljno odšel v partizane. Dodeljen sem bil v takratno VOS (varnostno obveščevalno službo), ki je imela taborišče v Plavškem Rovtu nad Jesenicami in jo je vodil Franc Grobrotek.

Dne 4. aprila 1944 smo dobili nalog, da naredimo akcijo na prevoz, ki bo peljal živež na Hrušico. Od terenske organizacije je Jesenic smo dobili točne podatke, kdaj bo voz odpeljal z Jesenic. Ze pred določeno uro smo bili v zasedi v Kopavniku in čakali. To je gosto poraščen kraj med Jesenicami in Hrušico. Nismo bili dolgo v zasedi, ko se prikaže izza ovinka dobro naložen voz, ki ga je spremljal Janez Krivec z Jesenic. Živež in ostalo blago je naložil v trgovini Andreja Čufarja, ki je imel skladišče za okoliške trgovine. Da ne bi bilo hrupa, je nekaj tovarišev skočilo na cesto in ga ustavilo. Brž smo bili tudi ostali na mestu in napolnili nahrbtnike. Po končani in uspehi akciji smo odšli težko otovorjeni po pobočju Kopavnika proti Plavškemu Rovtu, kjer smo imeli taborišče. Mudilo se nam je. Zato smo med potjo odlagali odvečno breme in pospešili korake. Jaz sem odložil nekaj tovara blizu Franca Gasarja, po domače Zakošiča. O naši akciji so še isti dan zvedeli Nemci. Ni jim šlo v račun, da jim partizani ob belem dnevu pred nosom odnašajo blago, ki ga je tako primanjkovalo.

Drugi dan navsezgodaj je odšla skupina štirih tovarišev pogledat orožje k angleškemu letalu, ki je strmoglavilo blizu našega taborišča pod Golico. Še preden pa so prišli na določeno mesto, jih je napadla močna nemška zaseda. Pri spopadu je Franc Grobrotek izgubil življenje, ostali trije pa so bili ujeti.

Medtem ko so ostali odšli po orožje, sem šel proti Zakošiču po blago, ki sem ga odložil prejšnjega dne. Nenadoma sem zaslišal regljanje nemških brzostrelk in puškarjenje. Pred menoj so se nenadoma pojavili Nemci z na-perjenimi avtomati, kot bi zrasli iz tal. Zaslišal sem znani švabski poziv: Hände hoch! Dvignil sem roke. Bil sem zmeden in besen hkrati. Kako neumno sem padel v past. Sprasevali so me o ostalih banditih, kot so nas imenovali. Nisem jih hotel razumeti, čeprav mi je ostalo nekaj znanja nemščine še iz šole. Z nekaj krepkimi udarci, ki sem jih

dobil, smo odšli proti Jesenicam. Med potjo so se mi pridružili še Franc Koritnik, Davorin Šest in Mirko Verbič, ki so jih kot mene ujeli v Plavškem Rovtu.

Spreved štirih ujetnikov in nad 150 Nemcev in raztrganec se je pomikal proti Jesenicam. Pot se je vlekla kot še nikoli — pot ujetnikov v negotovost. Še mnogo hujše pa je bilo naše duševno trpljenje, ki ga je občutil vsak zase in po svoje. Ko smo prišli v dolino do Čufarja, smo zavili na levo proti gestapu, ki je imel svoje prostore v Stanovnikovi hiši nasproti kolodvoru.

S sočutjem so nas gledali mimoidoči in hiteli vsak svojo pot.

človeka, ki se peča s težko atletiko kot na uradnika. Skrbno obrit in negovan je sedel za svojo pisalno mizo. Ko me je pripeljal stražar v pisarno, se je izzivalno poigral s samokresom in lokavo pogledoval zdaj mene, zdaj stražarja. Nekaj časa me je z napol priprtimi očmi motril, kot bi hotel prodreti vame. Nato je počasi vstal in naredil nekaj korakov proti meni, ki sem stal v spoštljivi oddaljenosti. Orjaške roke, ki so visele ob njem, so bile podobne lopati. Z enim samim zamahom je pobil na tla žrtev, ki jo je zasliševal. Koliko je »banditov« pod Golico in kdo vam pomaga? me je vprašal z ironičnim glasom. Ker nisem odgovoril, je ponovil vprašanje. Tudi to pot ni dobil odgovora. Zato je stopil k mizi, pritisnil na gumb in že sta vstopila v sobo Linke in znani raztrganec Omahen, ki je bil menda iz Medvoda.

Strumno sta pozdravila in zagotovila, da sta mu na voljo. Ne da bi se zmenil za ostale, me je Druschke pričel spraševati s ponarejeno mirnostjo, kateri enoti pripadam, kako se imenuje, kje ima taborišče in podobno. Ker tudi na to vpra-

šanje ni dobil ustreznega odgovora, je sam pričel, kot bi mi hotel pomagati in dal razumeti, da vse ve. V spačeni slovenščini je nadaljeval: »VOS je taka kot pri nas gestapo, kajne,« me je spodbujal in se zvito nasmihal. Ko sem tudi na to molčal, sem dobil krepko zausnico. Udaril me je Linke, da sem se opotekel. Nato je Druschke namignil stražarju, ki me je odvedel nazaj v celico.

Tretji dan po aretaciji me je Druschke ponovno zaslišal. Začel je z istim vprašanjem kot prvič. Pomagal si je s tolmačem, a tudi to pot sem vztrajno molčal. Ko ni ničesar izvedel, je vstal, stopil k meni in me udaril v obraz, kot bi me pomiloval, ostalim pa namignil, da je takega zasliševanja konec. Odpeljali so me v sobo, ki je bila pripravljena za zasliševanje političnih jetnikov. V sobo sem bolj padel kot vstopil, kajti nekdo me je od zadaj krepko brcnil. Vedel sem, da bo šlo sedaj zares, pri tem pa sklenil, da vzdržim, pa naj se zgodi karkoli. Vedel sem, da je moje življenje in življenje tovarišev odvisno od tega, ali bom spregovoril ali ne. Ko sem se ustavil sredi sobe, so začeli deževati udarci: navzkriž, brez besede ali pripombe. Komaj sem se zavele, že so me potegnili kvišku s posebno napravo, da sem izgubil tla pod nogami. Pričeli so me ponovno navzkrižno za-

slševati. Tudi sedaj niso izvedeli ničesar od mene. Zamolklo so padali udarci toliko časa, da je telo negibno obviselo. Kako dolgo je trajalo, ne vem. Padel sem v temo nezvesti in se prebudil na tleh v mlaki lastne krvi, pomešane z vodo. Rok, ki so bile nategnjene in v zapestju od verig ogoladne do kosti, nisem čutil. Nato so me odveli po stopnicah ter me vrgli kot psa na pod samice v kleti, kjer sem ponovno padel v nezavest.

Ko sem se osvestil, je bilo vse mirno. Sklepal sem, da se bliža jutro. Ko so se oči privadile na temo, sem pričel nagnosko ogledovati odprtino, podobno oknu, skozi katero sta prihajala zatohel kletni zrak in rahla svetloba. Obšla me je misel na beg. Odprtina sicer ni bila velika, a mi je vseeno razvnela misel na tvegan poudvig. Ob misli na beg so se mi vračale moči. Sklenil sem, da zbežim še pred novim zaslišanjem, da ne izgubim preostalih moči.

Dne 9. aprila 1944 je bila nedelja. V stavbi je vladala nenavadna tišina. To me je sicer nekoliko motilo, a ne toliko, da bi opustil sklep. Po-

odločen, da se branim, pa naj se zgodi, kar hoče. Vedel sem, da za dejanje, ki sem ga storil, ne bo milosti. Koraki so se bližali. Dvignil sem roko, da bi zamahnil, ko zagledam skozi špranjo pospravljalko, ki je nesla drva. Spoznal sem: po naključju ji je padlo iz rok poleno in se skotalilo po strmih stopnicah. Počakal sem, da je pospravljalka odšla. Z enim samim skokom sem bil vrh stopnic, ki so peljale iz kleti. Tu sem se nekoliko ustavil in pogledal na hodnik. Na hodniku ni bilo nikogar, le kolo je bilo prislonjeno ob zid in se mi ponujalo. Lagodno sem ga peljal ven, sedel nanj ter se odpeljal proti Plavžu. Pred hotelom »Korotan« me je zagledal Regitnik, znani jeseniški gestapovec, se ustavil in gledal za menoj. Ni mu bilo jasno, kako, da se ob belem dnevu vozim skozi Jesenice. Ko sem pripeljal na ovinek, sem pritisnil na pedale, da bi čim prej zapustil obljubeno cesto. Pri Kosovi graščini sem pustil kolo in šel v hrib. Ko sem prišel pred Vipavčovo hišo na Murovi, sem zagledal uniformo, ki so me za hip zmedle, ker sem mislil, da so Nemci. Prav tedaj pa je nekdo zakričal: »Jaka, kam pa?« Nisem odgovoril. Ko sem prišel do Pleševke hiše, sem videl, da balinajo železničarji in nekaj fantov z Murove. Lahkih nog, kot da ne čutim tal pod nogami, sem pospešil korak in že bil v gozdovih Merce.

Ko sem bil izven nevarnosti, sem se dobesedno zrušil za debelo bukev kraj steze. Ne vem, koliko časa sem topo in brezčutno sedel in strmел predse. Glasno brnenje avtomobila me je zopet priključilo v stvarnost. Z očmi sem mu sledil in videl, da se bliža Plavžu, kjer smo stanovali. Ni

PRSTAN

»Kje imaš prstan?«

»Prstan?!«

Pogledala je svoje prazne roke in pred očmi ji je vstalo vse, kar se je bilo zgodilo.

Bil je to tanek, zlat prstan, s črno glavico zamorčka pod visoko krono z majhnimi kamenčki. Poslal ji ga je bil v zapor, da bi ji svetil v temnih celicah...

Potem, potem se je črn zamorček vrezaval v leseno mizo, katere so se krčevito oklepali

njeni prsti. Čim težji so bili udarci korobacev, tem ostreje je rezal prstan. Udarci so padali tudi po njem. Ko je videla, da so ji zlomili prstan, je kot divja planila in zavpila nanje:

»Zlomili ste mi prstan!«

Prstan je nato po skritih poteh odšel iz zapora, da bi ga popravili. Pred transportom v Nemčijo ga je dobila nazaj.

Pošastne, črne barake... črna zemlja... črne pelerine

satanskih esesovk... blazne oči golih okostnjakov... črni oblaki dima iz krematorija...

Kako si si upala prnesti sem zlat prstan, prstan partizana, simbol svobode, sreče, ljubezni?!

»He, he, he...« se režijo pošasti in trgajo iz rok vse, sladočjo do nagega, strizajo do golega, gledajo celo v usta, se gajo povsod s svojimi nesramnimi rokami...

Kam skriti prstan?

Vzemite vse, zadavite se z vsem, pustite mi samo malo tuho zobne paste!

Ze stoji obuta v lesene cok- le, stoji in zaman išče z očmi tuho...

Prstan?!

»Los, weiter! Verfluchte Schwein!«

Je konec najine ljubezni?

Mar bi mogel droben, zlat prstan preživeti vse strahote taborišča smrti? Saj bi postal črn od dima, ki se je valil dan in noč iz krematorija. Tam ni mogel svetiti! Tam je lahko svetila le naša velika ideja, ki je fašistični rablji niso mogli uničiti. Svetila je nad okostnjaki, oživila naša srca, svetila je celo iz pepela sežganih...

Prstan tvoj pa sem prinesla v svojem srcu, dragi!

Razumel je, razumel brez besed... M. V.

kdor
res
pozna

Komaj smo se obrnili in usmerili korake proti kolodvoru, smo zaslišali vrišč in vpitje nemških »Gretchen«, ki so pozdravljale nacistično vojsko. Vsa okna župnišča, kjer so stanovali, se bila polna nemških deklet, poslanih kot učiteljice in vzgojiteljice na Jesenice. Vzklikale so naučene nemške fraze in glasno hvalile nemško vojsko, nas pa pljuvale in sramotile z raznimi psovskami.

Med vpitjem nemških deklet sem zagledal svojo mater, ki je s počasnimi koraki prihajala nasproti. Ko me je zagledala, sem bolj čutil kot videl, da je narahlo vztrepetala in se za hip naslonila na ograjo pri župnišču. Videla me je zvezanega, utrujenega in upadlega. Le za hip sem pogledal v njene oči. Njen pogled je bil topel in hvaležen sem ji bil za sočutje. Zdelo se mi je, da si nikoli nisva bila tako blizu kot v tem trenutku. Vesel sem bil naključja, kajti bil sem prepričan, da sva se zadnjič srečala. Ko se je ovedela, je ponosno odšla proti domu. Kmalu smo prišli do sedeža gestapa. Tu so nas razmestili v kletne prostore in zaprli v samice. V tem zatohlem prostoru sem lačen in žejen čakal do drugega dne, ko so me odpeljali na zaslišanje. Nekako sredi dopoldneva so me odpeljali v prvo nadstropje, kjer je imel pisarno zloglasni jeseniški šef gestapa Druschke. Bil je orjaške postave, velik in plečat, ki je bolj spominjal na

šanje ni dobil ustreznega odgovora, je sam pričel, kot bi mi hotel pomagati in dal razumeti, da vse ve. V spačeni slovenščini je nadaljeval: »VOS je taka kot pri nas gestapo, kajne,« me je spodbujal in se zvito nasmihal. Ko sem tudi na to molčal, sem dobil krepko zausnico. Udaril me je Linke, da sem se opotekel. Nato je Druschke namignil stražarju, ki me je odvedel nazaj v celico.

Tretji dan po aretaciji me je Druschke ponovno zaslišal. Začel je z istim vprašanjem kot prvič. Pomagal si je s tolmačem, a tudi to pot sem vztrajno molčal. Ko ni ničesar izvedel, je vstal, stopil k meni in me udaril v obraz, kot bi me pomiloval, ostalim pa namignil, da je takega zasliševanja konec. Odpeljali so me v sobo, ki je bila pripravljena za zasliševanje političnih jetnikov. V sobo sem bolj padel kot vstopil, kajti nekdo me je od zadaj krepko brcnil. Vedel sem, da bo šlo sedaj zares, pri tem pa sklenil, da vzdržim, pa naj se zgodi karkoli. Vedel sem, da je moje življenje in življenje tovarišev odvisno od tega, ali bom spregovoril ali ne. Ko sem se ustavil sredi sobe, so začeli deževati udarci: navzkriž, brez besede ali pripombe. Komaj sem se zavele, že so me potegnili kvišku s posebno napravo, da sem izgubil tla pod nogami. Pričeli so me ponovno navzkrižno za-

vpel sem se do odprtine nad vrati in se pričel tlačiti skozi njo. Po daljšem naporu sem se vendar zrinil na drugo stran in se znašel v prostoru, ki je spajal štiri celice, v katerih so bili tudi ostali ujeti partizani. V prostoru, kjer sem se znašel, je bila peč, na peči je ležalo zidarsko kladivo, na tleh polno žičnikov, ki jih pospravljalka še ni odstranila. Hitro sem napravil vitrih in se lotil ključavnice, poslednje ovire, ki me je ločila od prostosti. Imel sem srečo. Kaj kmalu je zaškrtal zapah in se premaknil za stopnjo nazaj. Vrata pe še niso bila odprta. Zato sem še naprej obračal vitrih v ključavnici. Toda zaman. Postal sem nervozen, roka se mi je začela trepetati, pot me je oblival, zapah se mi je premaknil. Ze sem mislil, da gre za posebno ključavnico, ki se z navadnim vitrihom ne da odpreti. Ko sem že skoraj obupal, je vitrih naenkrat prijel in zapah se je premaknil nazaj. Težko breme se je zvalilo z mene. Sedaj pa hitro ven. Po hodnikih je bilo vse mirno. Odprl sem vrata in hitro stopil na hodnik, ki je peljal k izhodnim vratom. Nenadoma je močno zaropotalo, kot bi se podirale stopnice. Hitro sem stopil za vrata in jih odprl, da bi me zakrivalo pred prišlekom, ki bi prišel po stopnicah. Pričakoval sem najhujše. V roki sem stiskal zidarsko kladivo in napeto gledal izza vrat skozi špranjo med deščicami, ki so nadomeščale šipo v vratih. Bil sem trdno

mi bilo težko ugotoviti, kaj se bo zgodilo z materjo in ostalimi.

Pozneje sem izvedel, da so jih odpeljali v nemško taborišče Oltitigen, od koder so se vrnili šele po osvoboditvi.

Pogнал sem se naprej. Ko sem prišel do taborišča, ni bilo v njem nikogar. Kazalo je, kot bi ga vsi v naglici zapustili. Velik in svetel nož je ležal na ležišču in pritegnil moj pogled. Zaslišal sem korake. Ozrl sem se in zagledal človeka, oblečenega v nemško uniformo, kolikor sem pač mogel ugotoviti, ker sem ga videl le do pasu. Segel sem po nožu.

»Kdo je v šotoru?« se je oglašil prišlek. Spoznal sem glas. Bil je Leon Šmit iz naše enote VOS. Svojim očem ni mogel verjeti; držal je bombo v roki, kot bi se hotel zavrovati pred napadalcem. Spoznal me je, povesil roko in me še dalje nepremično gledal kot prikazen. Prišel sem mu pripovedovati, da sem ušel iz zapora in da se vracam nazaj. Ni mi zaupal. Še nihče doslej ni pobegnil z gestapa brez pomoči od zunaj. Nisem se mu čudil. Ko sem mu natančno razložil, kako sem pobegnil, je bilo konec nezaupanja. Tako se je zame po mučenju in stradanju pričelo zopet življenje v svobodnih gozdovih, kjer sem se boril z ostalimi tovariši, dokler ni bil iz domovine pregan okupator.

Po pripovedovanju Jake Bedena zapisal Franc Škrli

Še en odmev na »Slovensko apokalipso«

Odbor ZB Zlato polje iz Kranja je na zadnji seji razpravljati tudi o prispevkih okoli »Slovenske apokalipse« in sprejel naslednjo resolucijo:

Podpisniki izjave v »Delu«, ki nosi naslov »Demokracija da, razkroj ne« so obsodili degene-

naših zakonih kaznivo. Sprašujemo tudi druge, ki bi morali bdeti nad zakonitostjo in moralno, kaj so naredili in kaj še bodo.

Zahtevamo, da se tako pisanje o NOV onemogoči. Vemo, da je v naših vrstah tudi nekaj takih, ki so umazali sloves borcev, toda večina je čistih in ne dovolimo, da bi zato pljuvali na vse. Tako pisanje odvrača pozornost mladine od drugih, važnejših zadev in od učenja. Vemo tudi, da nekateri sopotniki revolucije podpirajo izprience, ki študirajo na račun ljudstva in borcev, ki jih za zahvalo blajijo. To nas ne moti, ker so suhe veje same po sebi odpadle od zdravega debla.

Pesmi, v katerih mrgoli kvant, pa ne žalijo samo nas borce, ampak vse poštene ljudi.

Smo za demokracijo in bomo zanj tudi vnaprej, toda za tako, ki bo spoštovala človekovo osebnost.

vaše cigarete

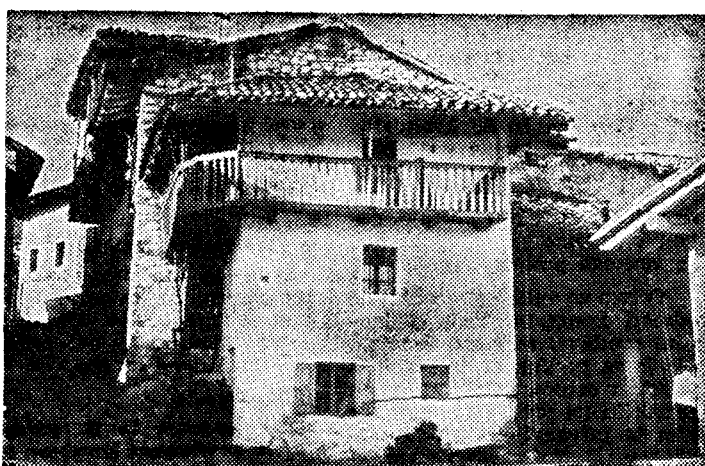
Zeta

Tobačna Ljubljana

racijo, ki se poraja pod plaščem demokracije in sprememb v ustaljenem načinu podajanja kulturnih stvaritev in ki jo nekateri presiti prenapetosti spravljajo v javnost prek »Tribune« in »Kataloga«.

Sprašujemo se, kakšna umetnost je to, če neki pisun vzame za osnovo borbeno pesem in jo zatem v umazanih in reakcionarnih ustih izmaliči ter jo nato kot ponaredek objavi v listu študentov. Tega pa podpiramo pri izhajanju z denarjem, ki ga ustvarijo s svojimi žulji naši delavci in kmetje. Prav te pa za plačilo imenujejo z raznimi vzdevki, ki jih vidimo zapisane na stenah stranišč. Prenapet in presit človek, kot je Ivo Svetina, si v krogu sebi enakih dovoli, da je kultura njegova lastnina, vsi ostali pa smo nevedneži, »primitivci«!

Sprašujemo se, kaj je naredil uredniški odbor »Tribune« proti ljudem, ki so z žalitvami prikazali množico poštenih udeležencev NOV kot tolojave in razvratneže, kar je po ustavi in

Motiv iz Breginje — v bližini je padel Marko Redelongi-Benečan

Če organi, ki so poklicani in plačani za zaščito zakonitosti, ne bodo ukrenili, kar jim nalaga dolžnost, kaj naj si mislimo o njih, ali naj mar začnemo iskati pravico sami?

Za odbor ZB
Zlato Polje-Kranj
predsednik Franc Likozar

BORCI — GRADITELJI INDIVIDUALNIH HIŠ!

PRISKRBITE SI PRAVOČASNO
OPEČNE IZDELKE.

- Ljubljanske opekarne vas obveščajo, da v svojih obratih izdelujejo preko cele zime vse vrste opečnih izdelkov.
- Posebno priporočamo modularni blok.

Vse informacije daje prodajni oddelek, Ljubljana, Cesta na Vrhovce 2, telefon 61-965 in 61-805.

ZAHTEVAJTE PONUDBE IN CENIKE!

V 44. številki našega lista je izšel članek Grigorija Ziljajeva »Skok v nesmrtnost«. V njem pisec, propagandist »ruskega bataljona« opisuje smrt Kazaha Ramazana Ergaljeva v Plazeh pri Breginju.

Na ta članek je poslal tovariš Just Perat iz Nove Gorice, nekdanji borec 2. bataljona Briško-beneškega odreda, svoje pripombe in dopolnitve.

Ker gre za zgodovinsko resnico, ki jo je treba vsaj zdaj osvetliti kar najbolj točno in popolno, Peratove pripombe tudi objavljamo.

Naj takoj v začetku omenim, da je treba pri opisovanju dogodkov iz naše osvobodilne vojne imeti pred očmi, kako je to delo odgovorno. Drugače izvenitvo ugotovitve kot neresnične in samo zamagljilo zgodovinsko resnico.

Dogodki v Plazeh pri Breginju, o katerih piše Grigorij Ziljajev, so potekali precej drugače kot on piše. Zato sem sklenil zapisati, kako je bilo v resnici. Pri tem se ne mislim spuščati v že znane podrobnosti, ki jih je zapisal že Ziljajev, prav tako pa se ne mislim spuščati v opis iskanja rojstnega kraja, sorodnikov in drugih podatkov padlega partizana Alekseja.

Plazi so samotni in pust kraj, kamor se ne da priti niti z vprego, kaj šele z motornimi vozili. Oddaljeni so dobro uro hođa od vasi Breginje proti jugozahodu, leže ob sedanjih jugoslovansko-italijanski meji. Tod je vse polno meliš in hudourniških kotanj, obrasčenih z bukovjem. Prav zaradi meliš je kraj tudi dobil svoje ime — Plazi. Med razdrapanimi višinami so skromni pašniki z ovčarskimi stajami, ki jih branijo pred vetrom stoletne bukke. V bližini, pod zelenim stolom, pa izvira reka Nadžica.

hude izgube, so se veselili nad uspehom vračali. Izgub niso imeli. Toda veselje nad zmago so borcev zagrenili strelji v Plazih. Ko so počivali v benečanski vasi Brezje, komaj uro od Plazov, po dvanajseturnem pohodu, so zaslišali drdranje »šarcev« in brzostrelk, vmes pa redke partizanske strele. Bataljon je takoj pohitel tovarišem na pomoč. Zal so kljub naporom prišli prepozno...

Nemci so slabo oborožene borce v taborišču v Plazih presenečili tako, da so prišli prek Muzca in Stola, odkoder nihče ni pričakoval napada. Takoj so zasedli vse pregledne točke okoli staj in z njih odprli hud ogenj na ase borce. Ti so se znašli presenečeni,

vu na suhem listju in na senu v podstrešju. Usodnega 14. februarja zjutraj so prišli Nemci. Pred tem so ujeli kurirja in ga hudo mučili, dokler niso od njega zvedeli, kar so hoteli. Prekoračili so Muzec in se približali taborišču, zasedli najbolj ugodne položaje in začeli streljati. »Šarci« so bljuvali točo svinčenk zlasti na spodnja in zgornja vrata ter reševali pločevnasto streho. Manj izkušeni in utrjeni borci se zaradi presenečenja sploh niso znašli. Največjo prisebnost je pokazal mitraljezec Aleksej, ki je bil tisto noč dežurni. Pograbil je svoj mitraljez, skočil skozi vrata ter začel streljati, da bi omogočil tovarišem umik proti Brezjam, odkoder je bilo pri-

Skok v nesmrtnost — tokrat drugače

od spanja omamljeni in prestrašeni, pred veliko sovražnikovo premočjo.

Komaj dobre pol ure je divjal spopad skupaj z nacističnim maščevanjem nad ujetniki. Te so postrelili in nato pobijali še s puškinnimi koplji. Razen štirinajstih postreljenih je pet partizanov tudi padlo v boju. Med padlimi sta bila tudi Aleksej (Ramiz Ergaljev) in Italijanka Angela Gerussi. K žrtvam pa lahko prištejemo tudi očeta in sina iz Breginje, ki sta bila v Plazih pri svojih ovcah. Te so tudi skoraj vse postrelili, ker so med bojem preplašene tekaie okoli.

Ko so Nemci opazili, da se jim bliža glavina bataljona in se razvija za boj, so se brez izgub takoj umaknili.

Napad bataljona na letališče Belvedere in nemški napad na bataljonsko taborišče v Plazih moramo obravnavati kot celoto. Ta pa kljub žrtvam v Plazih pomeni za sovražnika poraz. Da bi bilo bralcu vse jasno, naj omenim, da je šel 2. bataljon BBO samo okoli 120 borcev in da je bil sestavljen iz več narodnosti. Tako smo imeli »ruski vod«, borci so bili ubežniki iz nemškega ujetništva. Komandir Nikolaj je bil doma nekje iz Har-kova ali okolee, politični delegat voda je bil nekdo Ramiz, doma blizu perzijske meje. Prav tako smo sprejeli v bataljon več italijanskih tovarišev in eno tovarišico. Borci so bili različnih starosti, od šestnajst pa tja nad petdeset let. Precej jih ni imelo nobenih večjih borbenih izkušenj in so jih šele pridobivali. K partizanom so prišli po italijanski kapitulaciji iz posebnih delovnih kazenskih enot italijanske vojske ali iz internacije in zaporov.

Zvečer pred odhodom v akcijo na Belvedere nas je komandant Marko Redelongi sklical v zbor ter nas seznanil z načrtom napada. Zbral je 62 borcev, dobro oboroženih in izkušenih, med temi tudi del »ruskega voda«. Izbral je tudi take, ki bi bili zdržali dolgotrajen pohod. Ostali, ki naj bi čakali vrnitve bataljona v Plazih, pa naj bi se medtem utirili in varovali okoli. Nekaj borcev pa je s posebnimi nalogami odšlo v razne smeri. V taborišču sta kot vodstvo ostala namestnik bataljonskega komandanta Jušto iz Borjane ter namestnik komisarja Zvonko Vodopivec-Nazdar. Večina borcev je prenočevala v zgornji staji v hle-

čakovati prihod bataljona. Alekseju se je posrečilo priti celo okoli vogala, za steno, v nekakšen mrtvi kot. To kaže, da je imel precejšnje izkušnje v bojih za stavbe. Z dvema ali tremi tovariši, ki so mu sledili, je skozi steno izdolbel odprtino in skozenjo streljal, dokler mu niso sovražnikove krogle prerešale prsi. S svojim streljanjem je spet skušal tovarišem omogočiti umik. Zal pa so mu le redki sledili, sicer ne bi bilo toliko žrtev.

Iz kupa trupel so borci bataljona, ki je prihitel na pomoč, potegnili hudo ranjenega šestnajsetletnega Gruntarjevega fanta iz Starega sela. Ko je med streljanjem ujetnikov nezavesten padel na mrliče, so mislili Nemci zanj, da je že mrtev in so ga pustili pri miru.

Pouk iz nemškega napada na taborišče v Plazih pa je tale: tudi v globokem zaledju je potrebno zavarovati vse smeri, ne samo tiste, od koder pride sovražnik najlaže. Novince pa je treba pripravljati na presenečenja, ker jih neprisebnost ob nenadnem sovražnikovem napadu lahko pripelje do nepremišljenih dejanj.

Sovražnik je vedel, da je bataljon oslabilen, ker je glavina od-

PARTIZANSKI
OBRAZI

šla daleč proč v akcijo. Zato so udarili naglo in se naglo spet umaknili.

Z bataljonom, ki je prihitel na pomoč borcev v taborišču v Plazih, so se vrnili tudi tisti, ki jim je ob napadu uspelo zbežati iz spodnjih staj po globeli. Žrtve, med njimi tudi mitraljezca Alekseja, smo prenesli prek globeli na zaslinih nosilih, dalje pa so jih odnesli vaščani iz Breginje, ki so jih tudi pokopali. Med njimi je bilo tudi truplo mitraljezca Alekseja.

JUST PERAT

OKROGLE

IN

OGLATE

• Malce pozno spoznanje... Bivši ameriški demokratski predsednik H. Truman je v pogovoru s časnikarji o skorajšnjih predsedniških volitvah v ZDA priznal: »Jaz nisem bil kak velik predsednik, vendar mi je godilo — prepričan sem, da mi verjamete — delati se velikega.«

• Optimist in pesimist. »Kdo je optimist? Optimist je, kdor pravi: 'Povsod je še slabše, pri nas je še dobro, srečo imamo.' Osrečuje ga to, kar ima, ter si ne bell glave. Kdo je pesimist? Pesimist je, kdor pravi: 'Povsod je čudovito, povsod boljše, samo pri nas je, po naključju, slabo.' In si, spričo svoje usode, kar naprej bell glavo.« Je napisal sovjetski pisatelj Aleksander Solženjcin v romanu »Rakov oddelek«, ki ga je v podlistku objavljalo tudi »Delo«.

• Bolezen — manjše zlo... Francoski časnik »Combat« je poročal, da je predsednik de Gaulle v pogovoru z ministri o položaju po majskih nemirih dejal: »Narodi so kakor posamezni ljudje, bolj ljubijo svojo bolezen kot svoje zdravnike...« Bržkone se zavedajo, da utegne kak zdravnik marsikomu olajšati in pospešiti potovanje v onostranstvo.

• Enakopravnost... V washingtonskem kongresu so nedavno sprejeli zakon, ki naj bi kolikor mogoče očitno poudaril žensko enakopravnost. Po tem zakonu bodo lahko v prihodnje tudi ženske — admiralji in generali...

• Papež Pavel VI. se pritožuje. V nekem govoru je opozoril na neposlušnost v zvezi s svojo poslanico o prepovedi uporabe sredstev proti zanositvi: »Med predstavniki katoliškega cerkvenega življenja je prišel v modo duh neumestnega kritizma.«

• Sami sebi nevarni... Britanski premier in vodja laburistov H. Wilson je rekel v sklepnem govoru na kongresu laburistične stranke, ko je odgovarjal na očitke o slabi vladni socialni politiki: »Vzpona laburističnega gibanja ne more preprečiti nobena sila — razen samih laburistov.«

• Če nič drugega, pa vsaj tolažba! Kongres angleške Liberalne stranke je ugotovil, da nimajo liberalci niti v prihodnosti nikakršnega upa, da bi prišli na oblast. Njihov prvak Grimond jih je takole potolažil: »Če so liberalci daleč od oblasti, pa je danes oblast daleč od ljudstva.«

• V imenu varnosti... Po poročilih ameriških časnikov so revizorji ugotovili, da je med potniki, ki jih zalotijo v newyorški podzemni železnici brez vozovnic, 75 % žensk. Takoj se je oglasila neka ženska organizacija ter je skušala takole obrantiti ženske, ki se vozijo brez vozovnic: »To je samo dokaz, da so ženske bolj varne kot moški.«

• Mokra pobuda... Uprava geološkega muzeja v Parizu je z oglasom ob vhodnih vratih zaprosila obiskovalce, naj v knjigi za obiskovalce povedo, kaj jih je pobudilo k obisku muzeja. Neki obiskovalec je napisal: »Močan dež, ki pada zunaj.«

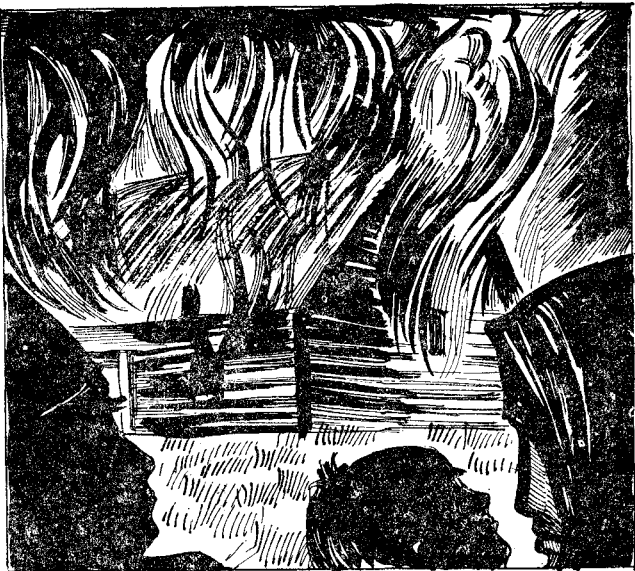
• Nemški »železni kancler« Bismarck je na očitke, da Nemci obstreljujejo tudi bolnišnice, menil, da nasprotnik strelja celó na zdrave ljudi, in francoski predlog o ustavitvi ognja zaradi pokopa mrličev pa je odgovoril: »Ne! Mrtvi se počutijo prav tako dobro nad zemljo kakor pod njo.«

PIŠE:
ANA
KUCELJ

JANEZOVA ČETA
PIŠE:
J. RAVNIK

49. Premetali so vso bajto, našli na podstrešju za tramom dve triglavki in zadnjo številko radijskih vesti. Janez je dejal, da je to našel v gozdu, a so ga vseno pretepli. Črnosrajčniki so vzeli zaboj, v katerem so bili shranjeni leseni pastirci in ovčice za božične jaslice. V zapuščenih apnenici je imela mati skritih nekaj prtov, rjuh ter osebnega perila. Tudi to so našli in vzeli s seboj. Eden izmed vojakov je prignal iz hleva Sivko in jo privezal k hruški. Takrat sta Metka in Jožek naglas zajokala in prosila: »Pustite našo muko!« Vojak je ju samo grdo pogledal.

50. Oficir je ukazal družini, naj se umakne od bajte, nato pa je vojak vrgel na streho bombo. Suha slama se je pri prči vnela, lesene stene so gorele kot papir, otroci so jokali, a Sivka je v strahu močno potegnila in odtrgala izrabljeno verigo. Kot strela jo je ubrvala proti gozdu. Vojaki so se smejali Brezarici, ki je skušala iz plamenov rešiti kak kos pohištva. Brezjarju pa grozili, da bodo vse postrelili, ker so dajali hrano banditom. K sreči so na kravo pograbili in tako so imeli ubogi pogorelec še majhno upanje. Ko so požigalci odšli, je oče s sinovi pogasil tlečo tramo.

51. Sosedje so bili srečni, ker se je zanje vse dobro končalo. Hlinili so sočutje do Brezarjevih. Celo Brinarica jim je zvečer prinesla hleb kruha in lonček masti. Voglar in Matjón sta ponudila nekaj desk, da so naredili laslino streho nad hlevom. Nihče pa jih ni povabil v hišo. Slave in Mirče sta zvečer našla Sivko, ki se je mirno pasla precej daleč na gozdni poseki. Prijatelj Drago je dejal, da jo lahko ženeta v njihov hlev. Njegova mati jo je pomolzla in fanta sta prinesla z Vrha polno kanglioco mleka, pa še nekaj moke za žgance.

DOBRORO JE,
ČE VESTE

Redko pleme domačinov v severni Japonski. Domačini severnega japonskega otoka Hokkaido Ainui, ki jih je približno 200.000, se odlikujejo z izredno odpornostjo in imunostjo (zavarovanostjo) proti nekaterim hujšim obolenjem, zlasti proti želodčnemu raku. Ainui pomeni: človek. Najizrazitejše obeležje moških tega plemena so gosti, kodrasti črni lasje, veliki brki in sem ter tja kar pol metra dolge brade. Zenske so ohranile nenavaden način tetoviranja (vrezovanje risb in vbadanje barve v kožo) okrog ust, na rokah in nadlahteh; v zadnjem času pa tetoviranje počasi opušča. Moški so povprečno visoki 160, ženske pa 148 cm. Ainui niso podobni drugim Japoncem. Domnevajo, da so prišli na otok Hokkaido že v pradavnini s severa. davno pred prvimi Japonci, ki so se, verjetno, priselili z juga in zahoda čez Korejski polotok.

Meso sladkovodnih rakov ima večjo redilno vrednost ko škropljeno in žabje mesa. Do začetka druge svetovne vojne so bile nekatere naše reke zelo bogate z raki, tako da smo jih izvozili — največ v Francijo — 10 do 12 vagonov na leto. Mnogo rakov je bilo tudi v Plitvičkih jezerih. Težko je reči, v kateri naši reki imamo danes največ rakov, ker jih je okupator med drugo svetovno vojno neusmiljeno lovil in pošiljal v Nemčijo, po vojni pa še nismo postrebili za umetno razmnoževanje teh koristnih mehkužcev. Poleg tega se je po vojni v vsej Evropi pojavila še kužna bolezen, imenovana: rakova kuga, ki je tudi v naših vodah pokončala mnogo rakov.

Stari hrast. V Veliki Vrbnici, vasi ob cesti Kruševac—Aleksandrovac, stoji ogromen hrast, ki naj bi bil, po sodbi naravoslovcev, star približno tisoč let. Premer njegovega stebela znaša približno dva metra in pol, njegova krošnja pa pokriva prostor, razširen nekaj deset kvadratnih metrov. Hrast je omenjen v nekem zgodovinskem spisu iz XVI. stoletja. Hrast je zaščiteno.

Mihailo Marić: ZA KULISAMI EMIGRACIJE

Jugoslovanska »vlada v sencik«

»Gospo in gospodje, dragi prijatelji! V posebno čast mi je, da mi je glavni odbor zaupal, naj govorim o delu Zveze do domovine in v domovini, kajti to je ena izmed osrednjih tem tega kongresa, ena izmed najpomembnejših dejavnosti Zveze...«

Tako je začel svoj govor Rastko Marčetić, nekdanji ljotičevac in današnji »demokrat«, ki ga je zloglasni Dimitrije Mita Ljotić aprila 1945 poslal v Slovenijo, da bi se povezal z Anglijo, da bi se povezal z Američani. To se mu ni posrečilo, pač pa se je povezal z emigracijo, odšel je v Italijo, potem pa v London, kjer živi še danes. »Podvig« Marčetića je bil, da je pridobil za sodelovanje beograjskega inženirja Tišmo, ki mu je potem kot »Buca« pošiljal vojske podatke iz Jugoslavije. Vendar je bila inženirjeva dejavnost kmalu razkrita in dobil je tri leta zapora.

Marčetić je delal tako še naprej, vendar so se njegovi »odposlanci« v Jugoslaviji skoraj praviloma kmalu znašli v zaporu. Zato je moral priznati delegatom na kongresu, da JDS nima »svojih sil« v domovini. Dejal je: »Brez kadrov, brez oporišč v domovini, brez ljudi, ki bi neposredno usmerjali opozicijske sile, vplivali nanje in jih povezovali, brez tega je sleherno drugo delo jalovo... Potrebujemo organizacijo in gonilo, ki bosta vse te dejavnosti usmerjala!«

Propaganda posebne vrste

Makedonca Sima Ivanova so člani JDS pridobili zase, ko je delal v Nemčiji. Obljubljali so mu gradove, če bo le kaj storil »za stvar demokracije«, ko se vrne v Jugoslavijo (imel je urejene potne listine). Ivanov se je pred odhodom v Jugoslavijo sestel z ljotičevskim študentom Svetom Milenovićem in Rokom Kalebom, potem pa je v Skopju delal po njihnih nasvetih. Ven-

dar so ga aretirali tako rekoč pri prvem koraku. Dobil je šest let zapora.

Toda ravno to je bilo emigrantom iz JDS potrebno: tako je jugoslovanski tisk pisal, da JDS sploh obstaja, da »njeni ljudje« delajo v Jugoslaviji. Roko Kaleb je po tistem, ko je bil Ivanov obsojen, dejal: »To je odlična propaganda za našo Zvezo! Poslali bomo še več ljudi, pa čeprav jih čaka ista usoda kot Ivanova. Tako bomo postali znani v Jugoslaviji, tukaj pa bodo emigranti zvedeli, kako delujemo!«

Spor med Ljotičevci in člani JDS

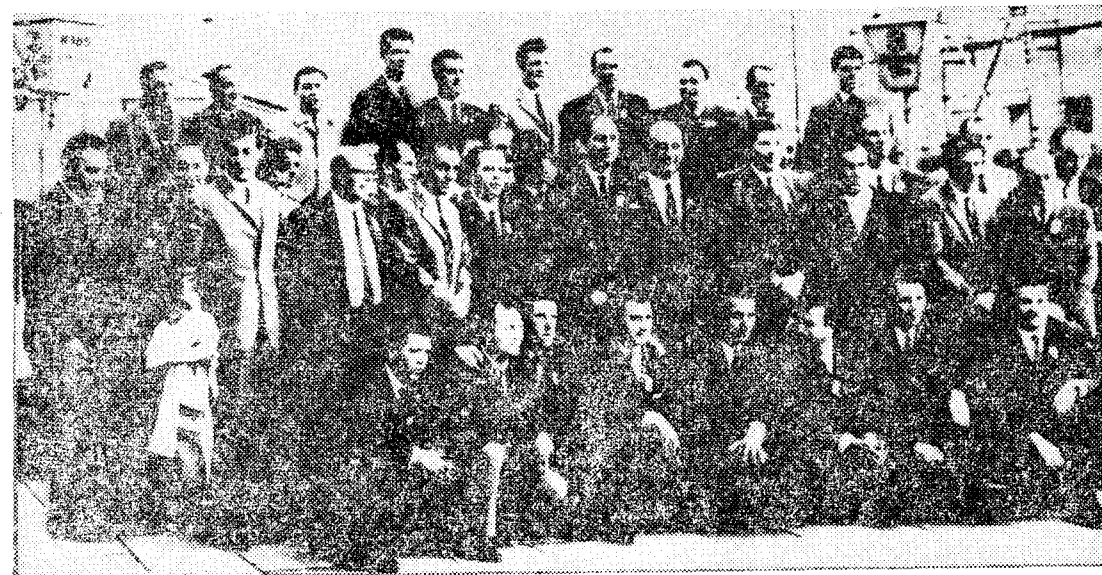
Takšna dejavnost JDS tudi ni všeč vsem emigrantom. Tako je na kongres v Opladnu prišla med pozdravnimi tudi brzojavka, ki je voditelj JDS razglasila za Judeže. Nasploh imajo stari emigranti iz Münchenskega »Zbora« ljotičevce iz JDS za izdajalce idej Mite Ljotića. Člani JDS jim vračajo milo za drago in Petrović mi je o tem pisal takole:

»Neki star ljotičevac me je v Münchnu prepričeval, da sem se zmotil, ker sem stopil v JDS, kajti tam so Judeži, ki pošiljajo ljudi naravnost v roke jugoslovanske varnostne policije. Pa veš, zakaj to počno? Da bi se razvedelo, da sploh obstajajo!«

Petrović je slišal tudi drugačne verzije, in sicer, da Kaleb in »Cata« vse počne za denar. Ko v Jugoslaviji zapro kakšnega emigrantskega sodelavca, se Kaleb in »Cata« nemudoma napotita s časopisnimi izrezki k svojim gospodarjem. Tako dobivata podporo. Ravno to me je zanimalo in Petroviću sem pisal, naj skuša poizvedeti, kdo so resnični gospodarji JDS.

Kaj storiti s komunisti?

Kongres JDS je ocenil položaj v Jugoslaviji takole: »režim propada«. Zato se je treba

hitro pripraviti za prevzem oblasti. Toda pri tem so se morali spopasti tudi z nekaterimi »posebnimi vprašanji«: kaj storiti s komunisti in komunistično partijo?

»Likvidirati... Aretirati... Prepovedati...«

Vendar se je nekdo temu uprl. Marko Martinović, nekdanji kraljevi oficir, »črni Marko«, je podaril, da govori iz izkušnje:

»Zakaj naj bi prepovedali komunistično stranko? Naj obstaja! Če jo prepovemo, bo postala ilegalna. In če kraljevina Jugoslavija ni mogla v 22 letih likvidirati KP, kako naj bi to storili mi kar čez noč? Sicer pa smo demokrati. Naj obstaja, potem pa bomo počasi poskrbeli za vsakega posebej...«

O tem so veliko govorili med odnosi kongresa. Toda o drugem predlogu so samo šepetali. Šlo je za poskus, da bi sestavili »vlado v sencik«, kakaj nemogoče je misliti na prevzem oblasti, če nimate pripravljenih vlade, ministrov itd. Toda javno razpravljanje o takšni vladi bi bilo nevarno za sleherno emigrantsko organizacijo. Zato so govorili le zaupno, preračunavali predloge in naposled se je dalo zvedeti, kako bi JDS sestavila vlado.

Predsednik bi bil Roko Kaleb, zdaj »generalni tajnik« JDS. Podpredsednik in policijski mi-

nister naj bi bil Slobodan Stanković »Cata«. Drugi podpredsednik in minister za zunanje zadeve naj bi bil Rastko Marčetić, minister za vojsko Ante Škeljo, njegov namestnik Svetomir Milenović, prosvetni minister Zdenko Antić, finančni minister Zivojin Kačić, ministri za razmejitve med republikami K. Verli (za Slovenijo), B. Bojić (za Hrvatsko), M. Bjelanović (za Srbijo). Minister za propagando naj bi bil Franjo Katić, nekaj ministrskih pomočnikov pa naj bi v vladi postavili kasneje. Kan-

KINO SPORED

- Kino Triglav, Ljubljana
27. in 28. novembra 1968 »Haganinica«, jugoslovanski film
29. in 30. novembra »Winnetou in Old Firehand«, jugoslovanskomenški barvni CS film
- Kino Vevče
27. novembra in 28. novembra 1968 »Skrivnostna grobnica«, nemška kriminalka
29. in 30. novembra »Onibaba«, japonski film
- Kino Zalog
samo 28. novembra 1968 »Glasna šepetanja«, ameriški psihološki film
29. in 30. novembra »Zbor angelov«, ameriški barvni CS film
- Kino Zadobrova
samo 27. novembra 1968 »Glasna šepetanja«, ameriška psihološka drama
29. in 30. novembra »Pesem prelara«, nemški barvni CS western

RESITEV
PREJSNJE KRIŽANKE
VODORAVNO: 1. frotir, 7. Zee-man, 13. rasist, 14. Vitava, 15. Ilja, 16. Kovancec, 17. cone, 18. Toni, 19. ne, 20. aktivist, 34. FR. 26. Izak, 27. idol, 30. Ribičič, 33. kriza, 34. Alenka, 35. pralik, 36. Kanaan, 37. Panama.

Skupinska slika skoraj vseh »delegatov« JDS na kongresu v Opladnu

didati zanje so bili Nemanja Marčetić, Mladen Srdić in drugi.

Jugoslovansko »vlado v sencik« so sestavljali ljotičevci, izdajalci, okupatorjevi sodelavci, morilci, ljudje, ki so v domovini imeli opraviti s sodnijo in ki so bili zaprti, torej ljudje, ki so imeli »dokaze« o tem, kako jih komunistem preganja, kako so žrtve komunizma, prekaljeni antikomunisti.

Toda vlada je padla že po koncu kongresa. Pri sestavljanju tako imenovanega glavnega odbora JDS je bil za predsednika izvoljen Slobodan Stanković »Cata«, tako da je bilo takoj nejasno, ali bi bil Kaleb še lahko predsednik »vlade v sencik«...

Pozor pred Udbo!

Medtem ko se je Stanković zadovoljno smehljalo ob tako visokem imenovanju, so delegati na kongresu gledali razstavo v desnem kotu kongresne dvorane. Na dve mizi so položili izrezke iz emigrantskega in tujeja tiskar nekaj fotografij. Razstavo je organizirala tako imenovana »londonska skupina« JDS.

(Nadaljevanje prihodnjik)

Ta dan, ki je daleč od našega časa in ga iz pozabe vedno znova odkrivam v svoji notranjosti, je povezan s partizansko jesenjo 1943. leta.

Po italijanski kapitulaciji je meseca septembra in dve tretjini oktobra zemlja dolinjskih gričev in ravnih žarela v bleisku začasnemu svobodo, polnila so jo neizmerno širine človeških čustev.

Tiste dni se je mlada partizanka, aktivistka Lenka (Pirc-Hafnerjeva) povzpela na pobočje hriba za vasjo, ki so ga obsevali dolgi sončni žarki, ki so nizko padali v gozd in

čali poziv. Nekdo jo je nahu-lil, da ustvarja preplah.

»Izvršujem samo dano nalogo,« je osuplo odgovorila in bilo ji je težko. Vedela je, da je opozorilo partizanske Lenke pravilno. Sama je že doživela strahote tako imenovane kazenske ekspedicije in zato se je še enkrat vrnila na dvorišče stare graščine, kjer je stala gruča moških, med njimi tudi ta, ki jo je malo prej osorno zavrnil. Zaman je bilo njeno prepričevanje.

Verovali so v neko strpnost, ki pa je okupator ni poznal, povsod je uničeval in

Sedla je na drevesni štor, si objela kolena in prislunhnila. Nekaj je nekje prasketalo, iz drevesa je prifrftalo rjavo listje, ki se je obračalo v zraku. Zavel je jesenski veter. Ni mogla razumeti, da so v kraju prebivalci brezbrizni za njena nenehna opozorila.

Vstala je, se zahvalila kurirki in v napeto tišino je zavzeleno oddaljeno brnenje, ki pa je spet utihnilo in povrnilo se je tišina.

Odšli sta po globeli gozda do naslednje vasi in skoraj ji je ob-jela glava, težka jesenska noč. Ob razpustu za vasjo sta se poslovili in si krepko segli v roke.

tesnobe dušila... Nemci so kraj popolnoma izropali, odpeljali vse prebivalce, moške postrelili... V murvasti tišini je nemo obtoževal v izropani hiši, na okenski polici steklenička z mliekom za dojenčka...

Tri dni je nemška vojska vozila s kamioni in oropalo hiše in stanovanja celotnega kraja. Sneli so tudi kljuke od vrat in oken. Le tu in tam je ležala na tleh med papirjem in slamo povaljana krava. Kot bi se Mefisto norčeval iz človeške drame.

Na travniku v Hinjicah pa je izkrmavalo trinajst talcev, izkrmavalo za domovino in zato, ker so verovali v človečnost, ki pa je nacistična soldateska ni nikjer in nikoli poznala in morda tudi zato, ker niso pravočasno sledili klicu partizanke Lenke.

Ta se je takrat oddaljila od brigade, da bi ljudem ponovno svetovala umik iz kraja, in se potem sama vračala po dolini Mirne proti Debencu. Tam neke je hotela prekorčiti cesto. Ko pa je stopila iz gozda, je rafal iz sovražnikove strojne končal njeno mlado življenje. Zelene, grčavo razmajane smrekove veje so jo pokrile in sočni vonj jesenskih praprotnih listov jo je spremljal v poslednje domovanje. K trinajstim žrtvam, ki jih je hotela rešiti smrti, je žrtvovala tudi sebe. Morda bi v okrilju brigade ostala živa? Bila je hrabra aktivistka, ki sta ji bila borba za svobodo in tovarištvo do sočloveka globoko občutena dolžnost.

Kljub veliki oktobrski ofenzivi, kljub smrti in trpljenju sta se zar človeškega srca in vera v pravičnost naše borbe dvignila bolj kot kdaj prej.

Izjokane oči naših mater so spet polagoma zasijale in uprle pogled v svoje otroke. V mraku poznojesenskega dne se je v teh krajih spet pojavila partizanka. Stala je ob robu koropolskega gozda, prav tam, kjer sta si pred tedni zadnjič segli v roko kurirka in partizanka Lenka. Bila je to hrabra partizanka Mara — domačinka, ki je tvegala nevarno pot v to območje, v katero so še vedno vpadale nemške in belogardistične tolpe in v to težko prizadeto dolino prva prinesla vest o rojstvu naše republike.

Titovo izročilo je kot nevidno moč prenašala jesenski veter s hriba na hrib, iz koče do koče, iz srca do srca. Bili smo neizmerno srečni!

PAVLA
ROVAN-
JANA

JESENSKI SPOMINI

(Ob rojstnem dnevu republike)

se dotaknili drevesnih debel pod cesto, ki se je vila ob zlatorumenem grmičevju v dolino.

Čakala je na dogovorjeno »vezo«.

V tej jesenski tiho-ti je z veje na vejo skoraj neslišno begala rjava veverica in si nabirala plodove za zimo. Tam, koder so bila drevesa že posekana, je poganjala vrbovec in mah. Ta spokojnost jesenske narave jo je prevzemala s tesnobo, saj je vedela, da se pomikajo velike sovražne sile od desnega brega Save proti dolini Mirne. Morda je njeno tesnobo še povečala misel, da se ljudje v teh krajih še ne zavedajo grozot in smrti, ki jih pusti za seboj okupatorska vojska. Ponovno je poslala po kurirki v dolino sporočilo, naj se prebivalci umaknejo v gozdove in naj ne čakajo doma. Ljudje pa so delali v sadovnjakih in po njivah, četudi so že večeraj smrtonosne mine s svojimi zavijajočim tuljenjem sejele smrt. Da, človeška narava je kalejdoskop misli in tveganj in za ohranitev imovine so ljudje tvegali tudi življenje. Težko se ločijo od sadu svojih marljivih rok.

Kurirka se je iz doline po cesti vračala sama. Le eden izmed vseh opozorjenih ji je obljubil, da se bo umaknil pravočasno, vsi drugi so zavra-

sejal le smrt. S trudnim korakom je stopala kurirka po ozki poti sadovnjaka vzdolž gradu, zavila mimo rudniške tehtnice in zaprtega mlina po prazni cesti navkreber v hrib. Tam, kjer je vodila ozka steza proti šahu, se je še enkrat ustavila. Ozrla se je nazaj. Krčma, ki je bila doslej zbirališče zavednih ljudi v tem kraju, je samevala. Kako hrabro se je od vsega začetka okupacije pod njeno streho odvijalo srečevanje »naših«, ne da bi okupator, ki se je šopiril v sosednjem gostinskem lokalu, slutil tajna dogajanja v njej. Ze decembra leta 1941 je kurirka vedela za to postojanko. Zdal so njeni zavedni prebivalci odšli v partizane.

Hitela je naprej, da bi čimprej dospela do Lenke, ki je gotovo že nestrpna, saj se je precej dolgo zamudila v dolini. Kar kmalu je videla, da ji prihaja naproti. Opisala ji je prizadevanje, ki pa ni bilo uspešno.

»Slutila sem,« je dejala. »Če nisi uspela ti, tudi drugi ne bodo, sicer pa bomo videli...«

In potem je partizanka Lenka za trenutek strmel v dolino. Tam se je večerna zarja poslavljala od ostrih senc velike graščine, železniške postaje, porušeni rudniški objekti in rudarskih hišic ter kmetij po nasprotnem pobočju

»Tu si več kot uro hoda oddaljena od rudnika in v tej globeli, daleč proč od ceste te ne bodo našli. Vendar čuvaj se, četudi si tukaj nepoznana. Čez nekaj dni se bom vrnila,« je dejala in odhitela. Čakale so jo še druge naloge.

V daljavi so se onkraj takratne nemške meje svetilka sli žarometov in iskrih barvni signali. V zraku je ležalo nekaj pošastnega. V srcu sta obe utili, da ju čakajo težki dnevi.

In začelo se je ob jutranji zori enainvajsetega oktobra leta 1943. Nacistična soldateska, ojačena s kvadratnih raznih narodnosti, je preplavila dolino, morila, ropala, požigala.

Naše partizanske brigade so ob umiku podirle za seboj vse mostove, da bi s tem ovirale sovražnika in preprečile globok vdor v zadnje. Nemci so lovili po hišah in polju vse moške, ki so morali postavljati zasilne mostove in jih po končanem delu ob vsakem mostu postreliti. Večina njih je bila že starejših in tudi to jim ni moglo rešiti življenja. Kako prav so storili vsi, ki so se pravočasno umaknili v gozdove in pridružili četam in brigadah. Naivna grozodejstva so izvršili oddelki, ki so prišli po mirninski in šentjanski dolini. Vse do Mirne je dolina odtevenela, smrt je gledala iz vsake kroče in brezsrčna okupatorska drhal je vzbujala grozo, ki je segala do neba.

Tretji dan je močno deževalo, kot bi narava hotela zbrisati mlake krvi in trpljenje, ki se je kot velikanstva, temna, zagrinjavata lavina plazilo od hiše do hiše in v joku in kletvi klicalo maščevanje.

Kurirka je tretji dan ob mraku in dežju tvegala pot v dolino. Niti se ni srečala po gozdni poti, ko se je približala graščini, je obdajala smrtna ušina. Nikoli ni bilo strah, takrat pa se je od

BORCEM,

ki dobe stanovanja nudimo vso opremo na KREDIT do

1.000.000 SD

brez porokov in pologa

SLOVENIJA